

enviro **i** fórum 2012

Slovenská agentúra životného prostredia
Banská Bystrica

a

Technická univerzita vo Zvolene
organizujú 12. a 13. júna 2012

pod záštitou Ministerstva životného prostredia SR
8. ročník konferencie Enviro-i-Fórum

Témy konferencie

- Medzinárodné aktivity koordinujúce budovanie a prepájanie informačných systémov ŽP v Európe (SEIS, SENSE, INSPIRE, GMES, GEOSS)
- Národná infraštruktúra pre priestorové informácie
- Využitie informačných komunikačných technológií pri implementácii environmentálnej legislatívy
- Informatizácia verejnej správy
- Zverejňovanie a dostupnosť informácií o životnom prostredí
- GIS a územné plánovanie
- Geoinformačné technológie a aplikácie GIS v ochrane životného prostredia a tvorbe krajiny
- Vybrané projekty realizované z európskych finančných zdrojov

Organizátori

Tešíme sa na stretnutie s priaznivcami environmentálnej informatiky.

Všetky potrebné informácie, vrátane prihlášky, sú dostupné na internetovej stránke konferencie
<http://enviroiforum.sazp.sk>

9 771335 187001

Ročník 17/2012 • www.enviromagazin.sk • 1 €

Enviromagazín

ODBORNO-NÁUČNÝ ČASOPIS O ŽIVOTNOM PROSTREDÍ

2

Envirofilm vo veku dospelosti

Človek a jeho miesto na Zemi

Moja stopa na tejto planéte

- 4 **Envirofilm vo veku dospelosti**
- 5 **Zelený svet 2012 – Moja stopa na tejto planéte**
- 6 **Čo film, to skvelý kandidát na ocenenie**
- 7 **Chrániť oceány je nevyhnutné**
- 8 **Človek a jeho miesto na Zemi**
- 10 **Aj v Poltári rozbiehame Envirofilm**
- 11 **Thierry Berrod: Nie, ja nie som ľadový muž**
- 12 **Tomáš Gríger a jeho Malinová cesta za polárny kruh**
- 13 **Envirofilm v Škole u Filipa**
- 14 **Premeny montánnej krajiny a staré banské záťaž**
- 16 **Prírodné procesy majú obrovskú, fascinujúcu silu**
- 17 **Posvätné kamene a problém porušovania práv ľudí a prírody**
- 18 **Tatry štetcom a fotoobjektívom**
- 20 **Filmové reminiscencie na Envirofilme 2012**
- 22 **Bocián**
- 24 **Zodpovedne voči životnému prostrediu**
- 25 **Víkend historických parkov a záhrad Bratislavy**
- 26 **Smädný svet**
- 27 **Pomáhame ropuchám**
- 28 **Na Východoslovenskej nížine privítali tisíce migrujúcich vtákov**
- 30 **Významné zistenia v hodnotení životného prostredia SR (3)**
- 32 **Historické základy environmentalizmu a environmentálneho práva (XLVII.)**
- 34 **Indikátorové správy v oblasti hodnotenia životného prostredia**
- 35 **Ohrozenie a ochrana biodiverzity**

Na obálke: Chavkoš nočný (*Nycticorax nycticorax*) hniezdi v kolóniách na stromoch a krovínach v rôznych mokradiach. Pre lov potraviny sú pre chavkoše dôležité plytké vody a možnosti zosadnutia na brehu či porastoch a tiež brodenie. Patrí medzi sfahovavé druhy (foto: Andrej Chudý)

Enviromagazín – odborný-náučný časopis o životnom prostredí, XVII. ročník, druhé číslo, apríl 2012, vydáva Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky a Slovenská agentúra životného prostredia, www.enviromagazin.sk. Adresa redakcie: SAŽP, Tajovského 28, P. O. Box 252, 975 90 Banská Bystrica, tel./fax: 048/4230694, e-mail: enviro@sazp.sk. Zodpovedný redaktor: Mgr. Daniel Schmidtmayer, redaktorka: Mgr. Alena Kostúriková, predseda redakčnej rady: RNDr. Jozef Klinda, členovia: Ing. Ľuboš Čillag, RNDr. Zita Izakovičová, RNDr. Vlasta Jánová, Ing. Pavel Jech, prof. RNDr. Mária Kozová, CSc., Ing. Zuzana Lieskovská, Ing. Michaela Mrázová, Mgr. Pavlína Mišíková, Ing. Marta Slámková. Nakladateľ: EM DESIGN, Zvolen. Pisomné objednávky prijíma redakcia. Reg. MK SR č. EV 636/08, ISSN 1335-1877. Nevyžiadané materiály redakcia nevracia.

Vytlačené na ekologickom papieri Hello. Výrobca má certifikovaný FSC, PEFC, EMS podľa medzinárodných noriem ISO 9001, 14001 a EMAS. Tieto certifikácie obsahujú rôzne environmentálne iniciatívy, napr. spoločnosť získava 30 % svojej spotreby energie z biopalív a 40 % prepravy realizuje pomocou nízko emisných prostriedkov, ako sú železnice alebo siete kanálov. Hello je plne recyklovateľný papier a môže byť použitý na získanie papierovej drviny najvyššej kvality.

Predstavujeme

nového štátneho tajomníka Ministerstva životného prostredia SR a riaditeľa festivalu Envirofilm 2012

doc. Ing. Ján Ilavský, CSc.

Vzdelanie

- 1979 – 81 Univerzita Komenského, Právnická fakulta, Bratislava, postgraduálne štúdium prípravy československých expertov pre prácu v zahraničí
- 1975 – 77 Vysoká škola lesnícka a drevárska, Lesnícka fakulta, Zvolen, postgraduálne štúdium ekonomickej integrácie v lesnom hospodárstve a drevospracujúcom priemysle pre komplexné využitie dreva
- 1962 – 68 Vysoká škola lesnícka a drevárska, Lesnícka fakulta, Zvolen, Ing.
- 1993 Slovenská poľnohospodárska univerzita, Mechanizačná fakulta, Nitra, Technika a mechanizácia poľnohospodárskej a lesnej výroby, akademický titul – Docent
- 1979 Vysoká škola lesnícka a drevárska, Zvolen, Technika a mechanizácia poľnohospodárskej a lesnej výroby, akademický titul – Csc.

Prax

- 10/2010 – doteraz Slovenský pozemkový fond, člen Rady
- 12/2009 – 9/2010 Slovenský pozemkový fond, generálny riaditeľ
- 7/2003 – 6/2009 Fínsky lesnícky výskumný ústav, Výskumné centrum Joensuu, vedúci vedecký pracovník pre medzinárodné lesníctvo
- 9/1994 – 6/2003 Lesnícky výskumný ústav Zvolen, riaditeľ ústavu
- 10/1969 – 9/1984 Výskumný ústav lesného hospodárstva Zvolen, vedecký pracovník

Členstvo v profesných organizáciách, poradných a dozorných orgánoch

Medzinárodné: OSN/Lesnícky výbor FAO, Európska lesnícka komisia FAO, Spoločný výbor FAO/UNECE/ILO pre lesnú techniku, obhospodarovanie lesov a výchovu, Európska hospodárska komisia OSN – zástupca Slovenskej republiky v Drevárskom výbore 1993 – 2003, člen Spoločných tímov špecialistov EHK /FAO, IUFRO, Európsky lesnícky ústav, Fínsko, Mechanizácia šumarstva, Chorvátsko a i.

Národné: poradca prezidenta SR pre otázky lesníctva (1999 – 2004), poradca predsedu vlády SR pre lesné hospodárstvo (2009), člen dozornej rady štátneho podniku Lesy SR Banská Bystrica (2007 – 2009), člen Lesníckej komisie Výboru Národnej rady SR pre poľnohospodárstvo (1998 – 2002), člen Slovenskej akadémie pôdohospodárskych vied, predseda Vedeckej rady Lesníckeho výskumného ústavu vo Zvolene (1994 – 2004), predseda redakčnej rady vedeckého časopisu Lesnícky časopis – Forestry Journal (1985 – 2003) a i.

Zdroj: MŽP SR, www.minzp.sk

Envirofilm 2012 už v ôsmich festivalových mestách

Medzinárodný festival filmov o životnom prostredí Envirofilm v tomto roku nadobudol vek dospelosti – 18 rokov. Do jeho rodného listu sa zapísal rok 1995, keď po prvý raz toto medzinárodné podujatie zorganizovala Slovenská agentúra životného prostredia pod gesciou Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky pri príležitosti Svetového dňa životného prostredia (5. jún). Envirofilm sa za obdobie svojej existencie zaradil medzi významné aktivity svetovej kultúry so zameraním na starostlivosť o životné prostredie a jeho aktuálnosť a opodstatnenosť neustále stúpa, najmä v súvislosti s potrebami riešenia narastajúcich environmentálnych problémov v Európe a vo svete.

Už 18 rokov sa na festivale otvárajú otázky súvisiace s ďalšou perspektívou našej pestrofarebnej životodarnéj planéty a je našou povinnosťou až poslaním pre budúce generácie, aby sme sa nimi zaoberali. Množstvo domácich a zahraničných autorov filmov rôzneho zamerania prichádza na festival so spoločným

zámerom ukázať divákovi krásy prírody, ale zároveň aj upozorniť na nebezpečenstvá vyplývajúce z nerovnovážneho a koristníckeho vzťahu človeka k životnému prostrediu, ktoré môže skončiť nepriaznivou trvalou zmenou jeho životných podmienok a vyčerpaním neobnoviteľných prírodných zdrojov.

Nepochybne k najdôležitejším nástrojom na riešenie problémov životného prostredia patrí environmentálna výchova. Ide pritom o základný a najlacnejší spôsob predchádzania škodám na životnom prostredí. Environmentálne uvedomelý človek sa totiž snaží zredukovať znečisťovanie životného prostredia na minimum a vylúčiť jeho poškodzovanie až ničenie, ktoré likviduje podmienky pre jeho život a enormne zvyšuje náklady na eliminovanie negatívnych javov a ich dôsledkov. Dochádza k úplnému prepojeniu environmentalistiky s ekonomikou a s riešením sociálnych a zdravotných problémov už 7 miliárd ľudí na Zemi. Tieto skutočnosti vedú k rozvinutiu celého radu aktivít, iniciatív a vzdelávacích programov zameraných na zvyšovanie ich environmentálneho vedomia. Jedným z nich je aj náš festival Envirofilm. Rezort životného prostredia vytvoril týmto podujatím jedinečnú príležitosť na propagáciu svojich cieľov a stratégií v ochrane a tvorbe životného prostredia.

Film je médium, ktoré stále zaujíma dôležité miesto v environmentálnej výchove a vzdelávaní. Ponúka divákovi množstvo informácií, ale môže im poskytnúť aj silný emocionálny zážitok a vplývať na ich hodnotovú orientáciu. Stáva sa veľmi efektívnym prostriedkom formovania environmentálneho vedomia hlavne mládeže. Aj keď poslanstvo mnohých filmových dokumentov je varovným upozornením na existujúce globálne environmentálne problémy, väčšina z nich predstavuje aj inšpiráciu na hľadanie optimálnych environmentálnych

postupov pri ich riešení. Festival nielenže každoročne prináša nové filmy a dokumenty, ale je výnimočný aj vďaka stretnutiam a diskusiám s filmovými tvorcami, environmentalistami, ochrancami a milovníkmi prírody.

Popularita Envirofilmu z roka na rok rastie a už pred viacerými rokmi prekročila hranice priestoru Európskej únie. O jeho pozícii na svetovej scéne environmentálnej kultúry vypovedá festivalová štatistika. Do osemnástich ročníkov festivalu filmári zo 61 krajín celého sveta zaslali spolu 1 978 filmov. Festival ponúka návštevníkom cenné porovnanie schopností našich aj zahraničných autorov filmov, ktorí sa vo svojej tvorbe zameriavajú na problematiku životného prostredia, prírodného aj kultúrneho dedičstva. Envirofilm spolu so spravidelným odborným programom sa tak radí medzi najvýznamnejšie spoločenské a odborné podujatia organizované v Slovenskej republike; v rámci environmentálnej kultúry určite najdôležitejšie.

Rozšírila sa aj sieť miest, ktoré sa k nemu hlásia a prevzali jeho organizovanie. K Banskej Bystrici, Zvolenu, Banskej Štiavnici, Kremnici a Krupine sa v roku 2012 po prvýkrát pridali aj mestá Poltár, Skalica a Košice. Stanú sa tak dejiskom Medzinárodného festivalu filmov o životnom prostredí Envirofilm 2012, miestom stretnutia filmárov, odborníkov a širokej verejnosti. Miestom stretnutia ľudí, ktorým osud našej planéty nie je ľahostajný. Ľudí šíriacich environmentálnu osvetu, ale aj ľudí, ktorí si osvoja zásady starostlivosti o životné prostredie a budú ich šíriť ďalej.

Peter Žiga
minister životného prostredia Slovenskej republiky

Vyhlasovateľ:

Organizátori:

Envirofilm, n. o.

ENVIROFILM vo veku dospelosti

14. mája 2012 sa otvárajú brány už 18. ročníka Envirofilmu a to hneď v ôsmich slovenských mestách – v Banskej Bystrici, Banskej Štiavnici, Kremnici, Krupine, Košiciach, Poltári, Skalici a vo Zvolene. Mesiac máj sa v týchto mestách stáva festivalovým mesiacom, v Skalici, Poltári a v Košiciach v tomto roku po prvýkrát.

Za osemnásť rokov sa z Envirofilmu stalo podujatie, ktoré má svoju váhu nielen medzi odborníkmi z oblasti ochrany životného prostredia, ale najmä medzi filmármi, či už domácimi alebo zahraničnými. Veď do súťaže prišlo tohto roku rekordných 179 snímok z 32 krajín celého sveta. Ak si uvedomíme, akú moc majú v dnešnom svete médiá a aký dosah môže mať vynikajúci film na diváka, je celkom samozrejmé, že tento festival má svoje oprávnenie na trvalú existenciu. Svojím programom, odborným zameraním a celou škálou filmových dokumentov o ochrane a tvorbe životného prostredia vypína priestor pre efektívnu environmentálnu osvetu. V ôsmich slovenských mestách sa budú v týždni od 14. do 19. mája striedať filmy publicistické, dokumentárne, vzdelávacie i hrané. Filmy krátke do 5 min, ale aj celovečerné dokumenty v dĺžke okolo 90 min. Taký je dnes trend v oblasti dokumentárnej tvorby na celom svete. Návštevníci a hostia festivaluvidia najlepších 57 súťažných filmov od autorov z 19 krajín.

Medzinárodná filmová porota

V medzinárodnej porote sa každoročne objavujú mená významných filmových tvorcov aj prírodovedcov. Nie je tomu ináč ani tohto roku, rozmanitosť profesií členov poroty dáva záruku profesionálneho pohľadu pri posudzovaní kvality filmov, ich atraktívnosti pre diváka, výpovednej hodnote. Do poroty zasadli už 12. apríla odborníci z oblasti ekológie a ochrany prírody (Ferenc Varga, Maďarsko), scenáristiky a dramaturgie, filmovej tvorby pre deti a mládež (Kateřina Javorská, Slovensko), réžie hraného a televízneho filmu (František Palonder, Slovensko a Iwona Siekierzyńska, Poľsko), tvorby a dramaturgie programov v regionálnej televízii (Janka Mesiariková, Slovensko). Ich hodnotenie a finálne rozhodnutie, kde poputujú ceny 18. ročníka festivalu, sa dozvieme na záver festivalu 19. mája na slávnostnom udeľovaní cien v Cikkerovej sále historickej Radnice v Banskej Bystrici.

Osobnosti Envirofilmu

Prvého spomeňme člena festivalového výboru, filmového historika a publicistu, jubilanta, Štefana Vraštiaka. Jeho zásluhou sa stal Slovenský filmový ústav dlhoročným

Maskot Envirofilmu Tatko Príroda víta návštevníkov festivalu

spoluorganizátorom Envirofilmu, každý rok vyberá výnimočné snímky do nesúťažných prehliadok. Nebude tomu ináč ani v tomto ročníku. V Banskej Bystrici sa s ním návštevníci festivalu stretnú na projekcii filmu o Martinovi Slivkovi, jednej z najvýznamnejších postáv slovenskej kinematografie a kultúry. Dokument *Martin Slivka – muž, ktorý sadil stromy* je nielen spomienkou na majstra Slivku prostredníctvom rozprávania jeho blízkych a spolupracovníkov, ale zároveň pokusom poodhaliť tajomstvo jeho bohatého života a tvorby. Zaspomínáme si na neho spolu s jeho manželkou Oľgou Slivkovou.

Ďalším vážnym jubilantom, ktorý obohatí program festivalu, je skalický rodák, režisér Eduard Grečner. Patrí ku generácii režisérov slávnych 60. rokov slovenskej kinematografie

a v Skalici sa osobne predstaví divákovi so svojim najvýraznejším filmom *Drak sa vracia*, ktorý nakrútil v roku 1967. V súčasnosti pôsobí ako pedagóg na banskobystrickej Akadémii umení. Medzi významných hostí festivalu patrí aj David Barna, zástupca riaditeľa Správy národných parkov USA a jej hovorca. Premietanie filmov a jeho rozprávanie o amerických národných parkoch a ich manažmente, o tajuplnej výprave do Antarktídy, sa uskutoční v Kremnici, Skalici, Poltári a v Banskej Bystrici.

Ivan Bella je prvým a dodnes jediným slovenským kozmonautom. Slovensko sa jeho letom vo februári 1999 zaradilo do exkluzívneho klubu kozmických krajín. O tom, ako sa pripravoval a uskutočnil program s názvom *Projekt Štefánik*, sa dozvieme z rovnomenného filmu. Ivana Bellu privítame v Banskej Bystrici na spoločnej besede s astronómom Pavlom Rapavým k problematike svetelného znečistenia.

Riešenie environmentálnych záťaží upravuje na Slovensku po rokoch zákon č. 409/2011 Z. z., ktorý vstúpil do platnosti 1. januára t. r. Čo nám bežným občanom hrozí, čo sú to environmentálne záťaž a riziká? Táto téma rezonuje čoraz častejšie aj v súťažných filmoch. Oboznámíť verejnosť nielen o novej právnej norme, ale aj o možnom riešení problémov, prídu kompetentní odborníci – Vlasta Jánová z MŽP SR, Juraj Rizman, riaditeľ Greenpeace, Ivan Král, projektový koordinátor UNIDO – rozvojový program pre kožiarsky priemysel a Miroslava Ťahúňová zo ZSNP Žiar nad Hronom.

O manažmente národných parkoch, ich ochrane a využívaní budú hovoriť Rastislav Rybanič a Marián Jasik,

Súťažný film Envirofilmu 2012

Súboj veľikánov (Slovensko)

réžia: Pavol Barabáš, kamera: P. Barabáš, R. Hatiar, M. Jurza

Na pozadí krásnych a majestátnych obrazov hôr sa odvíjajú príbehy ľudí, prvých objaviteľov, ktorí zanechali trvalú stopu pri odkryvaní ich tajomstiev. Prvá časť emóciami nabitých fresky približuje tajomnosť, nebezpečenstvo i neopakovateľnosť štítov Vysokých Tatier – Kriváňa, Ľadového štítu a Gerlachovského štítu. Snaha ľudí zanechať na nich stopy svojej prítomnosti viedla k stavaniu monumentov, pamätných tabulí, pomníkov, krížov. Trvácnosť väčšiny z nich bola relatívne krátka a to nie len vplyvom prírodných živlov... Napríklad na Gerlachovskom štíte boli tabule na počesť uhorského tisícročia. Štít menil názov podľa záujmu tej ktorej doby. Proti tejto ideovej dočasnosti však stojí ďaleko hlbšia a mystická sila vrcholov, ktorá oveľa silnejšie a navyše aj nezmazateľne vnútorne poznamenala ľudské osudy a ich duše...

dlhoroční pracovníci ochrany prírody na Slovensku, za českú republiku Ladislav Miko, Košičan, žijúci striedavo v Prahe a Bruseli, bývalý minister životného prostredia ČR, a za USA David Barna. Ich rozprávanie bude umocnené súťažnými filmami o Vysokých Tatrách, Šumave a parkoch USA.

Partneri Envirofilmu

Festival by sa však nevypracoval do dnešnej podoby a záujmu domácej a zahraničnej verejnosti bez partnerov, ako je Slovenský filmový ústav, Únia slovenských televíznych tvorcov, Slovenské banské múzeum v Banskej Štiavnici, Štátna ochrana prírody SR, najmä CHKO Poľana a NAPANT, Komisia šport a životné prostredie SOV, Zastúpenie Európskej komisie na Slovensku, tiež bez obetavých a zaniatených pracovníkov Banskobystrického samosprávneho kraja, miest Banská Bystrica, Banská Štiavnica, Kremnica, Krupina a Zvolen, ale aj nováčikov v roku 2012, ktorými sú kráľovské mesto Skalica, Poltár a magistrát mesta Košice. Študentom vo Zvolene, ale aj širokej verejnosti pripravuje festivalový program Technická univerzita, v Skalici StredoEurópska vysoká škola, v Kremnici Zastúpenie Európskej komisie v SR v spoločnom programe *Európskej úunii záleží na tom, EKO žijeme*. V Košiciach držíme palce Eco friendly hotelu Dália, ktorý sa ako prvý z hotelov v rámci festivalových miest zapojil do environmentálnej osvetly prostredníctvom prehliadky súťažných filmov pre svojich hostí. V mene celého kolektívu festivalového výboru im ďakujem a verím, že

festivalu zachovajú svoju priazeň aj v ďalších rokoch. Veď prostredníctvom filmových, zábavných a odborných podujatí sa aj nepopulárna výchova, vzdelávanie a osвета stávajú atraktívnejšími.

Aby sme však mohli pracovať a pripraviť zaujímavý a pestrý program počas celého festivalového týždňa v ôsmich mestách, nezaobišli by sme sa bez finančnej podpory festivalových partnerov – veľká vďaka patrí Velyvyslanectvu Holandského kráľovstva v Bratislave, Zastúpeniu Európskej komisie na Slovensku, spoločnostiam Hadvičák, s. r. o., Gamo, a. s., Ecorec, s. r. o., Bratislavská papierenská spoločnosť, Mijas, s. r. o., Elektro Recycling, s. r. o., PSA Peugeot Citroen Slovakia, s. r. o., AVE, s. r. o., SITA Slovensko a. s., ďalej Nadácii ZSNP a SLOVALCO, vydavateľstvu IKAR, Artpensiu na Banskej Bystrici a hotelu Dália v Košiciach.

Miesto záveru pozvanie

Na záver mi zostáva už len vás pozvať na toto veľkolepé environmentálne podujatie rezortu životného prostredia do všetkých festivalových miest – Banská Bystrica, Banská Štiavnica, Kremnica, Zvolen, Krupina, Košice, Skalica alebo Poltár. Všetde sa stretnete so zaniatenými organizátormi sprievodných programov a prehliadok súťažných filmov z celého sveta 18. medzinárodného festivalu filmov o životnom prostredí Envirofilm.

Prajem festivalu vysokú návštevnosť a všetkým jeho návštevníkom, hosťom, ale aj náhodným turistom veľa nových zážitkov.

Dagmar Rajčanová
manažérka festivalu

Zelený svet 2012

Moja stopa na tejto planéte...

Tohtoročná téma medzinárodnej súťaže výtvarnej tvorivosti mládeže Zelený svet **Moja stopa na tejto planéte...** nekládla medze predstavivosti mladých výtvarníkov. Poskytla im dostatok priestoru na umelecké vyjadrenie svojho pohľadu na vplyv človeka na životné prostredie. Súťažná kategória *kresba, maľba, grafika a kombinované techniky* mala aj tento rok najväčšie zastúpenie (306 škôl z celkového počtu 354 materských škôl, základných škôl, základných umeleckých škôl a špeciálnych škôl, 2 373 výtvarných prác z celkového počtu 2 620, 2 567 autorov z celkového počtu 2 774, pod vedením 432 pedagógov z celkového počtu 495).

Druhá súťažná kategória *černobiela a farebná fotografia* mala síce menšie zastúpenie ako prvá, no v porovnaní s predchádzajúcimi ročníkmi súťaže stúpol záujem o túto súťažnú kategóriu (33 zapojených škôl, z toho 9 základných škôl, 2 základných umeleckých škôl a 22 stredných škôl). Formou fotografie vyjadrilo svoje výtvarné čítanie 108 autorov prostredníctvom 216 prác pod vedením 33 pedagógov. Tohtoročná téma súťaže zaujala aj mladých výtvarníkov zaoberajúcich sa tvorbou animovaných filmov. Odzrkadlilo sa to vo vyššom počte zapojených škôl (15 škôl zastupovalo 99 autorov 31 filmov pod vedením 30 pedagógov).

Do súťaže sa zapojili aj mladí výtvarníci zo zahraničia: spolu 98 prác (Lotyšsko – 22 prác, Čína – 57 prác a Srbsko – 19 prác). Zahraniční autori sa rozhodli „Moju stopu na planéte Zem...“ vyjadriť prostredníctvom kresby, maľby, grafiky a kombinovaných techník.

Odborná porota posúdila všetky súťažné práce Zeleného sveta 29. marca 2012 v priestoroch SAŽP. Porotcovia Mgr. Ladislav Vojtuš,

PhD. – predseda odbornej poroty, Mgr. Eva Beňačková a Mgr. Miroslav Zaťko vybrali práce, ktoré predstavovali pre nich najlepšie umelecké stvárnenie a stotožnenie sa s témou súťaže.

Mgr. Ladislav Vojtuš, PhD. zhodnotil tohtoročnú súťaž takto: „Tento ročník Zeleného sveta príjemne obohatil tradíciu tejto súťaže. Prišlo dostatok zaujímavých prác zastúpených vo všetkých kategóriách. Príjemným prekvapením bola napríklad kategória grafiky, kde sa objavili práce s tradičným technickým zameraním (linoryt, suchá ihla apod.), ale tiež počítačová grafika. V oblasti fotografie, čo do kvality, ostali rezervy nevyčerpané. Filmov prišlo dosť, v porovnaní s poslednými ročníkmi, čo bol veľmi pozitívny signál pre Zelený svet. Fakt je, že tých, ktoré spĺňali požiadavky poroty, nebolo veľa, ale víťazné snímky stoja za to. V najpočetnejšej kategórii (kresba, maľba), okrem množstva úžasných prác, sme sa s členmi poroty zhodli na tom, že v početných prípadoch sa objavovali práce, ktoré mali veľmi podobný, až rovnaký obsah (zemeguľa s odtlačkami rúk a nôh a podobne) a pôsobili veľmi prvoplánovo. V týchto

výtvarných prácach bolo zjavné, že tematicky neboli dostatočne uchopené. A to je apel na pedagógov a to nielen na pedagógov výtvarnej výchovy. Žiaci by mali originálnym a tvorivým spôsobom vyjadriť svoje postoje k danej problematike a v tom je často nenahraditeľný konštruktívny dialóg medzi žiakom a učiteľom.“

Okrem hlavnej ceny a ocenení v každej súťažnej kategórii sa porota rozhodla udeliť aj zvláštne ceny, ktoré odovzdajú už tradične v prvý festivalový deň v Banskej Bystrici na slávnostnom vyhodnotení, kde sa dozvieme aj mená ocenených autorov.

Ing. Veronika Kováčiková
Slovenská agentúra životného prostredia

Nina Brziaková, 11 rokov: Výstava

Porota hodnotila 2 620 výtvarných prác

Foto: Silvia Redlingerová

Spolupráca:

Slovenská komisia
pre UNESCO

Generálny partner:

HADVIČÁK®
expres servis

Čo film, to skvelý kandidát na ocenenie

Na začiatok niekoľko čísel – traja ľudia, stosedemdesiatdva filmov a štyri dni. Šialená kombinácia, ale aj symfónia pre troch zarienených milovníkov filmov, niekoľko desiatok režisierov z tridsaťdva krajín, vo finále ktorej mal byť výsledok: zhruba päťdesiat filmov pre medzinárodnú porotu.

Pamätám sa na ktorúsi „výberovku“ pred pár rokmi, keď sme sa po prvom dni na seba zúfalo pozerali, pretože sme nevybrali ani jeden film. Náhoda? Alebo trend toho roku? Napokon vznikla celkom zaujímavá kolekcia. Tohto roku sme mali problém opačný – čo film, to skvelý kandidát na ocenenie. Prvý, druhý, tretí... Začali sme sa báť, že vyberieme príliš veľa, že nebudeme vedieť, koho do súťaže neposunúť, komu neublížiť. Ale po prvej odpozeranej päťdesiatke sme už boli pokojnejší.

Ako teda vyzerá kolekcia roku 2012? Čím priťahne divákov? V čom je odlišná od tej minulej? Aké filmárske špeciality ju zdobia?

Aj keď tradične najsilnejšia je kategória dokumentu, televízne programy bez kvalitnej publicistiky si nevieme ani predstaviť. A tak aj v kategórii spravodajské a publicistické programy, magazíny a filmy sa vlastne premieta záujem tej-ktorej televízie o tieto žánre. Ako ináč, vedú televízie nemecké, kde sú predpoklady nielen v televíziách verejnej služby, ale aj v komerčných. Na jednej strane, samozrejme, peniaze, ale na druhej aj záujem publika, spoločenská objednávka, tradícia.

Kriticky sa vyjadrovať k problémom človeka a životného prostredia patrí k výtvarným demokraciám. Tak nás ani neprekvapilo, že hneď vedľa premyslených, žánrovo vyprofilovaných nemeckých relácií (*NÁBYTOK IKEA/NÁBYTOK Z KARÉLIE*) sa objavili projekty Českej televízie (*OSTROSTRELCI OSTROVIDOV*). Aj tu je tradícia, otvorenosť smerom k občianskej spoločnosti, kritickosť aj do vlastných radov. Opäť sa však prejavili dlhodobé suchoty verejnoprávnej RTVS, ktorá zrejme už celkom rezignovala na svoje poslanie v tejto oblasti. Ako keby sa na Slovensku nič nedialo.

Dokumenty – od úsporným jazykom prerazovaných príbehov až po široké fresky, neustále sa vracajúce páčivé témy, to všetko ponúka kategória dokumentárne filmy. Skvelá séria francúzskych dokumentov musí očariť hľadám každého diváka, či už ide o mrazivý pohľad na znetvorených ľudí, ktorí doplatili na atómové pokusy v Kazachstane (*ATÓMOVÍ MUTANTI*), fascinujúcu expedíciu po Madagaskare (*STRATENÝ MAKAK*) alebo technický zážrak v podobe cesty okolo sveta v lietadle na slnečný pohon (*PERUTE SLNKA*). Nemecké a rakúske dokumenty sú tradične výborne žánrovo

Súťažný film Envirofilmu 2012

Studňa – hlasy vody z Etiópie (Taliansko)

réžia a kamera: Paolo Barberi, Riccardo Russo

Nachádzame sa v Africkom rohu, región, ktorý je každý rok sužovaný obrovským suchom. Vždy, keď do Oromie (južná Etiópia) dorazí obdobie sucha, pastieri z kmeňa Borana so svojimi stádami putujú niekoľko dní k starobylej, úžasnej, „spievajúcej“ studni. Film pomocou zaujímavej kamery a epického textu sleduje ich život počas celého obdobia sucha a poukazuje na jedinečný systém vodného hospodárstva, ktorý umožňuje hospodáriť aj s tým málom vody tak, aby sa ušlo každému a nikto nemusel za nič platiť.

vyprofilované, či už ide o klasické prírodopisné fresky (rakúsky film *INN – ZELENÁ RIEKA Z ÁLP*, nemecký *NESPŮTANÉ NEMECKO – BAVORSKÝ LES*) alebo o objavné, často až detektívne príbehy reflektujúce aktuálne problémy (nemecký *MIESTO ČINU: DAŽĎOVÝ PRALES* či rakúsky *NESPŮTANÉ NAIROBI – LEOPARDY V ZÁHRADÁCH*). Potešil i čínsky kritický dokument o problematike mesta, živoraceho po odchode ropného priemyslu (*NÁREK YUMENU*). Trocha iný pohľad na milé zvieratko, za aké všetci považujú klokana, prináša austrálsky dokument *KLOKANY ULIČNÍCI*. Aj český režisér Ivo Bystřičan v dokumente *VŠETKY BUDÚCE ČERNOBYLE* zaujíma kritický postoj, tentoraz k problematike atómovej energie. Do súťaže boli zaradené aj pozoruhodné dokumenty študentov Fakulty dramatických umení Akadémie umení z Banskej Bystrice. Prekvapili filmárskou zrelosťou aj výberom tém. Snaha mladých filmárov mapovať človeka v jeho prostredí a mapovať tak aj s tým spojené stavy jeho duše, ponúka ten ďalší, duchovnejší rozmer ekológie (*SIZYFOS, SLAMENÍKOVE ZEME, STRAŠIAK*).

V kategórii náučných a vzdelávacích filmov by mohlo byť viac projektov, avšak dokument často osciluje medzi čistým dokumentom (napokon, čo je to dnes, pri šírke a rozsiahlosti diapazone rozprávačských štýlov „čistý dokument“?) a náučným filmom. Napokon medzinárodná porota má šancu vždy daný projekt preradiť do inej kategórie. Určite zaujme nemecký *SVET OCEÁNOV* či jeden diel zo série *SUPER ZVIERATÁ – ŠKŮLKA V DIVOČINE*.

Často podceňovaná kategória voľnej tvorby, kam sa schovávajú detské filmy, anekdoty, podobnosť a klipky, má určite šance zaujať diváka. Ak výberová porota počto a s hlasným smiechom sledovala vtipný český film *ŽADOSTĚ O AZYL Z EKOLOGICKÝCH DŮVODOV*, niečo to znamená. Nápadité estónske „animáčky“, vtipné slovenské podobstvo *25 KM ŠTVORCOVÝCH* či švajčiarsky *ORLOSUP BRADATÝ* iba potvrdzujú, že ak je filmárska tvorivosť a hravosť v službách ekológie, dajú sa aj vážne posolstvá odovzdať s úsmevom. A možno sú tak oveľa naliehavejšie.

Potešila nás aj slušná úroveň kategórie amatérskych filmov, v ktorých je badateľné, že ak si amatér nechá poradiť, alebo ak má ohotu a záujem sa vzdelávať, súčasná technika mu dovoľuje vytvárať filmy na takmer profesionálnej úrovni.

Záverom snáď iba tradičný povzdych. Je smutné, že to najzaujímavejšie, čo máme, naša planéta, jej krásy, jej ohrozenia, celé to obrovské spektrum fascinujúcich tém, ktoré sa dotýkajú aj tejto maličkých krajiny v centre Európy, má tak nedôležité miesto v tvorivých plánoch Rozhlasu a televízie Slovenska. Alebo sa, nedajbože, mýlim?

Mgr. Art. Kateřina Javorská
scenáristka, členka filmovej poroty

Súťažný film Envirofilmu 2012

Miesto činu: Dažďový prales (Nemecko)

réžia: Michaela Kirst, kamera: Jakub Bejnarowicz

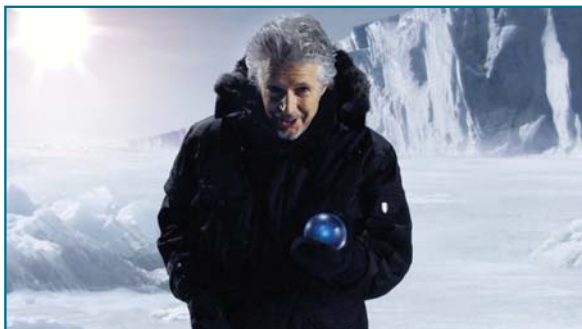
Štyri pätiny posledných pôvodných dažďových pralesov na Zemi už boli zničené vypaľovaním a ilegálnym vyrubom naholo. Zvyšky teraz čelia rovnako smutnému osudu. Nelegálny obchod s drevom je druhým najväčším zdrojom príjmov pre globálne pôsobiacie mafie – pred ním sú len zisky z obchodovania s drogami a zbraňami. Tajní environmentálni vyšetrovatelia skupiny EIA sú však na stope ilegálnych obchodníkov s drevom: environmentálny špión Alexander von Bismarck vyhlásil vojnu pašerákovi dreva. Pomocou skrytej kamery a falošnej identity, prasynovca „železného kancelára“ bojuje proti bezohľadnému drancovaniu dažďových pralesov. Jeho cieľom je úplný zákaz obchodovania, spracovania a predaja nelegálneho dreva. Právna situácia je spleť a medzinárodný dopyt po stále lacnejšom dreve je nekonečný. Nikto nechce vedieť, odkiaľ lacné drevo pochádza a kde končí... ako WC dosky, záhradné stoličky a gitary, a dokonca aj ako zubné špáradla.

Chrániť oceány je nevyhnutné

Foto: archiv ZDF

Frank Schätzing žije viacero životov naraz... je činný ako kreatívny šéf reklamnej agentúry, hudobník a hudobný producent, nadšený kuchár a od polovice deväťdesiatych rokov aj ako spisovateľ. Už jeho prvý román *Smrť a diabol* (Tod und Teufel), odohrávajúci sa v 13. storočí, mu priniesol obrovské uznanie a hneď sa zaradil na rebríček bestsellerov. Druhú knihu, politický triler *Nehlučne* (Lautlos) vychválila tlač ako „jagavú momentku končiaceho sa tisícročia“. Nasledoval skvelý román *Pomsta oceána* (Der schwarm) a vlni mu vyšiel na Slovensku vzrušujúci sci-fi triler *Limit*, ktorého dej sa odohráva na Mesiaci.

Tentoraz sa s Frankom Schätzingom stretne v trojdielnej sérii filmových dokumentov s názvom **Svet oceánov**, v ktorej nás zavedie predovšetkým do histórie oceánov a života v nich. Rozhovor s režisérom Stefanom Schneiderom nám priblíži obsah druhej časti série, ktorá súfaží v kategórii vzdelávacích a náučných videoprogramov a filmov.

Frank Schätzing je významný nemecký spisovateľ. Ako vznikla spolupráca medzi vami a Frankom?

Franka som spoznal v rámci jedného projektu našej produkčnej firmy Gruppe 5 Filmproduktion. V roku 2006 sme produkovali pre ZDF a Discovery Channel US trojdielnu sériu o živote v budúcnosti pod názvom UPDATE 2057. Pre ZDF sme angažovali Franka ako moderátora a ja som prevzal réžiu moderácie. Odvtedy sme zostali v kontakte a robili sme spolu viaceré projekty.

Na Slovensku poznáme Frankovu tvorbu, pred časom zarezonoval u nás jeho román, vedecký triler *Pomsta oceána*. Má tento román nejakú súvislosť s dokumentmi, ktoré ste s ním nakrútili?

Pomsta oceána vyšla u nás pod názvom *Raj*

(Der schwarm). V nadväznosti naň Frank vydal príručku o dejinách oceánov pod názvom *Správy z neznámeho vesmíru* (Nachrichten aus einem unbekanntem universum). Túto knihu sme, samozrejme, nesfilmovali, ale bola podnetom pre náš dokument a mnohé obsahy pochádzajú z tejto knihy.

V *Pomste oceána* nastoľuje otázku, čo by sa mohlo stať, keď sa príroda postaví proti človeku, ktorý si ju neváža a ubližuje jej. Uberajú sa vaše filmy týmto smerom?

Nie, *Pomsta oceána* je napriek množstvu realistických detailných informácií fikcia.

Do ktorých oceánov, morí ste sa počas nakrúcania ponorili?

Ak myslíte samotné práce pri nakrúcaní, tak sme nakrúcali v Stredozemnom mori, Atlantiku, Pacifiku, v Indickom oceáne, Baltskom mori a Severnom mori. Avšak v našom dokumente máme obrazy prakticky zo všetkých ostatných morí.

Priblížite nám obsah druhého dielu dokumentárnej série *Svet oceánov*...

Zameriavame sa tu predovšetkým na žraloky. Rozprávame o úspešných dejinách ich evolúcie počas miliónov rokov. Od najstaršieho známeho žraloka Cladoseleche, obratného dravca, ktorý však ešte nestál na špici potravinového reťazca, cez Megalodona, najväčšieho zo všetkých druhov žralokov, ktorý kedysi musel odovzdať korunu a vymrel, až po dnešné druhy žralokov, ktoré nepopierateľne vládnu moriam..., keby tu nebol ich najväčší nepriateľ, človek, ktorý priviedol už mnohé druhy žralokov na pokraj vyhynutia. Citujeme reč Alfreda Wegenera pred Frankfurtskou geologickou spoločnosťou v roku 1912, kde predstavil a obhajoval svoju teóriu o pohybe kontinentov a pobúrené publikom ho odmietlo. Okrem toho

rozprávame o objavení latimérie v roku 1938. Táto ryba vlastne mala vyhynúť už pred miliónmi rokov. Tiež ukazujeme, ako sa etiópski vedci stali svedkami zrodu nového oceánu.

Aké, zatiaľ neodhalené, tajomstvá sa vám podarilo odhaliť?

Svet oceánov je predovšetkým historický program, v ktorom v hrubých rysoch hovoríme o dejinách oceánov. Nešlo nám len o to, aby sme objavili niečo úplne nové. Oveľa viac sme sa snažili ukázať, že v systéme oceánu všetko spolu navzájom súvisí a každý zásah môže viesť k dôsledkom, ktoré často nie sú predvídateľné. Bez toho, aby sme mávali so zdvihnutým ekologickým ukazovákam, chceme prehĺbiť povedomie divákov, že oceány je nevyhnutné chrániť.

Anna Gudzová

Súťažný film Envirofilmu 2012

Svet oceánov – s Frankom Schätzingom (2. časť) (Nemecko)

réžia: Stefan Schneider, kamera: Martin Christ

Oceány pokrývajú tri štvrtiny zemského povrchu, a predsa o nich vieme menej ako o vzdialených planétach. V trojdielnej dokumentárnej sérii *Svet oceánov* autor bestsellerov Frank Schätzing podniká cestu časom a priestorom, ktorá vyráža dych a skúma tajomstvá svetových morí. V druhej časti trojdielnej série sa autori zameriavajú na žraloky.

Partneri:

Človek a jeho miesto na Zemi

Festival Envirofilm si vo svojom aktuálnom osemnástom ročníku zapísal do histórie rekordný počet prihlásených filmov – 179. Slovenskí autori prihlásili 31 filmov. Potešujúce je, že pod viac ako tretinu z tohto počtu (11 filmov) sa podpísali mladí nádejní filmári, dokumentaristi, scenáristi, poslucháči a absolventi banskobystrickej Akadémie umení. Výberová komisia nominovala do hlavnej súťaže štyri filmy. Tri z nich – Strašiak (Alžbeta H. Gavendová), Sizyfos (Marek Janičík) a Slamenikove zeme (Peter Kováč), súťažia v kategórii dokumentárnych filmov. Tieto filmy, aj keď každý je iný, spája jeden fenomén – človek a jeho miesto na tejto Zemi, v tejto krajine, ktoré mu možno bolo dané... Možno ho zdedil. Možno našiel. A možno nič z toho... každopádne, zotráva na ňom. Prehľbuje ho...

Alžbeta Harry Gavendová: Strašiak

Alžbeta Harry Gavendová je absolventkou Akadémie umení v Banskej Bystrici a Strašiak je jej absolventským filmom. Momentálne sa nachádza na Malorke. Pracuje tam. Počas festivalu ju však môžete stretnúť v Banskej Bystrici. Určite ju neprehliadnete...

Pochádzate z Opatovej? V dvoch svojich filmoch ste sa inšpirovali touto obcou pri Váhu.

Áno, som „originál Opatovan“. Moji rodičia sú tiež z Opatovej. Život mi veľmi ovplyvnil práve ľudia odtiaľ, a preto mám k Opatovej zvlášť blízky vzťah. Môj prvý dokument *Teta Katarína* som bez váhania venovala mojej starej priateľke.

Súťažný film Envirofilmu 2012

Strašiak (Slovensko), réžia: Alžbeta H. Gavendová, kamera: O. Szollos, P. Višňovský, Š. Horna

Strašiak namiesto trpaslika v záhradke? V dedinke Opatová rozhodne áno. Dokument zachytáva tradície a mentalitu svojráznej dedinky, v ktorej sa obyvatelia rozhodli pokračovať v dedičstve svojich predkov. Ujo Ondrej, profesionálny výrobca strašiakov do poľa, nás vo filme zoznámí so svojším hasičským zborom aj ochotníckym divadlom. Vďaka filmu sa môžeme zamyslieť nad svojimi strašiakmi, ktoré schováваме vo svojom vnútri.

Ako sa vám pri nakrúcaní Strašiaka spolupracovalo s Opatovčanmi, sú dobrí herci?

Kebyže môžem, dala by som im Oscara za kolektívnu rolu! Nenatáčali so mnou ako kamaráti, ale ako profesionáli... vážne! Hasiči aj divadelníci. Dodržiavali termíny, nosili si kostýmy aj hasičské uniformy... Počas natáčania boli maximálne disciplinovaní, a to dokonca aj v našej miestnej krčme. (Úsmev.)

Čím vás zaujali strašiaky?

Myšlienka urobiť film o strašiakoch sa mi skrátka len tak vkradla do hlavy. Fenomén strašiakov má mnoho metafor, sú osamelými strážcami poľí v každom počasi, no tiež veselí „šašovia“, napríklad v Čarodejníkovi z krajiny Oz. Mne však evokujú skôr niečo clivé, melancholické. Trošku z tejto nálady som sa pokúsila priniesť aj do dokumentu.

A čím vás zaujal ujo Ondrej?

Uja Ondreja poznám odmalička, ako aj celú jeho úžasnú rodinu. Ondrej je skvelý človek, vyrába medzi ľuďmi super náladu, je veľmi temperamentný, i keď vo filme prevláda skôr pokojnejšia časť jeho povahy. Pred kamerou bol zrazu o kúsok viac rozvážny. Ale vždy bol za každú „zábavu“, preto nebol problém natáčať za každého počasia, v gumákoch uprostred pooraného zablateného poľa a podobne.

Ozaj, aj po opatovsky sa strašiak povie strašiak?

Gramatické okienko: V Opatovej je tendencia meniť a prispôbovať si rôzne dvojhlásky. Smejeme sa, že máme vlastnú abecedu, kde sa nachádzajú nové slovné tvary ako dvojité L, napríklad slovo mydlo vyslovíme ako myllo, ale tiež dvojité nosové N, napríklad slovo podnos je u nás skrátka ponnos. A krátíme dvojhlásky IA na dlhé Á, strašiak sa teda povie strašák.

Čo sa myslí, keď sa povie „profesionálny výrobca strašiakov“?

Myslím sa tým to, že ten človek je skrátka profík! Vo filme vidíme, že vie ako na to,

že najskôr musí na palicu pribiť vrece, potom ruky, a naplniť vrece slamou môže až nakoniec. Ovláda všetky grífy!

„Prediskutovali“ ste s ujom Ondrejom aj otázku, prečo strašiakov do poľa zvyknú obliekať do mužských šiat?

Nuž, nie je to až tak celkom pravda! Keď si dáte do vyhľadávača slovičko strašiak, zobrazia sa vám veru rôzne „atrapy“, a to nielen mužského rodu. (Úsmev.) Osobne si ale myslím, že vždy je skôr muž ochotný vzdať sa svojich nepotrebných handier... Žene sa to stane málokedy. (Úsmev.)

Robí teda ujo Ondrej aj strašiacky?

Robí strašiacky, nie je žiadny diskriminant a proti ženám nič nemá. (Úsmev.) Vo filme uvidíme zvedavú susedu, ženičku v kroji, ale tiež záhradníčku a starú pani.

A ako je to so strašiakmi v našom vnútri? Dokázali by nás ich zbaviť opatovskí hasiči a ochotníci?

Ťažko povedať, kto nosí v sebe akého strašiaka. Je to prirodzené, každý má pred niečím rešpekt, možno strach. Ako povie ujo Ondrej, nie je to hanba. Zbaviť sa strašiaka nám môže pomôcť kamarát, ale samotný boj, to je každého osobná záležitosť. A úprimne, opatovskí hasiči nás môžu zbaviť jedine tak starostlivo... (Úsmev.)

Prečo by si diváci mali pozrieť vášho Strašiaka?

Divák môže popremýšľať nad svojím strašiakom, nad tým, či aj on je vyrovnaný so svojím životom tak, ako Ondrej, usmiať sa a spoznať samého seba

pri pohľade na fanúšikov hokeja... Ten film proste plynie ako náš bežný život v Opatovej – nie je to žiadna separovaná dedinka na lazoch, chcela som len ukázať, že je možné udržiavať staré tradície, zapájať sa do dedinských akcií a pritom byť moderným človekom. Je to skvelé odreagovanie. Diváci môžu nachvíľu spomaliť a nechať sa iba unášať svojším tempom filmu.

Peter Kováč: Slamenikove zeme

Peter Kováč je tiež absolventom Akadémie umení v Banskej Bystrici a dokument *Slamenikove zeme* je jeho absolventským filmom. Odohráva sa na novobanských štáloch.

Štefan Wolf Slameník nie je neznámy „pojem“. Lazník – kopaničiar, kameňár... aj spisovateľ. Čo vás podnietilo nakrútiť o ňom dokument?

Vždy som inklinoval k témam silných jednotlivcov, ľudí, ktorí dokázali brať život s pokorou navzdory všetkému, čo prežili. A takýmto človekom pán Wolf nepochybne je. Presne toto sú ľudia, ktorých život a názory je nutné zachytiť aj pre generácie, ktoré prídu po nás. Spoločnosť je plná duchom chudobných „osobností“, ktoré nám podstrkujú médiá, ale sú to práve obyčajní ľudia ako pán Wolf, ku ktorým môžeme vzhliadať a na ktorých môžeme byť právom hrdí.

Stretnutia s ľuďmi, ako je on, sa zvyknú nadlho zapísať do mysle aj duše. Čím obohatil vás?

Svojou vnútornou silou, ktorú čerpal predovšetkým vo viere, ktorá ho viedla celým životom a paradoxne aj tou tvrdohlavosťou, ktorá mu pomohla vzdorovať všetkým tým nezmyselným udalostiam, ktorých bol svedkom.

Ako na vás zapôsobila príroda novobanských štálov?

Moji starí rodičia pochádzajú z neďalekého Hronského Beňadika, a tak mi je tento

Súťažný film Envirofilmu 2012

Slameníkove zeme (Slovensko), réžia a kamera: Peter Kováč

Zaujímavá obrazová ilustrácia hlavného protagonistu Štefana Wolfa Slameníka, ktorý prežil celý svoj život na novobanských štáloch a divákovi rozpovie svoj vlastný osud a životné postoje.

kraj viac ako známy a vždy som ho považoval za jeden z najkrajších kútov Slovenska. Zakvitnuté stromy a lúky posiate kvetmi, všadeprítomný spev vtákov a cvrkot cvrčkov... Pre mňa je len málo miest, v ktorých je viac poetiky.

Dokázali by ste žiť ako Wolfovci?

Rodičmi aj starými rodičmi som bol od malička životom vedený heslom modli sa a pracuj, a tak vnímam tento spôsob života ako čosi prirodzené, so všetkými radostami a starosťami, ktoré k nemu patria. A aj preto som chcel vždy ako „panelákový“ chlapec bývať na dedine. Novobanské ovocné sady by som však vymenil za beňadické vinice a zvieratá na statku by pri mne umierali výlučne na starobu... Samozrejme, že sa o tom ľahšie rozpráva, ale verím, že si dokážem zariadiť život tak, aby neostalo len pri slovách.

Vaše *Slameníkove zeme* uvidia počas festivalu stovky divákov v ôsmich slovenských mestách. Čo by ste im, v súvislosti s týmto filmom, odkázali?

Abý nikto z nás nezabúdala na viac ako štyridsať rokov chorého a nezmyselného režimu, ktorý tu bol pri moci. Režimu, ktorý tak nenávidel silu jednotlivca, režimu, ktorý

sa, bohužiaľ, po osemdesiatom deviatom len pretransformoval do neúprimnej rétoriky sociálnych istôt. Myslenie tých ľudí sa však vôbec nezmenilo. História sa opakuje a je len na nás, aby sme vykorenili chyby minulosti.

Marek Janičik: Sifyfos

Marek Janičik je poslucháčom Fakulty dramatických umení, katedry dokumentárnej tvorby na banskobystrickej Akadémii umení. *Sifyfos* je jeho prvý samostatný film.

Dokument Sifyfos má štrnásť minút. Dá sa do pár minút „vtesnať“ prerod narkomana na vidieckeho umelca, tvorcu origami?

Treba povedať, že Laca, hlavného protagonistu, som spoznal až po jeho prerode, navyše, po ťažkej chorobe. Vo filme som ho zobrazil už po tom, ako si uvedomil cenu života a začal žiť trochu inak ako pred pár rokmi. Lacove spomienky a najmä jeho myšlienky by stačili aj na celovečerný film, no myslím si, že tých štrnásť minút divákovi úplne stačí na to, aby Laca spoznali. Tiež som sa pri tvorbe filmu bál, aby film diváka nenudil, lebo filmov o ľuďoch, ktorí zápasilí so závislosťami, je už veľmi veľa. Preto si myslím, že minútáž snímky je akurát, aj keď zobrazí niekoho život za pár minút nie je ľahké.

Ako ste Laca objavili?

Stretol som ho vo vlaku. Zarozprávali sme sa v kupé počas cesty do Banskej Bystrice. O niekoľko mesiacov neskôr, keď som dostal zadanie pre svoj nový dokument, pomyslel som si, že film o Lacovi by mohol byť zaujímavý. Nevedel som nič o jeho živote, len ma zaujala jeho charizma a jeho myšlienky. Hľadal som ho niekoľko týždňov, zapamätal som si len, že sa volá Laco, a z ktorého mesta pochádza. Keď som ho nakoniec objavil, bral som to ako osud. Navyše, keď som ho spoznal bližšie, vedel som, že je to ten pravý človek, ktorý sa dokáže divákovi prihovoriť.

Čím si získal váš obdiv a sympatie?

Laco je človek, ktorý potvrdzuje tvrdenie „nesúď nikoho podľa vyzoru“. Popravde, keď som ho stretol po prvýkrát vo vlaku, trochu som sa ho bál, náušnice na tvári, dredy, trošku roztrhané oblečenie... Ale jeho oči prezrádzali, že je dobrý človek, ktorý sa len na malú chvíľu ocitol na šikmej ploche. Je veľmi inteligentný, je to neskutočný filozof a hlavne má dobré srdce. Už len to posledne menované stojí za to, aby som Laca zachytil kamerou. Ľudia s takým srdcom, aké má on, sa totiž už pomaly vytrácajú.

Nevedilo mu, že ste „narušili“ jeho samotu? Ako vás prijal?

Laco nie je sám. Má svoju rodinu, teraz dokonca aj priateľku, s ktorou je veľmi šťastný, radost sa na nich pozerá. Je vidieť ako veľmi si váži, že má niekoho pri sebe. Vo filme sme ho však zobrazili samého, nakoľko sme chceli, aby vynikla jeho osobnosť, jeho slová. Bol som však milo prekvapený, že Laco sa nám tak dokázal otvoriť, napriek tomu, že nás skoro nepoznal. Dôveroval nám od prvej chvíle, som veľmi rád, že to aj cítiť z tohto filmu.

Ako sa vám s ním spolupracovalo?

Prvý filmovací deň bol pre mňa osobne taká malá katastrofa, lebo nám chvíľu trvalo, kým sme sa so štábom a s Lacom dokázali zladíť. Na rad hlavne prišla tréma, ktorá veľa vecí pokazila, ale s odstupom času to vidím skôr pozitívne, pretože vďaka tréme by ten film nebol taký, aký je. Zistili sme totiž, že Laco sa do kamery nevedel otvoriť tak, ako to urobil, keď sa kamery vyplí. Preto je vo filme použitá iba jeho výpoveď, ktorá však mala veľkú váhu. Dúfam, že divákovi nevedí, že Laco vo filme skoro nerozpráva. Zvyšok natáčania však už bol naozaj super. Za tých pár rokov, čo natáčame filmy, sa mi nikdy s nikým tak dobre nerobilo ako s Lacom. Asi aj preto, že mi Laco dal viac, ako si myslel.

Pre niekoho, ako napríklad Laca, je umenie cestou k novému začiatku. Čím je umenie pre vás?

Okrem toho, že sa umenie pomaly stáva aj mojím životným, je pre mňa cestou. Vďaka nej som sa dostal k ľuďom, bez ktorých si dnes neviem predstaviť svoj život. Okrem toho beriem umenie už ako súčasť svojej existencie, bez umenia by som si nevedel oddýchnuť, ale po riadnej filmovačke mám taký pocit, že ani sa poriadne unavím. A ako tvrdia tí, čo niečo dokázali, umenie nám tiež dáva schopnosť stať sa nesmrteľným, lebo vďaka dielam, ktoré vytvoríme, máme pocit, že po nás niečo zostane, a že sme na tomto svete aspoň niečo povedali. Som rád, že film *Sifyfos* dokázal aspoň pár ľuďom pomôcť a uvedomiť si veci, ktoré tam boli povedané.

Anna Gudžová

Foto: archív autorov filmov

Súťažný film Envirofilmu 2012

Sifyfos (Slovensko), réžia: Marek Janičik, kamera: Ondřej Szülös

Život je jedna veľká guľa, ktorú musíme tlačíť do strmého kopca. Niekto tú váhu neudrží a guľa sa skotúľa z kopca dole. Vtedy nám nezostáva nič iné, len začať odznova... Film *Sifyfos* je portrétom bývalého narkomana, ktorý sa stiahol z civilizácie na vidiek, aby sa v malom dome na povale venoval japonskému umeniu origami. Práve umenie je niekedy cesta ako začať odznova.

Aj v Poltári rozbiehame Envirofilm

Natura simplicibus gaudet alebo – prírodu teší jednoduchosť. Nič zložité, nič zatažujúce. Možno aj preto sa mementom tohtoročného Envirofilmu stali environmentálne záťaž. Medzinárodný filmový festival tak dorástol do svojho 18. ročníka, a to je nemalý úspech. Výborné je, že tento rok boli k participácii pozvané okrem stabilných festivalových miest aj nováčikovia, medzi ktorých patria Košice, Skalica a aj naše mesto. Sme radi, že sa tento rok stane centrom zelenej kinematografie aj Poltár. Verejnosť sa tak môže tešiť na premietanie filmov a množstvo zaujímavých aktivít.

Na svoje si príde najmä mladá generácia. Festivalový týždeň bude totiž skvelou príležitosťou stretnúť sa s filmármi, ekológmi či zahraničnými hosťami. Poltárcania budú mať možnosť diskutovať o národných parkoch s Davidom Barnom. Na cestu Slovenskom sa vydajú v spoločnosti filmárov Tomáša Hulíka a Miloša Majdu. Spoločníkom na cestách ku hviezdám bude ten najpopulárnejší – riaditeľ rimavskosobotskej Hvezdárne Pavol Rapavý.

A čo ďalšie aktivity samosprávy? V snahe zvýšiť ekologické povedomie pripravujeme množstvo sprievodných aktivít. Veríme, že naša ambícia bude korunovaná úspechom. V spolupráci so školami sa snažíme motivovať mladú generáciu – prostredníctvom divadelných predstavení, pobytom v príde, zberom druhotných surovín, ale aj realizáciou projektov s dôrazom na kooperáciu žiakov. Kľúčová je aj spolupráca rodičov, pre ktorých

Materská škola Sklárska v Poltári, foto: Ivan Biata

Materská škola Kanaadská, foto: Ingrid Danková

Súťažný film Envirofilmu 2012

Super zvieratá 2 – 2. Škôlka v divočine (Nemecko)

réžia: Georg Grafle

Dirk Steffens aj v druhom pokračovaní Terra X: Super zvieratá prezentuje zaujímavu spracované cenné poznatky zo sveta zvierat. Inšpirovaný hollywoodskym hitom Noc v múzeu, znovu stretáva zvieracích obyvateľov múzea, ktorých pomocou špeciálnych efektov prebúdzá k životu.

sme naplánovali spoločné filmové predstavenia s deťmi. Škôlkari a školáci zase na oplátku chystajú celú plejádu zaujímavých aktivít pre rodičov. Ideálnou príležitosťou na spoločný ranný rozhovor rodín môže byť napríklad celomestská aktivita, ktorú sme nazvali *Deň bez áut*. V utorok 15. mája 2012 ich tak do školy či zamestnania neprivezie štvorkolesový tátoš, ale bicykel, kolobežka, kolieskové korčule alebo prídu ruka v ruke pešo. Stavili sme na moderné formy propagácie ako aj vysvetľujúce kampane pre mládež a dospelých. Hoci formy a spôsoby komunikácie budú rozdielne, cieľ sledujeme spoločný. Je ním boj proti ľahostajnosti a schopnosť uvedomiť si, že životné prostredie a ekológia sú bytostne dôležité pre každého z nás. Je to vec, ktorá sa nás týka a ktorú môžeme ovplyvňovať. Verím, že tento fakt bude v Poltári rezonovať intenzívne.

Martina Brisudová
zástupkyňa primátora

Thierry Berrod: Nie, ja nie som ľadový muž

Francúzskemu dokumentaristovi **Thierry Berrodovi** sa po rokoch splnila túžba nakrútiť film o cestovateľovi, horolezcovi a jaskyniarovi, tvorcovi francúzskej školy stropnej dutiny Serge Aviottovi. S expedíciou arktických výskumníkov sa Thierry vydal do

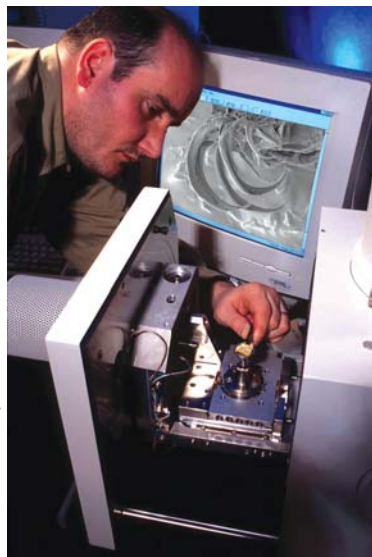

Foto: archív Thierry Berroda

Dokumentarista Thierry Berrod pri práci

Grónska. Film, ktorý nazval **Serge Aviotte, ľadový muž**, je strhujúcim a objavným dobrodružstvom z mrazivého ľadového sveta.

Povedzte nám niečo o Serge Aviottovi.

Serge je vynálezcom nových prískumných metód v speleológii, ktoré sa teraz používajú na celom

svete. Je tiež zakladateľom francúzskej školy pomoci v oblasti speleológie French School of Assistance in Speleology. Žije v tom istom regióne ako ja a veľa rokov som túžil nakrútiť o ňom film. O jeho expedícii, o práci, ktorú mnohí nepoznajú.

Nakrúcanie v Grónsku iste nebolo jednoduché.

Najdôležitejšie bolo zistiť, či mikroskopy budú schopné pracovať v takých mrazivých podmienkach. Po jednej noci testovania všetko fungovalo, zabudol som si však naľúkať na ľade nafukovací matrac. Viete si predstaviť tú bolesť chrbta...

Mhm... viem. Boli ste aj inak v ohrození života?

Som taký nemotorný, že som sa vrátil s ruptúrou Achillovej šľachy, ale s nádhernými snímkami, aspoň dúfam, tamajších mikroskopických svetov.

Ste aj vy „ľadový muž“?

Nie, ináč by som sa nebol vrátil s pretrhnutou šľachou...

Prekonal napokon Serge svoj doterajší svetový rekord?

Nie, ale stále sa o to pokúša. Je to preňho trvalá výzva.

Ako hlboko sa ponoril?

Bol v hĺbke 173 metrov pod ľadom.

Ako sa cíti človek tak hlboko pod ľadom?

Na to by ste sa mali spýtať jeho, lebo on je jediný, kto tam šiel.

Aký mikrosvet ste v tej hĺbke objavili?

V tomto ľadovom svete žijú veľmi farebné riasy, niekedy červené ako krv, a podivné malé živočíchky, ako napríklad pomalky, ktoré môžu svoj život spomaliť na štyristo rokov... alebo aj viac. Super stvorenia so super schopnosťami.

Ak by ste pár slovami mali charakterizovať Grónsko, čo by ste o tejto krajine povedali?

Je biela. Ale ako dlho ešte?

Anna Gudzová

Súťažný film Envirofilmu 2012

Serge Aviotte, ľadový muž (Francúzsko)

réžia: Thierry Berrod, kamera: Jonathan Girerd

Grónsko, nachádzajúce sa na brehoch Severného ľadového oceánu, je takmer úplne pokryté obrovským pevninským ľadovcom. Serge Aviotte je fascinovaný týmto miestom a organizuje svoju 14. výpravu, na ktorej sa vedecký výskum spája so športom. Pokúša sa prekonať svoj vlastný svetový rekord v zostupe do ľadovej jaskyne (-173 m). Bohužiaľ, poveternostné podmienky nemajú obvyklé parametre. Spolu s tímom arktických výskumníkov a vedcov sa expedícia vydáva za dobrodružstvom, ktoré vyraža dych. V hĺbinách pod ľadom, napriek extrémnym podmienkam, odoberajú vzorky udivujúcich mikroorganizmov. Je to vášnivé stretnutie dobyvateľov extrémov so živočíchmi ľadového kráľovstva.

ENVIROFILM

Z festivalovej štatistiky

Tento rok filmári z 32 krajín sveta prihlásili do súťaže 179 filmov, čo je v histórii festivalu rekordný počet. Rekordný je aj počet filmov nemeckých autorov – 43. Slovensko súťaží s 31 filmami a Česká republika s 26 filmami. Francúzsko prihlásilo 13, Rakúsko 10 a Taliansko 7 filmov. Belgicko a Maďarsko majú po 4 filmy. Estónsko, Čína, Kanada, Poľsko, Veľká Británia a USA prihlásili po 3 filmy. S dvomi filmami prispeli Brazília, Irán, Japonsko, Portugalsko, Španielsko a po jednom filme Srbsko, Čierna Hora, Austrália, Fínsko, Holandsko, Chorvátsko, Izrael, Libanon, Malta, Nórsko, Švajčiarsko, Turecko a Palestína, ktorá na Envirofilme súťaží po prvý raz! Spolu do osemnásťročných festivalu filmári z celého sveta zaslali takmer 2 tisíc filmov.

Začiatkom marca zasadala v Banskej Bystrici výberová komisia, ktorá nominovala filmy do hlavnej súťaže Medzinárodného festivalu filmov o životnom prostredí Envirofilm 2012. Komisia pracovala v zložení Kateřina Javorská (scenáristka a dramaturgička), Jana Mesiariková (dramaturgička redakcie regionálneho vysielania RTVS) a Peter Dimitrov (režisér a scenárista) a vybrala do hlavnej súťaže 57 dokumentov od autorov z 19 krajín sveta. Pre detskú porotu, ktorá zasadne počas festivalu, vybrala komisia 9 filmov. Medzinárodná filmová porota zasadla 12. – 15. apríla v Banskej Bystrici. Jej členmi boli Kateřina Javorská (SR), Iwona Siekierzyńska (Poľsko), Janka Mesiariková (SR), František Palonder (SR) a Ferenc Varga (Maďarsko).

V tohtoročnej filmovej súťaži má najviac filmov Slovensko – 9, po 8 filmov majú Nemecko a Česká republika, Francúzsko súťaží s 7 dokumentmi. Ďalej sú v súťaži zastúpené krajiny Veľká Británia, Holandsko, Španielsko, Taliansko, Austrália, Rakúsko, Čína, Taliansko, Švajčiarsko, Belgicko, Srbsko, Čierna Hora, Estónsko, Brazília, Turecko a Palestína. Súťažij budú aj dokumenty z Európskej komisie a UNIDO (Organizácia Spojených národov pre priemyselný rozvoj). Už tradične je najsilnejšie zastúpená kategória dokumentárnych filmov.

Najkratším súťažným filmom je estónsky film *Pozorovanie vtákov* (súťaží v kategórii voľná tvorba a filmy pre deti a mládež a má 32 sekúnd). Najdlhší prihlásený film má názov *My, korkoví ľudia* (Španielsko) a 120 minút. Do hlavnej súťaže však nepostúpil. Tam má prím najdlhšieho filmu 99-minútový dokument *Urob to – príbeh vydedencov dnešných dní* (Veľká Británia). Súťaží v kategórii dokumentárnych filmov. Niektorí autori vsadili len na silu obrazovej výpovede, bez slov. Taký je napríklad srbský dokument *Rekviem za prírodu* alebo *Život a súženia jedného kohúta* (Čierna Hora) v kategórii voľná tvorba a filmy pre deti a mládež.

Spoluorganizátori:

Tomáš Gríger a jeho Malinová cesta za polárny kruh

V programe tohtoročného Envi-rofilmu je aj stretnutie s fotografom **Tomášom Grígerom**. Výstava jeho fotografií s mottom: **Príroda nie je apokryf...** sa nám prihovára. Načúvajme! Zaujala už návštevníkov festivalu v roku 2010. Tentoraz Tomáš prichádza na festival so svojou Malinovou cestou za polárny kruh. „Malinový“ večer s fotografom Tomášom Grígerom, ochutený fotografiami a zážitkami z ďalekého nórskeho severu, je príslubom neobyčajných zážitkov a emócií. Bude to rozprávanie o ceste do divočiny, odklone od spoločnosti a krásach európskeho severu. Ale aj o tom, čo môže dohnať človeka k tomu, aby zanechal úspešnú kariéru vo veľkých kanceláriách preludnanej metropoly a vydal sa sám do nekonečných pustatín severskej tajgy. V obrázkoch prírodnej krásy prežijeme na severe celé leto a uvidíme našu vlastnú spoločnosť z vonkajšieho pohľadu, z krajov, kam jej rýchlosť a konzum nemajú dosah. A to všetko veľmi pomaly, zo sedadla talianskeho skútra Maliny...

Fotiť svet... to znamená veľa cestovať. Kam doteraz viedli tvoje cesty?

Veľmi rád som spoznával Britské ostrovy, keď som tam žil, hlavne vidiekom som rád blúdil. Škótsko mi učarovalo svojou drsnou krásou. Potom som už išiel stále ďalej na sever, na Shetlandy, Faerské ostrovy, a keď som sa minulé leto oslobodil od kancelárie, moja prvá cesta smerovala až za polárny kruh, kde som strávil celé leto.

Čo, okrem lásky k foteniu a cestovaniu, ťa dohnalo k tomu, aby si zanechal úspešnú kariéru vo veľkej kancelárii preludnanej metropoly a vydal sa na cesty?

Celkové smerovanie dnešnej spoločnosti, ktorá vyzdvihuje súťaživosť, dravosť až pažravosť, honbu za statkami ako svoje základné hodnoty. Moja práca, kariéra, životný štýl a prostredie, v ktorom som žil, boli priamo uprostred toho všetkého. Hovorilo sa tomu „rat race“, potkanie preteky spoločnosti. Nemal som záujem byť toho súčasťou, a tak som vystúpil.

Putuješ svetom sám... prečo?

Ísť na výlet alebo na krátku dovolenku s partiou ľudí je niečo iné, než ísť na niekoľko-týždňovú alebo mesačnú expedíciu do pustatiny. Nevieť si predstaviť, s kým by som tam vydržal tak dlho v psychickej rovnováhe. Keď raz takú svoju dvojku stretnem, budeme chodiť dvaja.

Predsa len, na cestách ťa sprevádza tvoja verná Malina. Predstavíš nám ju?

Malina je červená talianska Vespa. Ona bola taký ten materiálny sen, ktorý sa dá zaplatiť a kúpiť, ale odvtedy máme spolu toľko cestovateľských zážitkov ako máloktorý skúter na svete a tie sú na nezaplatenie. Je súčasť rodiny.

Môžeš nám predstaviť ešte niečo alebo niekoho tebe blízkeho?

Čo sa týka ľudí, bližšie než ľudia samotní sú mi ich myšlienky. Myšlienky tých ľudí, ktorí tvoria, učia sa, vymýšľajú, píšú, malujú, objavujú, sú im ľahostajné všeobecne uznávané dogmy spoločnosti a nechávajú vyplávať na povrch svoje vlastné ja. Sú mi blízki ľudia ako napríklad Laird Hamilton, surfer obrích vín, ktorý povedal, že v tak nebezpečných vlnách síce môže umrieť kedykoľvek, ale v kancelárii nad počítačom by bol mŕtvy dávno, pretože to nie je život. Alebo Roz Savage, senior konzultantka z Londýna, ktorá všetko zanechala a vydala sa preveslovať sama na číne všetky svetové oceány. Po troch rokoch existencializmu to dokázala a nikdy viac by sa nevrátila k predchádzajúcej kariére... Po návrate na Slovensko aj tu nachádzam takých ľudí. Neplávajú okolo oceánov, ale robia ohromné veci, nenechávajú sa ohlupnúť a nezištne nás posúvajú o kúsok ďalej k civilizácii. Čím nemyslím západ, skôr šťastný život v harmónii. Takí ľudia sú mi blízki.

Viem, že nevnímaš okolitý svet len cez fotoobjektív. Vnímaš ho hlavne svojím srdcom... Kedy si toto vedomie v sebe objavil, pocítil?

Hm, neviem či viem na to odpovedať. Skôr by som sa opýtal, kde to vedomie ľudí v sebe strácajú?

Na ktorý pohľad nikdy nezabudneš a zachytil si ho do fotoobjektívu?

Napríklad na záber s názvom Malina v Nórsku (www.flickr.com), keď po dvoch dňoch v daždi nás cesta vyviedla vysoko nad oblaky, bola noc, ale nebola tma, už začínal polárny deň, nikde živej duše, všade sa týčili vysoké mantinely snehu, hučali vodopády a celkovo som sa tam na červenej Vespe cítil ako v knihe fantázie a nie v skutočnom svete.

Na www.viamalina.com objavíte veľa ďalších krásnych fotografií z úžasných miest na našej Zemi.

Anna Gudzová

Envirolingu v Škole u Filipa

Banskobystrická Škola u Filipa bola založená v roku 2003. Na budúci rok teda oslávi 10. výročie svojej existencie. Poslaním školy je poskytnúť rodičom modernú cestu výchovy a vzdelávania, pripraviť deti na reálny pracovný aj osobný život a aktívne riešenie problémov, ktoré so sebou prináša. Vo vzdelávacom programe Školy u Filipa má kľúčové postavenie odborný a osobnostný potenciál učiteľa. Od neho závisí nielen zostavenie zmysluplného vzdelávacieho programu, ale predovšetkým spôsobilosť tvorivo ho aplikovať do každodennej práce s deťmi.

Súčasťou života v škole (ale nielen v škole) sa pre deti, ich rodičov a učiteľov stala príroda. Nielen v zmysle teoretickom, v rámci environmentálnej výchovy, ale najmä v zmysle zážitkovom. Environmentálne aktivity, ako aj školy v prírode, majú svoje stále miesto v školskom kalendári. Od začiatku školského roka to bol napríklad deň bez áut aj deň pešej chôdze do školy či zber papiera. V marci nezabudli na Svetový deň vody ani na Svetový deň meteorológie. Apríl sa rovnako ako vlni niesol v znamení envirotýždňa. Deti s rodičmi a učiteľmi čistili Malachovský les.

„Environmentálnu výchovu máme v škole ako prierezovú tému, snažíme sa každý mesiac, buď počas vyučovania ale hlavne v popoludňajších hodinách, hovoriť o prírode. A nielen hovoriť. V septembri sa napríklad zúčastňujeme cyklofestu, sme aj jeho spolorganizátori. Zbierame zelenú stopu, snažíme sa využívať bezmotorovú dopravu na presun do školy. Najvýznamnejší je pre nás však aprílový envirotýždeň, kedy skutočne každý deň, od rána do poobednia, sa nesie v duchu rôznych environmentálnych tém a aktivít. Témy si zvolíme sami, vlni to bola biodiverzita v meste, teraz je to ochrana životného prostredia všeobecne,“ hovorí koordinátorka environmentálnej výchovy v škole Miriam Hudobová a dodáva: „Vlni počas vyučovania mali piatáci prácu s fotoaparátom, fotili sme rastlinky, ktoré rastú na netradičných miestach, v škáre múru a podobne. A potom z fotografií urobili veľký plagát. V spolupráci s banskobystrickým ZARES-om sme na Bakossovej ulici vysadili kríky a máme záujem ďalej sa o ne aj starať.“

Škola u Filipa je zapojená do projektu Zelená škola. Jej hlavnou témou je zvýšiť zeleň v triedach o 50 percent.

„Dostali sme úžasnú ponuku, jeden náš žiak, veľmi zanešený pre živé tvory a rastlinky, má starého otca lesníka. Poprosil ho, či by nám nepomohol vytvoriť arborétum. Máme totiž jeden veľkánsky sen! Nad Malachovom sa tvorí náučný chodník a časť z neho by malo byť arborétum z pôvodných drevín. Tie by sme mali vypestovať, vysadiť a starať sa o ne.“

Foto: Martin Dubovský

Súťažný film Envirolingu 2012

Plus päť stupňov – Ako klíma mení svet (Rakúsko)

réžia: Waltraud Paschinger, kamera: Franz Posch

Globálne oteplenie o 5 stupňov Celzia. Pre Alpy to nie je scenár nočnej mory ale predpoveď, ktorá sa stane reálnou v 21. storočí. Celé regióny, ktoré sú dnes pokryté ľadovcami, sa zmenia na lúky a pasienky, zo zalesnených oblastí sa stane suchý buš. K porovnateľnej udalosti došlo naposledy asi pred 15 000 rokmi a znamenala koniec ostatnej doby ľadovej. Vtedy nárast teploty prebiehal 5000 rokov. Tentoraz k tomu v Alpách dôjde behom asi 100 rokov! Dôsledky budú ďalekosiahle. Biológovia očakávajú, že v strednej Európe vyhynie každý štvrtý druh vtákov. Film tiež ukazuje, ako vyššie teploty budú prispôbovať nové druhy z juhu, akými sú napríklad modlivka nábožná alebo zmija piesočná.

Samozrejmosťou sú školy v prírode, ktoré, ako hovorí manažér školy Juraj Droppa, sa snažia zameriavať tematicky. „Piatáci pôjdu na Sihlu, kde budú jazdiť na koníkoch a aj sa o ne budú starať, tretiaci pôjdu na cyklistickú školu v prírode, prváci a druháci budú plávať. Pre školy v prírode vyberáme miesta, kde sú deti úzko späté s prírodou...“

Novinkou a zároveň výzvou pre Školu u Filipa je spolupráca s festivalom Envirolingu. Okrem účasti na premietaní vybraných súťažných filmov a sprievodných podujatiach, dvaja žiaci zasadení do detskej festivalovej poroty. V rámci festivalu sa uskutoční výjazdové zasadnutie kolégia Zelené školy a... priamo v škole sa zároveň s „veľkým“ Envirolingom uskutoční „malý“ Filipkáčsky Envirolingu! Žiaci školy budú hodnotiť rovnaké filmy ako detská porota v medzinárodnej súťaži, sami vyrobia cenu pre režiséra víťazného filmu a osobne mu ju odovzdajú na záverečnom slávnostnom ceremoniáli. Výstavku fotografií z environmentálnej činnosti Školy u Filipa si návštevníci festivalu budú môcť pozrieť v priestoroch OD Prior a Múzea SNP v Banskej Bystrici.

Anna Gudzová

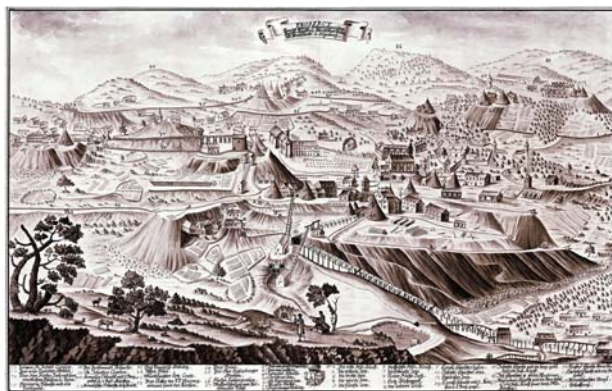
Premeny montánnej krajiny a staré banské záťaže

Banská Štiavnica a v podstate celá kaldera banskoštiavnického stratovulkánu je priam ukázkovým príkladom viac ako tisícročného pôsobenia banských činností. Celé toto územie bolo detailne prekopané. Hľadali sa vyústenia rudných žíl, ktoré sa po ich objavení intenzívne dobývali. Prechodom na hlbinný spôsob dobývania za účelom prieskumu a ťažby boli vyrazené stovky štólní a šácht. Pri tomto vzniká veľké množstvo odpadu – jaloviny, ktorá sa ukladá na haldy, takže celá krajina je posiatá depresiami a násypmi. Používanie dreva na banské výstuže, ale aj pri hutníckom spracovaní vyťaženej rudy postupne zlikvidovalo lesy a vznikla „mesačná krajina“. Je však potešujúce, že aj napriek takýmto drastickým zásahom do tunajšieho ekosystému si Matka Príroda dokázala poradiť.

Pomohli jej aj samotní baníci, ktorí pochopili, že ak potrebujú do baní drevo, musia si ho vypestovať. Preto vznikla na banskoštiavnickej Baníckej akadémii Lesnícka fakulta, ktorá od roku 1846 vychovávala lesníckych odborníkov.

Aj vodohospodársky systém vytvorený pre potreby baníctva je v podstate cudzí element v tunajšej krajine, ktorý výrazne ovplyvnil hydrologické pomery. A napriek tomu po mnohých rokoch od svojho vzniku pôsobia tajchy úplne prirodzene, akoby tu boli od nepamäti.

O takto poznačenú krajinu sa treba starať aj po ukončení banskej činnosti. Je potrebné udržiavať odvodňovacie chodby, aby sa v podzemí nehromadila voda, ktorá môže mať nepredvídateľný vplyv na povrch. Taktiež treba zabezpečiť ústia banských diel proti vnikaniu rôznych druhov, ktorých sem ženie túžba po adrenalínových zážitkoch alebo len prozaický zber druhotných surovín. Podzemná ťažba má svoje prejavy na povrchu, ktoré sa môžu ukázať aj

Industriálna krajina Piarg – veduta (1745)

Veduta Piargu (Štiavnické Bane) z roku 1745 zobrazuje typickú krajinu poznačenú banskou činnosťou. Dominantné sú šachty a ich haldy, ale aj technologické budovy spracovania rúd. Samorekultivácia viac ako sto rokov po ukončení banskej činnosti spôsobila, že len oko odborníka odhalí pozostatky tejto devastácie

Piarg – pingové pole – pozostatky po povrchových dobývkach

Typická banícka krajina nad obcou Štiavnické Bane. Intenzívna banská činnosť na priebehu rudnej žily vytvorila tzv. pingové pole. Sú to pozostatky povrchových dobývok, ale aj podkovovitá halda menšej šachty

Pozostatky po razení šachty Horná Roveň

V popredí sú domy baníckej osady Horná Roveň a za nimi zvyšky technických budov a halda šachty Roveň, budovaná v 80. rokoch 20. storočia. Ako posledná veľká stavba banskoštiavnického baníctva už nestihla začať plniť svoju plánovanú úlohu lebo baníctvo v roku 1993 zaniklo

Beliansky tajch a zrekultivované odkalisko Sedem žien

Pohľad na územie nad Banskou Belou. Vľavo Beliansky tajch, vpravo zrekultivované odkalisko Sedem žien čiastočne využité na solárnu elektrárňu. Ostatné dôkazy predchádzajúcej banskej činnosti sú už prakticky zahladené

Najvyššie položený tajch Ottergrund

Najvyššie položený banskoštiavnický tajch Ottergrund (800 m n. m.) a nad ním najvyššie stále obývané osídlenie Banskej Štiavnice. V blízkosti sa nachádzajú mohutné povrchové dobývky na žile Terézia

Foto: Lubomír Lužina

My sa nevieme sťažovať nahlas

Spolu 354 prác od 324 autorov zaslalo 26 škôl do 14. ročníka súťažnej prehliadky detskej a študentskej tvorby s ekologickou tematikou *My sa nevieme sťažovať nahlas* so zameraním na ochranu prírody a environmentálnu výchovu. Súťaž každoročne vyhlasuje Slovenské banské múzeum v Banskej Štiavnici. Témou tohto ročníka súťaže bolo *Chráňte ich, aby prežili*. Ako už názov napovedá, súťažiaci si pre svoje kresby vyberali témy z prírody a zo života zvierat. Porota ocenila v štyroch kategóriách (materské školy, prvý a druhý stupeň základných škôl a základné umelecké školy) celkom 20 jednotlivcov a kolektívov. Cenu Slovenskej agentúry životného prostredia získali navyše ďalšie dve školy, medzi nimi aj Základná škola so sluchovým postihnutím v Kremnici. Spoluorganizátormi súťaže a výstavy sú Banskobystrický samosprávny kraj, Pohronské osvetové stredisko, Žiar nad Hronom, pracovisko Banská Štiavnica, Slovenská agentúra životného prostredia – odbor marketingu a propagácie, Banská Bystrica a Mesto Banská Štiavnica. Výstava v priestoroch Galérie Jána Kollára potrvá do 9. júna 2012.

Foto: Katarína Paischová

Rabenstein – povrchové dobývky (2005)

Povrchové dobývky Rabenstein sa nachádzajú nad Banskou Hodrušou. Po intenzívnej stredovekej banskej činnosti zostali povrchové dobývky, šachtice, odvaly a pingové polia. Miestami sa dajú nájsť aj vzácne pozostatky po dobývaní ohňom

s veľkým oneskorením. Je preto nevyhnutné priebežné sledovanie a prípadné odstraňovanie takýchto udalostí.

Pozostatkom baníctva 20. storočia sú odkaliská. Ich sanácia je tiež dôležitý moment vyrovnania sa s bankskými záťažami. Že sa to dá urobiť dôkladne a v konečnom dôsledku aj environmentálne dokazuje banskoštiavnické odkalisko Sedem žien. To po rekultivácii slúži ako plocha pre solárnu elektrárňu.

Banská činnosť prináša popri nesporných benefitoch aj problémy, s ktorými je potrebné vopred počítať. Pokiaľ sa však urobí všetko poriadne, dohľadne sa na dodržiavanie noriem a predpisov, nie je banská činnosť hrozba, ale príležitosť pre rozvoj regiónu. Nebyť rudných ložísk na našom území, ktoré podmienili niekoľko tisícročnú banícku tradíciu a s ňou spojenú tradíciu spracovania týchto surovín, nepoznali by sme Slovensko v jeho dnešnej podobe. A je otázka, či by tu vôbec vznikol nejaký samostatný štátny útvar...

S mnohými aspektmi vplyvu banskej činnosti na krajinu a s tým, ako sa dokáže príroda s takýmito vplyvmi vyrovnáť, zoznámime účastníkov exkurzie, v rámci sprievodných podujatí Envirofilmu. Záujemcov pozývame na stretnutie 19. mája 2012 na Červenej studni (križovatka náučných chodníkov a turistických trás nad Banskou Štiavnicou).

Lubomír Lužina

SBM - vedúci Banského múzea v prírode

Súťažný film Envirofilmu 2012

Tá naša povaha česká, uhlie už nechceme! (Česká republika)

réžia: Jaroslav Večeřa, kamera: David Karas

Myšlienky na ťažbu uhlia v Beskydách a v severných Čechách sú traumou, ktorá trápi českú spoločnosť už niekoľko desaťročí. Po novembri 1989 sa zdalo, že zvíťazil zdravý rozum. V Beskydách boli ťažobné práce zastavené. Teraz sa však začali objavovať myšlienky na obnovenie prípravných prác pre ťažbu, čo by znamenalo veľké devastujúce následky pre Beskydy a celý región. Akési „dėja vu“ zažili starostovia beskydských samospráv pri schôdzi so zástupcami spoločnosti Ostravsko-karvinské doly (OKD) v septembri 2011 vo Frenštáte. Bohužiaľ však mali pocit, že sa vrátill v čase. OKD totiž neprišlo s ničím novým a opäť predstavilo sedem rokov starý záměr prieskumnej razby, ktorú Český banký úrad už raz zhodil zo stola.

Súťažný film Envirofilmu 2012

Nemecká divočina v Bavorskom lese (Nemecko)

réžia a kamera: Jürgen Eichinger

Keď sa v 80. rokoch minulého storočia v národnom parku Bavorský les mimoriadne rozmnožil lykožrút a správa národného parku úmyselne zanedbala boj proti škodcom, malo to ďalekosiahle následky. V priebehu niekoľkých rokov odumrelo niekoľko tisíc hektárov starých, kedysi hospodársky využívaných stanovišť smrekov vo vysokých polohách. Potom sa však stal zázrak. Z diela lykožrútov vyrástol nový les, mnohotvárnejší a pestrejší než bol predošlý hospodársky les. Film ukazuje, ako v niekdajšom hospodárskom lese došlo ku „katastrofe“ a ako z nej dnes nanovo vyrástol „prales zajtrajška“, ako tu perfektne do seba zapadá vznik, rast a zánik a prečo sa lykožrút nestal hrobárom ale pomocníkom pri zrode.

Prírodné procesy majú obrovskú, fascinujúcu silu

Šumava... Miesto, kde sa slávna história spája s panenskou prírodou. Svoje stopy tu zanechali Kelti a po nich aj ďalší zlatokopovia, ktorí sa nechali zlákať leskom drahého kovu, ale aj panovníci českých zemí, ktorí si tu vystavali hrady. Život ľudí v horských a podhorských oblastiach Šumavy je pretkaný rôznymi príbehmi... Samozrejme, svoj príbeh má aj šumavská príroda. Ten aktuálny má názov *Silva Gabreta* – tak Šumavu nazývali Rimania. Rozhovor s autormi dokumentu *Silva Gabreta* nám tento príbeh približí.

Šumava je prírodný fenomén. Čo nového z oblasti Šumavy prináša divákovi váš film *Silva Gabreta*?

Ivan Stříteský: Pre každého diváka môže byť nové niečo iné. Historický názov Šumavy, prítomnosť troch typov jedinečných pôvodných stanovišť, veľkosť ich rozlohy v rámci Európy, fungovanie prírodných procesov pri samovoľnej obnove lesa, exkurzia do kolobehu živín a vody, porovnanie charakteru lesa bez porastu a suchého stojaceho lesa, úloha človeka v krajine... Čo som nikdy nevidel, až pri nakrúcaní dokumentu o Šumave, boli pôdne roztoče, milimetrové a menšie. Sú to živočíchy úžasných tvarov, ktoré žijú v kvetináci v obývacke, na záhrade, na poli, v lese... všade v pôde. O ich živote vieme oveľa menej, ako si ich význam zasluhuje. Svojím spôsobom života napríklad významne ovplyvňujú úrodnosť pôdy alebo jej schopnosť zadržiavať vodu. Dokument je šlabikárom, ktorý ukazuje, čo môžeme pri návšteve lesa, nielen na Šumave, vidieť. No a zostalo aj trochu času na pripomenutie krás horského smrekového lesa a jeho obyvateľov.

Ladislav Miko: Našou snahou bolo ukázať to, čo ľudia vidia na Šumave v inom svetle, v súvislostiach ukazujúcich ako aj v strednej Európe môže fungovať ekosystém horského lesa bez zásahov človeka, bez jeho, aj keď dobre myslených, pomoci. A to všetko napriek tomu, že na prvý pohľad veľkoplôšne podlieha vetru a hmyzu. Náš bližší pohľad ukazuje, že ide o štádium vývoja, ktoré pre les nie je neprekonateľnou „neznámou“, ale skôr príležitosťou k obnove. Miest, ktoré túto schopnosť ešte stále majú, je v strednej Európe veľmi málo a práve preto by príroda v nich mala dostať šancu, nech už sa bude pobeť hocijakou cestou.

Koľko času ste strávili filmovaním zmien, ktoré sa dejú v šumavských lesoch?

Ivan Stříteský: Dokument sme nakrúcali od zimy 2010 do zimy 2011. Na Šumave sme prežili asi 78 dní. Z toho približne polovicu sme venovali obhliadkam a čakaniu na slnko, mraky, hmlu, sneženie, dážď, inverziu... Samotné natáčacie dni predstavovali najskôr cestu autom a potom rôzne dlhé putovanie peši, s filmárskou záťažou. Opakované výstupy nad Plešné jazero, na Plechý (najvyššia hora českej časti Šumavy, 1 378 m), Trojmezí či na Sedlo sa stali nezabudnuteľnými. Mali sme výborných sprievodcov z radov pracovníkov Národného parku Šumava. Naše cesty k cieľu v drvivej väčšine viedli v pravý čas. Tým cieľom mohla byť vyhládka, strom, kvet, živočích alebo les v hľadacom štádiu obnovy.

Ladislav Miko: Musím priznať, že spočiatku som si myslel, že môj podiel na dokumente

Foto: archiv autorov

skončí napísaním námetu, scenára a nakrútení úvodnej sekvencie. Je to jednak zásluha Ivana, že ma prehovoril, aby som s ním pracoval aj ďalej, a jednak zásluha Šumavy samotnej. Cestovať na nakrúcanie cez víkendy a voľné dni, aj počas dovolenky na Šumavu z Bruselu nebolo jednoduché, ale strávili sme spolu úžasný rok prácou, na ktorú sa nezabúda.

Aké zvieratá, živočíchy, sa vám pri filmovaní „priplietli“ do cesty – kamery?

Ivan Stříteský: Pri filmovaní zvierat veľkých nad jeden centimeter náhoda nehrala príliš veľkú úlohu. To skôr šťastie a čas venovaný nakrúcaniu. Sprievodcovia nás totiž priviedli na správne miesto v správnom období. Na kvintúcu lúku v čase liahnutia motýľov a chrobákov, do prezimovacej obory jeleňov vo februári a k hniezdnej dutine datlíka v období kŕmenia mláďat. Samostatnou kapitolou bolo nakrúcanie živočíchov menších ako jeden milimeter. Príprava záberu začala odberom vzorky pôdy na Šumave. Pôda aj so živočíchmi potom putovala do Českých Budějovic alebo do Prahy, kde sme sa obrnili trezlivosťou a urobili obrázky spod mikroskopu. Nečakaným a, zrejme, už neopakovateľným zážitkom bolo stretnutie s tisícami ani nie centimetrovými chvostoskokmi – larvami obrovskými, ktoré putovali naprieč lesom, cez cesty, kaluže, konáre a ďalšie prekážky. To bol záber, ktorý nám do rozprávania o pôdnej faune ponúkol „najvyšší“... Prijemné bolo stretnutie nad Čiernym jazerom s červenkou, ako je známe, riadne zvedavou. Vydržala okolo nás poletovať najmenej desať minút. Nemohla sa dočkať, kým vybalíme desiatu, s oprávnenou nádejou, že niečo po nej zostane.

Ladislav Miko: Chcel som divákovi ukázať práve plejádu drobných živočíchov, ktoré v prírode na prvý pohľad nevidíme, ale bez ktorých by vôbec nemohla fungovať. Mali sme šťastie, ako už povedal Ivan, aj na situácie, ktoré nastávajú iba občas. Samozrejme, nesmiem zabudnúť na vzácne stretnutia so šumavskými „ikonami“, bystrouškou Menetriesovou, ktorá tu zostala po ľadových dobách, slatinnými druhmi motýľov, či všade prítomného, i keď inde veľmi vzácného, ďubníka trojprstého. Spomínam si aj na podvečery, kedy bolo proti zapadajúcemu slnku okolo kamery a nás všetkých krásne vidieť ohromné roje komárov a muchničiek, využívajúcich fakt, že počas nakrúcania záberu sa nemôžeme brániť...

Žijú v Šumave ešte tetrovy? A sú aj vo vašom filme?

Ivan Stříteský: Áno, tetrovy v Šumave stále sú. Väčšinou človek narazí na tetrova, ktorý stratil plachosť. Ten potom naháňa aj starch. Sú chvíle, kedy neviete, či tetrov uteká pred návštevníkom lesa alebo naopak. My sme však mali sprievodcu, ktorý nás doviedol na miesto, kde sme behom polhodiny videli troch tokajúcich tetrovov. Nádhera!

Ladislav Miko: Keď si v takej chvíli uvedomíte, že sa

Súťažný film Envirolingu 2012

Silva Gabreta (Česká republika)

réžia: Ladislav Miko, Ivan Stříteský, kamera: Ivan Stříteský, Jiří Štajnar

Šumava, alebo tiež *Silva Gabreta* ako ju nazývali Rimania, je domovom najrozsiahlejších fragmentov prirodzených a prírode blízkych horských lesov na území Českej republiky. V posledných desaťročiach tu v dôsledku veterných kalamít a gradácie lykožrúta smrekového prebieha veľmi dramatická zmena. Dokument ilustruje, ako fungujú prírodné procesy pri samovoľnej obnove lesa a dokazuje, že napriek dramatickej fáze rozpadu sa o budúcnosť šumavských smrečín netreba báť. Horské lesy na jednej tretine Národného parku Šumava, t. j. na 25 000 ha, ponúkajú možnosť sledovať toto úchvatné divadlo v réžii prírody.

pozeráte na poslednú životaschopnú populáciu tetrova v celej krajine, zmocní sa vás veľmi intenzívny pocit. Potreba odovzdať informáciu ďalej a sprostredkovať vedomie, že chrániť tieto miesta, má hlboký zmysel...

Nedá mi, v súvislosti so Šumavou, nespomenúť už kultový film *Kráľ Šumavy*, ktorý Karel Kachyňa nakrútil v roku 1959, čiže pred viac ako 50 rokmi. Mnohé filmy zotrávajú dlhé roky v spomienkach ľudí. Čo z vášho filmu by malo utkvieť v pamäti tých, ktorí hovidia?

Ivan Střítešský: Za dôležité považujem pripomenúť nutnosť rozumne zapojiť prírodné procesy do života človeka a rozhodne nie ísť proti nim na úkor kvality zdravia v budúcnosti. Za novú snáď môžeme považovať nutnosť zamerať diskusiu o Šumave, ale aj o krajine vôbec, na konkrétne výmery, hektáre, štvorcové kilometer. V dokumente *Silva Gabreta* navrhujeme ponechať bez zásahu 25 tisíc hektárov horského lesa, čo sú tri desatiny

percenta rozlohy Českej republiky. Prijateľná výmera lesa, krajiny, ponechaná samovoľnému, prírode blízkemu vývoju, môže byť pre každého rôzne veľká, a to aj podľa toho, ako vníma zväčšujúcu sa rozlohu zastavaných plôch, postupujúcu degradáciu poľnohospodárskej pôdy, vplyv emisií, požiadavky na zdravie obyvateľov... atď. Filmom sme, okrem iného, chceli prebudíť záujem človeka o krajinu, aby si každý mohol vo svojom okolí nájsť krásne miesta.

Ladislav Miko: Podľa mňa by malo v pamäti zostať, že aj keď les po kalamite vyzerá spustošený a mŕtvý, v skutočnosti je plný života a že to so svojou obnovou zvládne aj bez našej pomoci. Dokonca, veľmi často v ňom žijú druhy, ktoré sú extrémne vzácne a inde už ich nevidia. Prírodné procesy majú obrovskú, fascinujúcu silu. Človek by ich mal rešpektovať a aspoň tam, kde je to možné, nechať posobiť.

Anna Gudzová

Posvätné kamene a problém porušovania práv ľudí a prírody

Palestínčania čelia kríze životného prostredia a zdravia v dôsledku rozsiahlej ťažby kameňa, ktorý z veľkej časti slúži na izraelské stavebné potreby. Biely prírodný kameň je najžiadanejšou palestínskou surovinou. Hovorí sa o ňom ako o bielej rope Palestíny. Palestínsky priemysel kameňa je však v značnej miere rukojemníkom izraelských stavebných firiem. Až 71 % medzinárodného predaja kameňa putuje na izraelské stavby, vrátane výstavby ilegálnych osád na palestínskom území. Životné a prírodné podmienky v dedinách, mestách a utečeneckých táborech, kde sa objavili ložiská kameňa, sú otrasné. Tieto miesta sa šílenou rýchlosťou menia na vraky environmentálnych, sociálnych a zdravotných problémov a situácia sa naďalej zhoršuje. Dodržiavanie ľudských práv tu absolútne absentuje. Sťažnosti Palestínčanov majú za následok prenasledovanie zo strany izraelskej armády, palestínski úradníci sťažnosti ignorujú, pretože nie sú schopní túto situáciu zmeniť...

Mladí palestínski filmári Laila Higazi a Muayad Alayan nakrútili o bielom palestínskom kameni a ľuďoch okolo neho výnimočný dokument s názvom *Posvätné kamene* (Sacred Stones). Palestína sa festivalu Envirofilm zúčastňuje po prvý raz. Festival, konajúci sa v srdci Slovenska, našli autori na internetových stránkach ECOMove International, pri hľadaní platformy, ktoré podporujú a pomáhajú šíriť environmentálne otázky.

Film nakrúcali na západnom brehu Jordánu – Betlehem, Hebron, Nablus, Jenin, Ramallah, Jeruzalém. Autori pri jeho nakrúcaní museli čeliť mnohým problémom. Predovšetkým to bol nedostatok finančných prostriedkov na filmové, audiovizuálne produkcie vo všeobecnosti a najmä na filmy o životnom prostredí v ich regióne.

Muayad Alayan, palestínsky režisér a kameraman, žije v Jeruzaleme. Film vyštudoval v San Franciscu. Jeho filmy získali už viaceré ocenenia. Naposledy to bol krátky film *Lesh Sabreen?*, ktorý sa premietal na viac ako 60 filmových festivaloch po celom svete. Alayan je inštruktorom na Dar Al Kalima College v Betleheme, kde vyučuje kinematografiu.

„Ďalej sme museli prekonať prekážky všetkých druhov, sociálne, politické a ďalšie, aby sme získali potrebné kontakty a prístup do kamenárskeho priemyslu a stavebníctva v krajine. Tiež sme pocítili absenciu predchádzajúceho výskumu, dokumentov a štatistik o všetkých aspektoch kamenárskeho priemyslu, teda finančných, zdravotných, ekologických atď., čo náš výskum predĺžilo a sťažilo,“ konštatovali tvorcovia.

Na otázku, či film pomôže zmeniť kritickú a znepokojivú situáciu v oblastiach ťažby kameňa, ktorá sa dotýka tak ľudí, ako aj prírody, odpovedali:

„Dúfame, že *Posvätné kamene*, film upozorňujúci na protiprávne konanie, vrhne svetlo na túto tému a bude motiváciou pre environmentálnych aktivistov a aktivistov z oblasti ľudských práv, pre organizácie, akademikov, filmárov a výskumníkov, aby sa snažili vyriešiť tento vážny environmentálny problém a problém ľudských práv... Dúfame tiež, že získame podporu a potrebné finančné prostriedky na spustenie mediálneho environmentálneho vzdelávacieho programu, ktorý pripravujeme, a ktorý by sa zameriaval predovšetkým na obce a obyvateľov, špeciálne mládež, z postihnutých oblastí, aby bol tento problém aj naďalej dokumentovaný a odhaľovaný...“

Anna Gudzová

Súťažný film Envirofilmu 2012 **Posvätné kamene** (Palestína)

režia: Laila Higazi, Muayad Alayan,
kamera: Muayad Alayan

Prírodný kameň je veľmi žiadanou palestínskou surovinou. Avšak palestínsky kamenársky priemysel je do značnej miery rukojemníkom potrieb izraelskej výstavby, vrátane výstavby nelegálnych osád na palestínskom území. V dedinách, mestách a utečeneckých táborech je prírodný kameň ťažený v obrovských neutržateľných množstvách, zanechávajúc za sebou hromadu environmentálnych, sociálnych a zdravotných problémov. Všetky sťažnosti obyčajných Palestínčanov končia perzekúciou zo strany izraelskej okupácie. Medzinárodné organizácie sú voči nim hluché a palestínski úradníci, ktorí nie sú schopní zmeniť kurz, ktorý toto odvetvie nabralo, ich jednoducho ignorujú.

Tatry štetcom a fotoobjektívom

Tatry, významná časť Karpatského oblúka, ktorý z jadra Zeme vyniesla na povrch nahromadená vulkanická sila, boli od nepamäti objektom inšpirácie básnikov, spisovateľov, hudobných skladateľov, maliarov a po objave fotografie sa stali magnetom aj pre objektívy fotoaparátov. Preto nie je žiadnym prevrpením, že učarovali aj autorom výstavy *Tatry štetcom a fotoobjektívom* – maliarovi Miroslavovi Bárdimu a fotografovi Karolovi Demuthovi. Maľba a fotografia krajiny sa nesnúbia s turistickým lámaním rekordov, čo v najkratšom čase absolvovať čo najdlhšiu trasu. Láska k prírode, očarenie jej krásou, trpezlivé hľadanie ako najoptimálnejšie zobrazíť daný motív a v neposlednom rade aj odveká skúsenosť, že do hôr by človek nemal chodiť sám, sú dôvodom ich spoločných tvorivých tatranských návštev. Tu, v lone monumentálnej prírodnej kamennej katedrály, s úctou a pokorou precitujú „genius loci“ tatranskej prírody a svoje pocity sa snažia zaznamenať – Miroslav Bárdi na maliarske plátno a Karol Demuth na film alebo čip digitálneho fotoaparátu. Z vystavených obrazov je zrejme, že autori Tatry vnímajú rozdielne, napriek tomu, že motív ich tvorby je rovnaký. Je to dané tým, že maliarstvo po vynáleze fotografie upustilo od realistického stvárňovania krajiny a prešlo k jej štylizácii a farebnej transformácii. Štetec Miroslava Bárdiho skladá obraz z mozaiky kolorovaných plošiek, fotoobjektív Karola Demutha verne do najmenších detailov vykresľuje danú realitu. Maliar môže pri zachovaní tvarov krajiny vniesť do obrazu škálu pocitov z daného miesta. Fotograf je odkázaný na atmosféru, akú mu ponúkne počasie, poloha slnka a vegetácia v čase stlačenia foto-spúšte. Z tvorby autorov cítiť, že aj napriek rôznym prístupom pri vytváraní obrazov, ich úsilie je spoločné: podeliť sa s divákmi o pocity a dojmy, ktoré v nich zarezovali pri potulkách tatranskou prírodou.

Výstava Miroslava Bárdiho a Karola Demutha *Tatry štetcom a fotoobjektívom*, ktorej kurátorom je MgA. Leo Redlinger, je súčasťou programu 18. ročníka Envirofilmu a verejnosti bude prístupná od 14. do 31. mája 2012 vo výstavnej sieni Múzea SNP v Banskej Bystrici.

Pri pohľade z Tomanovej doliny na obzore dominuje hraničný vrch Svinica. Jeho úpätie zdobí golier tatranských lesných veľikánov

PaedDr. Miroslav Bárdi (1949) sa narodil vo Veľkých Teriakovciach a žil v Čerenčanoch. Tvorí v oblasti voľnej maľby a kresby. Jeho maľbu charakterizuje bohaté koloristické vyjadrovanie a expresívny výraz s rešpektovaním reality. Tvorba je orientovaná hlavne na prírodu a abstraktné formy (úvahy, hudba...). Významnú časť tvorby Miroslava Bárdiho tvorí rozsiahly cyklus obrazov *Balady*, inšpirované jeho láskou k hudbe. Sú to široké škály farebných akordov a rytmu. Svoj cit pre harmóniu farieb a rytmu prenáša aj do pohľadu na krajinu. V prírode si robí skice reálnej krajiny, ale až v ateliéri transformuje svoje emócie do farebných kompozícií s jemu vlastným rukopisom a kompozičnými riešeniami.

V katalógu k výstave Miroslav Bárdi *Maľba 2004 – 2009* Katarína Smudová píše: „V hľadaní možností transformácie melódie, rytmu, celej štruktúry hudobných skladieb pokračuje autor paralelne so svojou krajinárskou tvorbou a snád' z tejto súvislosti vyplýva, že z niektorých hudbou inšpirovaných diel sa ozýva v konečnom dôsledku logika komplexnosti v utváraní prírody.“

Miroslava Bárdi je členom Asociácie slovenského umenia a Združenia výtvarných umelcov stredného Slovenska. Vystavoval na 55 samostatných a stovke spoločných výstav. Jeho diela sú v zbierkach galérií, múzeí, kultúrnych inštitúcií a v súkromných zbierkach.

V rokoch 1972 – 2005 bol vysokoškolským výtvarným pedagógom na PF UMB. Žil v Banskej Bystrici. V súčasnosti tvorí ako slobodný umelec. Žije a tvorí v Malachove, okres Banská Bystrica.

Paleta tatranskej prírody uchvacuje a láka svojím koloritom oko maliara aj fotografa. Vrbovka úzkolistá prepožičala svoju farbu poľane pod hrebeňom Belianskych Tatier

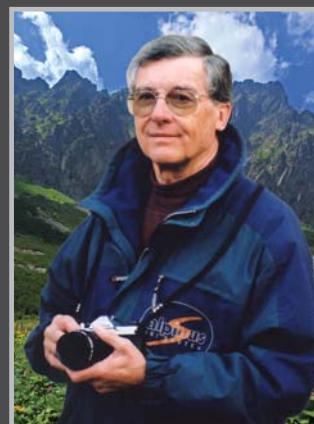
Karol Demuth (1937) sa narodil v pohronskej obci Dolná Lehota, ktorá je vstupnou bránou do malebných a zároveň divokých prírodných zákutí Vajskovskej doliny na južnom úpätí Nízkych Tatier. Je tiež známa aj ako rodisko slovenského kozmonauta Ivana Bellu. Demuth sa venuje krajinárskej, prevažne horskej fotografii, ktorú uverejňoval v knihách, časopisoch a na pohľadniciach. V posledných rokoch publikuje hlavne v kalendárovej tvorbe. Na svojich fotografiách približuje divákovi premeny tatranskej prírody tak, ako sa ona mení s ročnými obdobiami. Monochromatickú šedosť skalných veľikánov a tmavozelenú farbu ihličnatých porastov oživuje pestrou farebnosťou jarnej a letnej horskej kveteny či mliečnou belobou horských bystrín a vodopádov. Blankytnú farbu hľadá nielen na oblohe, ale aj v zrkadle tatranských plies. Jeseň mu ponúka do obrazu zakomponovať hýrivé, teplé farby listnáčov a zlatožlté byľky suchej trávy. Snehobiela farebnosť na konci a začiatku roka uzatvára kolekciu premien tatranskej prírody.

Meno Karola Demutha nájdeme takmer v tridsiatich knižných obrazových publikáciách. Výnimočným počínom bola jeho iniciatíva vydania bedekra *Banská Bystrica a okolie* (2006), ktorý editorsky zostavil z textov spisovateľa Pavla Hruža a historika Milana Šoku a prevažne zo svojich fotografií.

Vystavoval na devätnástich samostatných a na siedmich kolektívnych výstavách. Spomeňme jednu z posledných, a to výstavu *Vyznanie medenému mestu* v Štátnej vedeckej knižnici v Banskej Bystrici.

Je členom Slovenskej výtvarnej únie – Združenia slovenských profesionálnych fotografov.

V rokoch 1958 – 1997 pracoval ako technik v banskobystrickom štúdiu Československého, neskoršie Slovenského rozhlasu. Žije v Selciach pri Banskej Bystrici.

Dolina Zeleného plesa sa v jeseni mení na dolinu ohnivočervených jarabín

Filmové reminescencie na Envirofilme 2012

Enviromentálne riziká sa stali leitmotívom tohtoročného Envirofilmu. Poznajúc slovenskú kinematografiu od jej zrodu, uvedomil som si, že nepoznám slovenský film, ktorým by som dokumentoval túto envirotému v slovenskom filme. Skôr by som našiel opaky, plusy, keď filmári podporili dosah „eko“ na slovenskú prírodu a krajinu, napr. v hranom filme *Pokorené rieky* (1951) o zápase o pôdu Východoslovenskej nížiny v čase jarných povodní. Veľa príkladov je v dokumentárnej tvorbe, o povodniach z roku 1956, ale aj v posledných rokoch, o tatranskej tragédii.

Z archívu Slovenského filmového ústavu sme vybrali niekoľko slovenských filmových klenotov, ktoré obohatia program 18. ročníka Envirofilmu.

Filmové jubileá

50 rokov – *Slnko v sieti* (1962)

Slnko v sieti (1962, r. Štefan Uher, 90 min.) – 50. výročie nakrútenia filmu

Film bol nakrútený v roku 1962, jeho premiéra v bola 15. februára 1963. Autorom námety a scenára je spisovateľ Alfonz Bednár, film režíroval Štefan Uher a nasnímal ho kameraman Stanislav Szomálányi. Film stojí na začiatku oživenia československej kinematografie, je zapísaný v dejinách ako československá nová vlna, resp. československý filmový zázrak. Film získal niekoľko významných ocenení, z ktorých pripomíname aspoň Cenu československej filmovej kritiky za rok 1962. Cena bola filmu udelená na 5. Festivale českých a slovenských filmov v Ústí nad Labem v roku 1963. Film je lyrickým príbehom mladej lásky Fajola a Bely (Marián Bielik, Jana Beláková) v autentickom mestskom a dedinskom prostredí na začiatku šesťdesiatych rokov minulého storočia. Film dýcha pravdivým zobrazením vtedajšieho všedného života mladých ľudí.

90 rokov – *Jánošík na Slovensku v Žiline* (1922)

Prvý filmovaný príbeh o Jánošíkovi sa rodil medzi slovenskými vysťahovalcami v americkom Chicagu. Bol nakrúcaný na Slovensku počas leta roku 1921, dočkal sa premiéry v Prahe, aj v Chicagu, ale jeho slovenská premiéra v kinách bola v žilinskom kine Bio Universum 3. januára 1922, o čom sa zachovala recenzia filmu. Po filme dlhé roky pátral Ivan Rumanovský. Podarilo sa mu objaviť pár zachovaných scénok. Film však objavil Štefan Vraštiak po nástupe do SFÚ v roku 1969 v chicagskej garáži Jána Závodného, ktorý ho osobne priviezol do Prahy v roku 1970, kde ho odovzdal vtedajšiemu riaditeľovi SFÚ Jánovi Komiňárovi. Ten ho priviezol do Bratislavy. Začala záchrana filmu, prekopírovanie 89 000 políčok na nehorľavý materiál, rekonštrukcia ozvučenia s hudobným sprievodom Jozefa Malovca, ktorá skončila v roku 1975 pod vedením Ivana Rumanovského. 21. septembra 1975 uviedla Slovenská televízia rekonštruovanú verziu filmu na 1. programe v cykle Film pre pamätníkov. V roku 1995, pri storočnici zrodu svetového filmu, ho UNESCO zaradilo do kultúrneho svetového dedičstva Pamäť sveta.

Pásmo filmov: *Jánošík* (1921, r. Jaroslav Siakel, 62 min.) – 90. výročie slovenskej premiéry filmu v Bio Universum Žilina, KF – *3x o Jánošíkovi* (1963, r. Štefan Ondrkal, 8 min. 30 sekúnd.), **Týždňo vo filme 36/1970** – Náš fejtón (1 min. 30 sekúnd) o záchrane filmu vo Filmových laboratóriách na Kolibe, Ján Závodný daruje film SFÚ).

Osobnosti slovenského filmu

Martin Slivka – muž, ktorý sadil stromy

Martin Slivka (1. 11. 1929 – 23. 9. 2002) – 10. výročie úmrtia

Martin Slivka bol spoluzakladateľom filmového festivalu Etnofilm Čadca pri Kysuckom múzeu v roku 1980, na ktorom získal štyrikrát Hlavnú cenu. Napísal niekoľko štúdií a statí do zborníkov a katalógov prevažne k festivalom s národopisnou a etnografickou tematikou. Viac ako 40 rokov sa zaoberal problematikou slovenského ľudového divadla a svoje poznatky z tejto oblasti zhrnul v diele *Slovenské ľudové divadlo*.

Martin Slivka sa zaraďuje medzi jednu z najvýznamnejších osobností slovenskej kultúry a umenia vôbec. Autorovsky sa podpísal pod vyše 140 filmov – bol autorom námetov aj scenárov, režisérom. Stal sa priekopníkom tzv. etnografickej línie slovenského dokumentarizmu. Vo svojej práci sa venoval aj výskumu slovenského ľudového divadla a folklóru. Zomrel po dlhej a ťažkej chorobe. Posledný projekt *Francúzski partizáni* zostal nedokončený. Za svoju tvorbu Martin Slivka získal vyše 40 významných ocenení na domácich a zahraničných festivaloch.

Film *Martin Slivka – muž, ktorý sadil stromy* (2007, r. Martin Šulík, 88 min.)

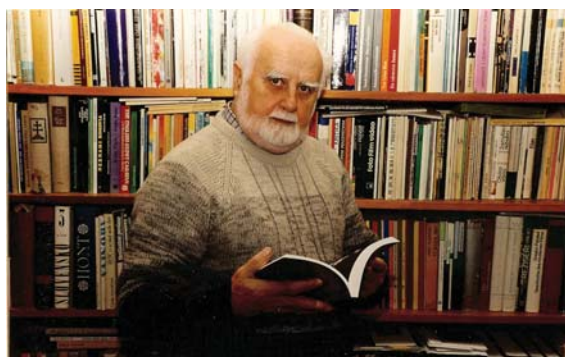
Zakladateľ slovenského animovaného filmu

Viktor Kubal (20. 3. 1923 – 24. 4. 1997) – 15. výročie úmrtia

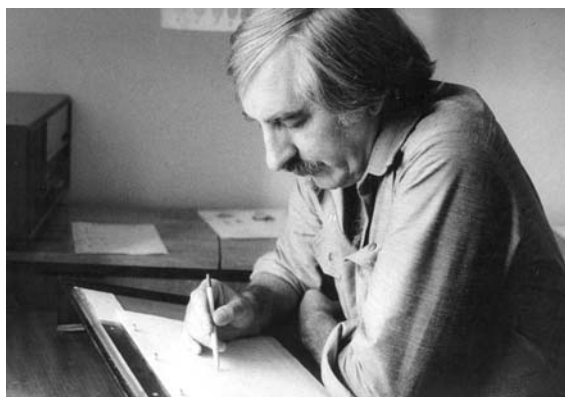
Viktor Kubal je nielen zakladateľom slovenského animovaného filmu, ale aj jedným z významných predstaviteľov svetového animovaného filmu od polovice 60. rokov. Je jedným z tvorcov modernej karikatúry. Zväčša bol nielen autorom výtvarných a animovaných návrhov, ale aj autorom námety, scenára a režisérom, niekedy dokonca aj kameramanom a strihačom. Svoje prvé pokusy kreslil tušom na filmový pás už ako dvanásťročný (*Tank ide cez prekážky*, *Štart lietadla*). V spoločnosti

Slnko v sieti

Martin Slivka

Viktor Kubal

Školfilm nakrútil svoje prvé animované filmy *Únos* (1942), *Štúdiá lásky* (1943), *Tajomný dedo* (1946) či *Hurá na nich* (1946). V 50. a 60. rokoch prispel k výtvarnému profilovaniu satirického časopisu *Roháč* a od roku 1965 pracoval v Štúdiu animovaného filmu v Bratislave. Začínal niekoľkominútovými monotematickými filmami *Biely a čierny* (1965), *Zem* (1966), pokračoval animovanými seriálmi o Dite, Petrovi, Janovi, Jankovi Hraškovi, Deduškovi až k celovečerným animovaným filmom *Zbojník Jurko* (1976) a *Krvavá pani* (1980). Rozsiahla je aj jeho televízna

animovaná tvorba. Stál pri zrode festivalu Kremnické gagy (1981), stal sa prvým rektorom imaginárnej Univerzity humoru a satiry, ktorá bola založená v deň jeho vzniku. Ako režisér a animátor vytvoril takmer 400 krátkometrážnych animovaných filmov. Jeho filmy získali množstvo významných domácich a medzinárodných ocenení. Je autorom viacerých kníh pre deti a mládež. SFÚ v roku 2010 vydal reprezentatívnu monografiu o jeho tvorbe.

Pásmo filmov: *Únos* (Školfilm, 1942, 2 min. 40 sekúnd), *Stuďňa lásky* (Školfilm, 1944, 9 min. 27 sekúnd), *Zbojník Jurko* (1976, 78 min.).

Vysoké Tatry vo filme

Vysoké Tatry sú najfilmovanejšou lokalitou na Slovensku. Už prvý film uhorských filmárov, nakrútený na Slovensku v roku 1904 – *Rýchlik medzi Košicami*

a *Bohumínom*, priniesol pohľady na Vysoké Tatry. Keď sa na Slovensku nefilmovalo, prichádzali do Vysokých Tatier nielen českí, ale aj zahraniční filmári. Len do roku 1945 bolo v tatranských lokalitách nakrútených vyše sto filmov, ďalšie po roku 1945. Nájde sa desiatky krátkych šotov vo filmových týždenníkoch. V tejto súvislosti spomeňme Karola Skřípského, ktorý Tatrám zasvätil skoro celý život. Na jeho tvorbu nadviazal najskôr Pavol Barabáš, po ňom aj Tomáš Hulík, ktorí vytvorili duo obdivovateľov tatranskej fauny a flóry a pokračujú v tvorbe tatranských filmov dodnes.

Pásmo filmov: *Expedícia TANAP* (1961, r. Karel Skřípský, 67 min.), *Važec pod Tatrmi v pla-meňoch* (1931, kamera Václav Vích, 8 min.), *Búrka nad Tatrmi* (1932, r. Ferdinand Pujman, Tomáš Trnka, kamera Jan Stalich, Tomáš Trnka, Václav Vích, 17 min.), *Návrat rysov* (2010, r. Tomáš Hulík, 51 min.), *Vysoké Tatry – divočina zamrznutá v čase* (2007, 52 min, r. Pavol Barabáš) – kamera Tomáš Hulík.

Jubilanti slovenskej kinematografie

Božidara Turzonovová (28. 5. 1942)

V roku 1963 absolvovala herecké štúdiá na VŠMU a stala sa členkou SND v Bratislave.

V jej filmografii nachádzame niekoľko desiatok filmov pre kiná a televíznych filmov a seriálov. Výrazne sa presadila hlavne v českých filmoch, pripomeňme aspoň *Božskú Emu* (1979), trilógiu komédií *Búrlivé víno*, *Zrelé víno* a *Mladé víno*, dve divácky úspešné komédie – *Anjel zväzda diabla* a *Anjel sa diablom v tele*. Najnovším seriálom v jej filmografii je *Panelák* od roku 2008 v TV JOJ.

Film *Penelopa* (1977, r. Štefan Uher, 86 min.)

Hosť – herec a režisér Jozef Adamovič (ukážka zo seriálu STV *Vivat Beňovský!*)

Eduard Grečner (21. 9. 1931)

Absolvent pražskej FAMU pracuje vo Filmovom štúdiu na Kolibe od roku 1954. Bol pomocným režisérom Štefana Uhra na filmoch *My z IXA* a *Slnko v sieti*. Pre kiná nakrútil v rokoch 1964 – 1996 celovečerné hrané filmy: *Každý týždeň sedem dní*, *Nylonový mesiac*, *Drak sa vracia*, *Pozemský nepokoj* a *Jaškov sen*. Nakrútil niekoľko televíznych filmov, od roku 1970 je dabingovým režisérom, je nielen režisérom, ale aj scenáristom a v posledných rokoch aj pedagógom.

Film *Drak sa vracia* (1967, r. Eduard Grečner, 82 min.) – vo filme hrá hlavnú úlohu ďalšia jubilanťka, herečka Emília Vášáryová.

Mgr. Štefan Vraštiak

Osobnosť Envirofilmu

Jubilant Štefan Vraštiak

Filmový historik a publicista Štefan Vraštiak je významným hosťom aj tohtoročného Envirofilmu a zároveň jubilantom, ktorého si vižeme za jeho dlhoročnú prácu aj v úlohe člena festivalového výboru. S kinematografiou prežil takmer celý svoj život. Láska k filmu mu vydržala až do jeho sedemdesiatky, ktorú si pripomenul v apríli. Príčinil sa o objavenie kultového filmu *Jánošík* z roku 1921, vystriedal všetky vedúce funkcie v Slovenskom filmovom ústave, je predsedom Slovenského filmového zväzu, stojí za najstaršími filmovými cenami Igric a už dvadsať rokov pripravuje informačný mesačník pre

Režisér Vladimír Balko a Štefan Vraštiak v úlohe moderátora besedy k filmu *Pokoj v duši* (2009, SR) na Envirofilme 2010

Klub filmových novinárov. Štefan Vraštiak je stále rovnako zanieteným filmovým fanúšikom. Okrem širokého spektra svojich filmárskych aktivít každoročne dramaturgicky pomáha významne kreať aj filmové poslanstvo Envirofilmu, ktorý obohacuje o návraty do filmovej histórie, ale aj o horúce filmové novinky. Aj preto si zaslúži uznanie a úprimnú gratuláciu od všetkých organizátorov festivalu Envirofilm. Jeho zásluhou sa stal Slovenský filmový ústav dlhoročným spoluorganizátorom festivalu Envirofilm a každý rok vyberá výnimočné archívne snímky do nesúťažných prehliadok. Nebude tomu inak ani v tomto ročníku.

Jánošík (1921, r. Jaroslav Siakel)

Penelopa

Drak sa vracia

Bocian

Ak niekomu na dom, komín, humno, stoh alebo osamelý strom v záhrade sadol bocian, každému bolo jasné, že tam o pár mesiacov zaznie detský plač. Mnohí dokonca lákali tento **symbol plodnosti** na svoj grunt, kládli na strechy a stĺpy kolesá a iné podpory vhodné pre bocianie hniezda. Vlnajšie nikdy nezahodili, lebo chceli mať deti, teda syna aj dcéru. Usilovali sa o to najmä v tých rodinách, kde napriek snahám žena nezhrubla, drobzig nezaplakal a hrozilo, že rod vymrie po meči i po praslici.

Ilustračné foto: Rudolf Jureček

Bociany si vyberali miesto svojho domova a rozhladne veľmi pozorne, dokonca strategicky. Dospelé skúsené sa spravidla do troch až piatich rokov vracali do pôvodného hniezda. Niektoré aj o rôčik – dva dlhšie. Mladšie a tie, ktoré si starý príbytok nenašli, málokedy vybrali pre takúto, dvadsať dní budovanú ekologickú novostavbu, miesto na pozemku postarších manželov, u ktorých sa už nepredpokladalo splodenie ani Janka Hraška. Ženy si šuškali, že tam už vyhasol oheň v peci (lone), stratila sa sila – **životodarná energia**, čo bocianie páriky, tiež túžiace po potomstve, vraj zďaleka začítia. Skutočne to tak vyzeralo, že tieto lokality navštevovali nositelia bábätiek zriedkavejšie, no možno si ich tam už nikto nevnímal. Inde však prinášali deťúrence neúrekom. Nielen nedávno začepčené nevestičky, ale aj niektoré mamičky, po zabudnutí na plodné a neplodné dni počas dlhých nocí okolo Všetkých svätých, Martina, či Ondreja, po koniec Fašiangov, vyzerali už od Jozefa prílet bocianov. Tie, ktoré ich videli do odletu v auguste až septembri, väčšinou nosili pod srdcom svätôjanske alebo dožinkové plody lásky a pripravovali sa na prvé, či ďalšie, materstvo. Zamávali im len na pozdrav, akoby im naznačovali: „Tento rok sem nesadajte.“ No tam, kde sa neujalo, mladuchy i „čakanky“ mávali rukami k sebe ostošesť. Nekričali, niežby sa to nepatriilo, ale sa báli, aby **zvestovateľov nového života** neodplašili. Chlapi iba poškulovali na vtákov s čiernymi letkami, červeným zobákom a vysokými nohami s tichou túžbou v očiach a vierou, že krúžiaci samček si vyberie nimi nastrčené bidlo za domov svojej družky. S obavami sa obracali rodičia k nebu, kde malí dievku ešte len na vydaj, aby nebodaj niektorý ani nízko nepreletel nad ich komínom, kým nebude „ruka v rukáve a baba pod čepcom“. V takých rodinách kolesá z vozov radšej schovávali do šopy, za humná alebo pod cieňu, aj staré stromy v sadoch a záhradách ešte skôr vypilovali, či vyrúbali. Lepšie hneď na jeseň, než neskoro pred príchodom jari. Prihodilo sa totiž, že **prvý bocian sa objavil už koncom februára** a mohlo byť zle-nedobre. Nedajbože, aby prespanke priniesol pankharta. Taká hanba, všetci budú na ňu prstom ukazovať. A naháňať nezodpovedného otca pred oltár nikdy v rodine šťastiu nepridalo. Inde si šikovnejšie nevesty túžiace po bábätku dokonca vyšli po večeroch bocianika s batôžkom v zobáku na plátno, panamu alebo vankúšik, ktorý vyťahovali a podkladali iba v prírodnú chvíľu.

Na schopnosť prinášať novorodencov bocianmi verili všetky deťúrence, s veľavravnými pohľadmi mládež a s potuteľným úsmevom aj stárež. Všetci si začali oči pred slnkom, pozerajúc sa na ich ladné krúživé plachtenie nad lúkami, záhradami a domami, akoby sa chceli presvedčiť, či nesú v plachtičke rodniny prírastok. Ešte aj niektorí Rómovia s prirodzeným každoročným zvyšovaním natálnej demografickej krivky, ešte bez dnešného prapodivne vy kalkulovaného rodičovstva, verili v túto schopnosť migrujúcich veľkých vtákov. Zlomyselníci tvrdili, že stačilo, aby len na diaľku začuli ich klepotanie zobákmi a hneď sa ponáhľali domov pomáhať ich zlatičkam - Arankám „kašu variť“.

Bocianí klepot sa v apríli – máji ozýval už všade a často. Aj zábudlivcom a lenivcom pripomínal: „Už je čas **namiesiť cesto**“; inak „**Zasadť semeno, aby zem urodila a žena porodila**.“ Páriky na hniezdach nedbali ani na pranostiky: „**Ak v marci gója klepotá, dočkáme sa horúceho leta**.“, alebo „**Ak sa bociany tárajú, bude špatný čas**“. Mali svoje rodičovské starosti o vlastné potomstvo – nakrímiť tri, štyri a miestami i päť hladných krčkov. Odlietali za potravou, ktorej jedna šesťčlenná bociania rodinka skonzumovala denne až štyri kilá. Raz odletel samček, po jeho návrate samička. Striedali sa. Podvečer si spolu sadli do hniezda, aby prečkali noc a nazbierali sily na raňajšiu šichtu. Cez deň ich väčšinou vidali s plnou vážnosťou obozretne kráčať z nohy na nohu na lúkach, potulovať sa okolo mláčok, priekop, preliačin, močiarov, potokov a vodných nádrží, ale aj za pluhmi na oráčinách. Pri premožení myší dokázal jediniec ulovíť za hodinu vyše štyridsať hlavcov, najmä hrabošov. Aj preto ich mali ľudia radi (tak ako lastovičky, ďatle, sýkorky...) a uctievali ako neplatených pomocníkov. Bociany však do hniezd nosili prevažne žaby, mloky, červíky, mäkkýše, chrústy a iný hmyz, ale aj krtkov, jašterice a menších hadov. Osobitne si pochutnávali na kobylkách a konikoch, čím si pripomínali hody na sarančiach vo svojej druhej vlasti, tradované snád už počas biblickej ôsmej egyptskej rany – pohromy. Po tridsaťtridňovej inkubačnej dobe sa museli venovať výchove svojich mláďat, aby tie po dvoch mesiacoch mohli začať vylieťvať z hniezda a stavať sa na vlastné nohy. Postupne sa spolu s nimi pripravovali na dlhú púť do teplých krajín. Kým

západofažné bociany odlietali cez Gibraltár do Maroka, ich východofažní súkmeňovci cez Balkán, Malú Áziu, Palestínu do Egypta a viaceré pozdĺž Nilu do Kene, Tanzánie až Juhoafrickej republiky. Nevedno prečo sa časť z tejto trasy vždy odčlenila od hlavného frontu a nasmerovala si to do Mezopotámie – Sumeru (Iraku) k Perzskému zálivu a ďalšia skupina pozdĺž severného brehu Červeného mora do južnej Arábie k Medíne, Mekke, až do starobylého Jemenu.

Odtedy dánsky profesor Hans Christian Mortensen (1856 – 1921) zaviedol v roku 1899 krúžkovanie vtákov, ornitológovia zistili, že aj bociany zo Slovenska dokážu preletieť deväťtisíc kilometrov a vrátiť sa späť. Vyčerpané, skúsenejšie a svojim spôsobom určite šťastné. Na takúto dlhú cestu sa zrejme chystali aj na konci pamätného vlhkého leta neďaleko najnižšieho bodu rozvodnice na Slovensku (neceľých 235 m nad morom) medzi Dunajom a Tisou (detailnejšie medzi ich prítokmi Belinou a Gortvou, Suchou a a Rimavou, Iplom a Slanou) – Západom a Východom. V jedno popoludnie sem doleteli ako na snem desiatky a postupne dve – tri stovky dlhonožných exemplárov. Už nehľadali potravu, len sa nervózne prechádzali sem a tam. Niektoré obstávali, akoby čakali na nejaký pokyn zhora; asi od toho Najvyššieho na spustenie deja zakódovaného v ich génoch, v rámci ktorého vzlietnu a odletia možbyť za rovník, na druhú stranu zemské pologule. Postupne sa presúvali z rozvodia do doliny Gortvy, až k jej ústiu do Rimavy, kde ich čakali ďalší súkmeňovci, prilietajúci odniekiaľ zo severu. Podvečer tu na tomto zhromaždiisku vytvorili megakfdeľ, akúsi letku spásy života, vyčkávajúcu na povel, ktorým smerom sa vydať. Na rozdiel od ľudí, oni si vybrali stále tú najsprávnejšiu stranu a cestu – trvalo udržateľného života, aj keď sa niektoré neudrživé a zostarnuté jedince nedožili návratu.

Kedy sa krídel vznesol na perute a vytvoril bocianí mrak, nevedno. Asi niekedy pred úsvitom s ranným vánkom nastal ten zázračný nezabudnuteľný okamžik – pohľad pre bohov, o ktorom hovorili po dedinách niektorí svedkovia a starci. Tí, ktorí sa vrátili po vojne z Dolnej zeme, spomínali so svetaznalým úsmevom na veľké zhromaždenia bocianov v tzv. Bocianej bráne v juho-východnom Maďarsku. Tvrdili, že kým tu, za Filákovom, sa ich sústredili stovky, tam tisíce, aby leteli po trase šírenia kresťanstva do Svätej zeme a stade až do kolísk civilizácií a človeka. Možno práve tieto božie stvorenia nám ukázali pred tisícročiami cestu z našej africkej pravlasti, a tak sa stali už podvedome sprievodcom do nových domovov a akousi zárukou zachovania ľudského rodu.

Priletom bocianov každoročne víťame jar, keď ľudia určujú smery svojich ďalších konaní a prijímajú správne alebo chybné rozhodnutia s dôsledkami pre nasledujúce generácie. Na jar začínajú orať, siať a sadiť, ale aj viesť vojny. Nezabúdajme, že tieto posvätné vtáky sú nielen svedkami našej histórie, ale s nimi sa po stáročia rodil a rodí aj dnes nový život. Aspoň ten našim potomkom nepokazme. Nemusíme pritom stáť na vysokej nohe. Stačí, ak sa aj z najnižšieho bodu tej našej „rozvodnice“ vynasnažíme dovidieť stále ďalej a ďalej na všetky svetové strany.

(Úryvok z enviroviedky **BOCIAN – O orientácii a o rozvodniciach života**; uverejnené v knihe Jozefa Klindu **V tieni vyhynutých sopiek**, 2011)

Ilustračné foto: Rudolf Jureček

Súťažný film Envirofilmu 2012

Ŕostrelci ostrovidov (Česká republika)

réžia: David Macháček, Radek Kudela, kamera: Jan Heller, David Macháček

V českých lesoch namiesto zákonov platí právo nabitej pušky.

Rys ostrovid je vzácna šelma chránená zákonom. Ani to však poľovníkom nebráni v tom, aby po ňom s chuťou strieľali. Že je to trúfalé obvinenie mužov v kamizolách a s guľovnicou na ramene?

V prieskume Akadémie vied ČR sa niektorí poľovníci sami k strieľaniu rysov priznali.

A ďalší sa netaja presvedčením, že rys nemá čo v prírode hľadať. Vraj poľovníkom požiera srnky...

Režiséri filmu David Macháček a Radek Kudela sú redaktormi programu Českej televízie Reportéri. Za svoje reportáže získali už viaceré ocenenia.

• Monitorovanie bocianov

Pravidelné sčítanie a monitorovanie bocianov bielych sa realizuje na Slovensku od roku 1977. Cieľom tejto internetovej stránky je zapájať verejnosť do monitoringu bocianov. Ku hniezdam môžete pridať svoje vlastné pozorovania o prilete, počte mláďat, s aktuálnou poznámkou prípadne s fotografiou. Viac na <http://www.bociany.sk>

• Pozorovanie bocianov na hniezdach

Jar je spojená aj s priletom migrujúceho vtáctva. Prostredníctvom online kamier je možné pozorovať dianie na hniezdach bocianov na niekoľkých miestach Slovenska.

Online kamera na hniezde bocianov v Zlatých Moravciach bola umiestnená už v roku 2008, ako prvá na Slovensku – <http://www.hniezda.sk>
Ďalšia kamera je umiestnená v Liptovskom Mikuláši:
<http://www.spravatanap.sk/ziva-kamera>

Zodpovedne voči životnému prostrediu

Téma vzťahu papiera k životnému prostrediu je dlhodo- bo významnou ekologickou témou. Mnohé spoločnosti využí- vajú na prezentáciu „ekologického“ prístupu znižovanie spotreby papiera. Na konci emailov upozorňujú adresátov, aby zvážili dosah na životné prostredie pri tlačení emailu. Alebo odporúčajú zákazníkom, aby v záujme ochrany životného prostredia zmenili papierovú faktúru za elektronic- kú. Viac zodpovedné firmy toto odporúčanie uvádzajú na recyklovanej obálke (samozrejme, obsah obálky je na nerecyklovanom papieri). Tie menej zodpovedné, na nerecyklovanej obálke. Tieto požiadavky však majú ekonomický podtext, nie ekologický. Dôsledkom týchto zmien je nárast spotreby elektrickej energie (na zálohovanie a prenos elektronických dát), nárast potreby zdrojov na výrobu nových zariadení na zálohovanie dát a nárast záťaže životného prostredia spojenej s likvidáciou elektronického odpadu (zväčša formou vývozu do krajín tretieho sveta).

Zodpovedným prístupom k zníženiu záťaže

Zodpovedným používaním papiera môžete pozitívne prispieť k zníženiu záťaže životného prostredia. Jednu časť práce už robia papierenské spoločnosti. Výrazne znižujú spotrebu vody a elektrickej energie pri výrobe papiera, recyklujú teplo, ktoré sa uvoľňuje pri výrobe papiera (na vlastné použitie alebo pre domácnosti v okolí závodov), na výrobu papiera používajú drevo z certifikovaných lesov, vyrábajú vysoko kvalitné recyklované papiere, správne riadeným lesným hospodárstvom zväčšujú rozlohu lesov a podporujú projekty, ktoré prispievajú k ochrane životného prostredia.

Druhá časť práce je na používateľoch papiera – ľuďoch a firmách. Najjednoduchší spôsob je separovaný zber papiera, recyklácia a používanie recyklovaného papiera.

ZAČINA SA TO VAŠIM ROZHODNUTÍM

e-mail: predaj@brp.sk
www.brp.sk

Chcete ukázať, že konáte zodpovedne voči životnému prostrediu? Povedzte to prostredníctvom papiera. Vyberte si akýkoľvek, pretože väčšina potlačených papierov sa recykluje. A keď sa vráti ako recyklovaný, môžete ho opäť použiť. Urobte prvý krok – kontaktujte nás na modrej linke 0850 123 277.

revive
the greenest paper

Zelené tipy

Do kompostu môžete pridať niektoré nerecyklovateľné výrobky z papiera (obrásky, servítky, prepravky na vajíčka). Ich vlákna prevzdušnia kompost a pomôžu mikroorganizmom, ktoré podporujú rozklad organickej hmoty.

V prípade, že sa nedá použiť recyklovaný papier, je potrebné použiť certifikovaný papier (FSC alebo PEFC). Tieto papiere alebo papierové obaly sú výrazne označené logami FSC alebo PEFC, takže spotrebiteľia ich rýchlo identifikujú. Vo firmách je potrebné zodpovedne zadávanie výroby tlačovín. Niektoré z odporúčaní sú napríklad: vytvorenie grafiky a spôsobu spracovania tlačoviny na maximálne využitie vlastností a formátu papiera, viacsobné použitie jednej tlačoviny, požadovať balenie tlačovín do biorozložiteľných obalov alebo obalov s opätovným použitím (napr. škátule z vlnitej lepenky).

Ekologicky ohľaduplná výroba

Bratislavská papierenská spoločnosť podporuje a rozvíja aktivity spojené so zodpovedným prístupom v tlači. V sortimente máme papiere, ktoré sú recyklované alebo certifikované FSC a PEFC. Pri výbere dodávateľov je jedným z kritérií požiadavka na ekologicky ohľaduplnú výrobu papiera (ISO 14001, FSC/PEFC certifikácia, EMAS). Viac informácií o našich aktivitách pre zodpovedné používanie papiera môžete nájsť na www.brp.sk.

Bratislavská papierenská spoločnosť, spol. s r. o., modrá linka: 0850 123 277, e-mail: predaj@brp.sk

Súťažný film Envirofilmu 2012

Prebudenie generácie (Belgicko), réžia, kamera: Hans Vercauter

Kampaň zameraná na zvyšovanie povedomia o význame efektívneho využívania prírodných zdrojov občanmi Európskej únie. Komplexnú tému stvárnajú tri hlavné postavy (oživené nákupné tašky), ktoré predstavujú typické spotrebiteľské návyky – Impulzívna Inga, Baculatý Braňo a Normálny Norbert. Sú zachytené v reálnych životných situáciách, pomocou inovatívneho mixu 3D a reálneho zobrazenia. Film nás nabáda, aby sme najskôr rozmyšľali a až potom urobili spotrebiteľské rozhodnutie. Umocňuje to pesnička, ktorú tašky spievajú a hrajú na svojich ukelele. Zábavný a prekvapivý spôsob, ako efektívne priniesť dôležitý odkaz ľuďom.

Mediálna spolupráca:

vieľa, čo sa v ňeste deje!

Víkend historických parkov a záhrad Bratislavy

Mimovládna organizácia Národný Trust, n. o., ktorej hlavným poslaním je podpora zmysluplnej ochrany kultúrneho a prírodného dedičstva Slovenska, úspešne realizovala už tri ročníky (2007, 2008, 2011) náučno-kultúrneho podujatia Víkend historických parkov a záhrad Bratislavy. Ďalší, štvrtý ročník sa uskutoční v dňoch 8. až 10. júna 2012.

Snahou organizátorov je atraktívnu formou predstaviť obyvateľom a návštevníkom Bratislavy kultúrno-historické, spoločenské, prírodné, zdravotno-rekreačné či mnohé iné hodnoty historických parkov a záhrad mesta a cez pochopenie týchto hodnôt zapojiť ľudí do citlivého využívania a aktívnej ochrany spoločného kultúrno-prírodného dedičstva, ktoré historické parky a záhrady predstavujú.

Pri príprave podujatia sa organizátori inšpirovali podujatím podobného charakteru s názvom Open Garden Squares Weekend, ktoré od roku 1998 organizuje britská organizácia London Parks and Gardens Trust, ktorá bola a je hlavným zahraničným projektovým partnerom (www.londongardenstrust.org). Víkend historických parkov a záhrad má teda aj medzinárodný kontext. Podobné podujatia sa okrem už spomenutého Londýna organizujú aj v mestách Dublin, Edinburgh, Amsterdam či Praha. V budúcnosti sa plánuje rozšíriť koncept podujatia aj do mnohých ďalších miest v Európe, resp. vo svete. Záujem prejavili Nemecko, Portugalsko a Poľsko. Národný Trust, n. o., je aktívnym spolupracovníkom aj na medzinárodnej úrovni.

Výzva pre celé Slovensko

Víkend historických parkov a záhrad a sprievodné aktivity k nemu chcú však organizátori rozšíriť aj do ďalších slovenských miest a obcí na Slovensku, na ktorých území sa nachádzajú významné a zaujímavé historické parky a záhrady. Od roku 2007 sa podobné podujatie organizuje v Nitre. V roku 2012 organizátori plánujú zapojiť parky a záhrady v týchto lokalitách: Lednické Rovne, Arborétum Mlyňany, Spišský Hrhov, Arborétum v Liptovskom Hrádku. Organizátori však privítajú záujem aj z iných miest a obcí Slovenska.

Odozva a ohlasy na minulé ročníky víkendu historických parkov a záhrad sú veľmi povzbudivé. Minulý rok sa podujatia v Bratislave zúčastnilo viac ako 5 tisíc ľudí. K tejto vysokej účasti, samozrejme, prispelo aj dobré počasie.

Víkend historických parkov a záhrad 2012

Cieľom tohtoročného podujatia je opäť atraktívna a zaujímavá prezentácia a oslava všetkých významných hodnôt historických parkov a záhrad. V tomto roku chcú však organizátori obzvlášť poukázať aj na hodnoty, ktoré sa v kontexte parkov a záhrad zatiaľ nie veľmi často spomínajú. Sú to najmä ich významné ekonomické hodnoty (priame i nepriame) a sociálne hodnoty (budovanie zdravých komunit, prevencia rôznych sociálno-patologických javov, parky a záhrady ako bezpečné miesta pre stretávanie sa rôznych myšlienok, kultúr a ľudí rôznych národností – v mestskom prostredí).

Ako v predchádzajúcich ročníkoch, tak aj tento rok sa pozornosť bude venovať naplneniu výchovno-vzdelávacieho obsahu podujatia, a to organizovaním medzinárodného seminára s názvom *Sociálno-ekonomické pohľady na historickú zeleň u nás i vo svete* (8. júna 2012, Univerzitná knižnica v Bratislave) a ďalšími aktivitami v rámci podujatia (nedeľa 10. júna 2012) prostredníctvom scénických, hudobných a tanečných predstavení, tlačených materiálov, projekciou filmov s environmentálnym zameraním, poskytovaním odborných konzultácií čo najväčšiemu počtu záujemcov. Veľká časť programu bude patriť mladým ľuďom, ktorí sa budú priamo podieľať na príprave a realizácii jednej z hlavných aktivít podujatia – poskytovaní sprievodcovských služieb v zapojených parkoch a záhradách. Už od roku 2007 pri príprave tejto aktivity organizátori úspešne spolupracujú so študentmi Strednej odbornej školy Gustáva Čejku v Malinove. V tomto roku sa do projektu prvý raz zapoja aj vysokoškooláci – študenti Fakulty architektúry STU a Prírodovedeckej fakulty UK.

Organizátori a partneri

Hlavným organizátorom Víkendu historických parkov a záhrad Bratislavy je Národný Trust, n. o. Záštitu nad podujatím prevzal bratislavský primátor Milan Ftáčnik, generálnym partnerom je Hlavné mesto SR Bratislava. Hlavnými partnermi podujatia sú MK SR a MŽP SR. Realizácia podujatia by však nebola možná bez množstva ďalších partnerov a pomoci dobrovoľníkov. Organizátori privítajú záujem ľudí, ktorí by sa chceli podieľať na príprave podujatia a svojou aktívnou účasťou podporiť myšlienku aktívnej ochrany a zmysluplného využívania historických parkov a záhrad Slovenska – spoločných diel človeka a prírody. V prípade záujmu môžete napísať na adresu kubikova@nt.sk. Zoznam bratislavských lokalít, v ktorých sa v roku 2012 plánuje podujatie uskutočniť, nájdete na www.historickeparks.nt.sk.

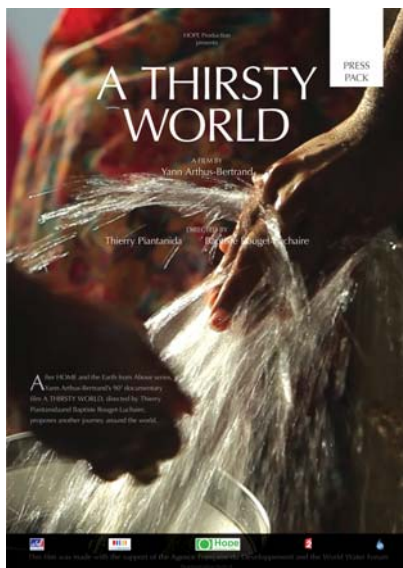

Smädný svet

Svetoznámy francúzsky fotograf, reportér a environmentalista **Yann Arthus-Bertrand**, prezident nadácie Good Planet Foundation, ktorá je členom najvýznamnejšej mimovládnej organizácie v oblasti ochrany prírody na svete IUCN, prichádza po filme **Home** s novým 90-minútovým filmovým dokumentom **A Thirsty World (Smädný svet)**, venovaným vode. Film mal premiéru vo Francúzsku 20. marca 2012.

Verný svojej povesti na tejto ceste okolo sveta upriamuje pozornosť na jednu z najväčších výziev ľudského prežitia: vodu. Dnes, v kontexte nárastu svetovej populácie a negatívneho dosahu zmeny klímy, sa voda stáva jedným z najzávažnejších prírodných zdrojov na našej planéte. Dokument nakrúcal v 20 krajinách Európy, Afriky, Ázie a Ameriky. Odhaľuje tajomný, fascinujúci svet čerstvej vody prostredníctvom jedinečných leteckých snímok ťažko dostupných regiónov, zriedkavo filmovaných, ako územie južného Sudánu alebo severného Konga. Divákovi tak umožňujú objaviť najkrajšie krajiny našej planéty, jazerá,

rieky a mokrade... Túto skutočnosť konfrontuje s každodennou tvrdou realitou ľudí, bojujúcich o prežitie, ktorí nemajú prístup k vode...

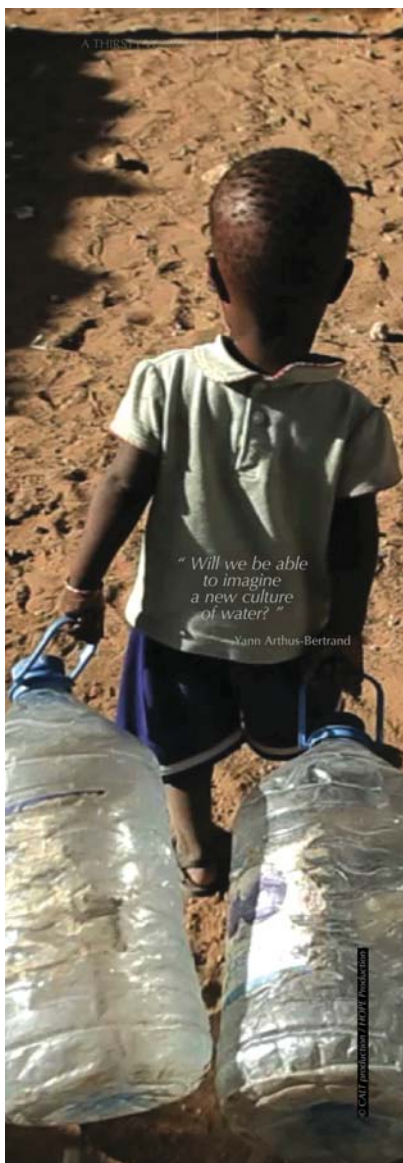
Vo filme vystupuje pastier zo severu Kene, ktorý hovorí, že zabil kvôli vode a že to urobí znova, žena tancujúca, keď voda konečne dorazí do jej dediny, vyslankyňa Spojených národov, ktorá vysvetľuje svoj boj za prístup k vode pre každého. Film je aj správou o nadšení, zapojení medzinárodne uznávaných osobností, ktoré pomáhajú riešiť problémy s vodou, pretože prístup k čistej pitnej vode je viac ako inokedy veľkou výzvou zajtrajška.

Dnešný človek je prepojený s vodou úplne nečakaným spôsobom. Žijeme v predstave, že denne spotrebujeme niekoľko desiatok litrov vody, ale v skutočnosti je to niekoľko tisíc litrov. Táto voda pochádza z celého sveta. Ale kde je vlastne ukrytá? Ide o vodu, ktorá sa nachádza vo všetkom, čo skonzumujeme a spotrebujeme.

Voda a potravinová bezpečnosť boli hlavnou témou tohtoročného Svetového dňa vody pripadajúceho na 22. marec. V téme sa odráža dôležitá spojitosť medzi vodou a výrobou potravín, zároveň z nej vyvstávajú otázky o tom, ako v ďalších rokoch živí čoraz početnejšiu populáciu vo svete s tými zdrojmi vody, ktoré sú k dispozícii. V súčasnosti je to už sedem miliárd ľudí. Generálna riaditeľka Organizácie Spojených národov pre vzdelanie, vedu a kultúru (UNESCO) Irina Boková v posolstve k Svetovému dňu vody uviedla: „Pri príležitosti tohtoročného Svetového dňa vody musíme všetci priznať, že medzi vodou a potravinovou bezpečnosťou existuje nepreniknuteľné spojiwo a z neho sa musí stať základný prvok pre trvalo udržateľný rozvoj.“ Potravinová bezpečnosť vo veľkej miere závisí od vody v zmysle kvality a kvantity. Na výrobu dostatočného množstva potravín je nevyhnutná prijateľne kvalitná voda. Zároveň však platí, že výroba potravín má negatívny dosah na kvalitu a trvalú udržateľnosť vodných zdrojov, poukázala Boková. Špecialisti varujú, že dopyt po vode bude neustále narastať. Niektoré krajiny sa už teraz blížia k minimálnej hranici zásob vodných zdrojov. Nedostatok kvalitnej vody znamená chudobu, zdravotné následky či predčasnú smrť. Desatine chorôb na celom svete by sa dalo predchádzať lepším zásobovaním, očisťovaním, hygienou a dobrým spravovaním zdrojov vôd.

Problematike vody a potravinovej bezpečnosti sa venovala aj celoslovenská konferencia v Banskej Bystrici s názvom *Dostatok vody a potravín*, ktorú k Svetovému dňu vody 2012 zorganizovalo Združenie zamestnávateľov vo vodnom hospodárstve na Slovensku v spolupráci s Asociáciou vodárenských spoločností. Hlavný hygienik SR Gabriel Šimko konštatoval, že Slovensko má dobré vlastné zdroje pitnej vody, aj keď existujú regionálne rozdiely. Celkovo je však možné povedať, že Slovensko je veľmi dobre pokryté sieťou verejných vodovodov a zásobovanie obyvateľstva je na veľmi dobrej úrovni. V každom prípade je nutné si chrániť všetky vodné zdroje – podzemné aj povrchové.

Zdroj: TASR

Fakty hovoria za všetko

Na výrobu 1,5 l fľaše minerálnej vody sú potrebné 3 l vody.

Na vypestovanie 1 hlávky šalátu je potrebných 40 l vody.

Aby ste si mohli vypíť svoju šálku kávy, spotrebuje sa 140 l vody.

Na dopestovanie 1 kg rajčín treba 185 l vody.

Na výrobu jednej bagety sa minie 330 l vody.

Na výrobu 1 l vína sa spotrebuje 960 l vody.

Na vypestovanie 1 kg jablák je potrebných 1 000 l vody.

Vyprodukovanie 1 l mlieka si vyžaduje 1 100 l vody.

Na výrobu 1 kg cestovín sa minie 1 900 l vody.

Vypestovanie 1 kg ryže si vyžaduje 3 400 l vody.

Na výrobu 1 džínsov sa spotrebuje 11 000 l vody.

Vyprodukovanie 1 kg hovädziny si vyžaduje 15 000 l vody. Táto voda sa spotrebuje na vypestovanie obilia, ktoré skonzumuje hovädzí dobytok.

Štvorčlenná európska rodina spotrebuje za týždeň 140 000 l vody. Dosť na to, aby sa naplnila mestská plaváreň.

Náš životný štýl, cestovanie, záľuby, to všetko spolu spôsobuje neustály rast našich požiadaviek na vodu. Nárast je taký veľký, že niekedy presahuje možnosti, ktoré nám dáva príroda.

Viac než miliarda ľudí (stále) pociťuje zúfalý nedostatok vody.

Až 90 % znečistenej vody sa vracia späť do prírody bez zbavenia nečistôt.

Kontaminovaná voda (stále) zabíja denne viac než 4 000 detí.

Dostatok vody, ktorá zabezpečuje nasýtenie ľudí, je šťastím.

Zdroj: www.goodplanet.org/en/water/

Ing. Michaela Mrázová

Pomáhame ropuchám

Jar ako ročné obdobie vnímame asi najintenzívnejšie, ľudia aj príroda.

So žiakmi Základnej školy na Hlbokej ulici v Bratislave sme sa vybrali do lokality Železnej Studienky. Naším cieľom bolo pomôcť ropuchám pri ich jarnej migrácii. Žiaci vedia, že žaby patria medzi obojživelníky, čiže časť ich vývinu je viazaná na vodu a časť na súš. Preto sa na jar snažia dostať sa do jazierok a naklást tam vajíčka, z ktorých sa časom vyľiahnu žubrienky a neskôr malé žabky.

Prečo im vlastne pomáhame? Terén na Železnej Studienke nie je až taký ideálny pre žaby, ako sa zdá na prvý pohľad. Ropuchy zimujú vo svahoch, zahrabané v zemi. Na jar, keď sa oteplí, vyliezajú a snažia sa dostať do jazera. Lenže po zime sú pomerne pomalé, nemajú ešte dost energie. Častokrát sa stane, že samček, aby si zabezpečil potomstvo, sa pri prvej príležitosti „nalepiť“ na samičku a tá sa stáva ešte nemotornejšia. Obrovské nebezpečenstvo im hrozí na ceste, kde je síce v tomto migračnom čase premávka áut obmedzená, no napriek tomu mnohé skončia pod kolesami.

Členovia bratislavskej ochranskej skupiny *Miniopiterus* (ZO SZOPK) spolu s dobrovoľníkmi tento rok už po 27. raz stavali pre záchranu žiab zábrany nad cestou. Žaby tieto zábrany nepreskočia, len čakajú, kým im niekto pomôže. Deti najprv s troškou neopodstatneným odporom a s odstupom ich pozorujú, no nakoniec sa im zapáčia natoľko, žeby si ich chceli vziať aj domov. Zvlášť sa do vedierok dávajú samčekovia, zvlášť samičky a zvlášť páriky. Keď sú vedierka plné, žaby sa vypustia do jazierok a po ich letargii nie je ani stopy.

Po pár dňoch sa môžeme prísť pozrieť k jazierkam a zbadáme húfy vajíčok (skokanie) alebo dlhé reťaze (ropušie). Na májovej prechádzke už uvidíme stovky malých žubrienok, z ktorých v lete budú už malé žabky.

Aktivity v prírode majú žiaci veľmi radi. Okrem toho, že zmena prostredia je pre nich prospešná, dokážu priamo v teréne lepšie pochopiť a osvojiť si fungovanie a vzťahy v prírode.

Lucia Tahotná

ZŠ Hlboká cesta 4, Bratislava

Žaby bezpečne prenesené vo vedierkach a vypustené do najbližšieho jazierka

Našťastie zábrany zastavia žaby vo svojom putovaní do jazierok, inak by skončili pod kolesami áut. Pri zábranách ich deti ľahko môžu vziať a bezpečne preniesť vo vedierkach do vody

Na Východoslovenskej nížine privítali tisíce migrujúcich vtákov

Bulharský rozhlas, Radio Bulgaria, dal Svetový deň vtáctva (1. apríl) do súvislosti s podpísaním Medzinárodnej konvencie o ochrane zriedkavých vtáčích druhov. K podpisu došlo 19. marca 1902 v Paríži. V niektorých zdrojoch sa uvádza aj ako Medzinárodná konvencia o užitočných vtácoch pre poľnohospodárstvo. Svetový deň vtáctva súvisí so skutočnosťou, že počas štvrtého mesiaca roka na slovenské územie prilietava najviac sťahovavých vtákov. Podľa ornitológov k nám každoročne prileti približne 30 miliónov vtákov, z toho dve tretiny práve v apríli. Väčšina z nich zamieri na Slovensko z Afriky, menej z Ázie. Sledovanie jarných príletov prispieva k rozširovaniu poznatkov o vtáctve a zároveň ukazuje, ako sa z dlhodobého hľadiska mení čas ich príletu a či globálne otepľovanie ovplyvňuje túto fázu života vtákov. Sťahovavé operence, ktoré sa za vhodnými podmienkami odsťahovali do rovníkovej Afriky, sa k nám vracajú v priebehu apríla až prvej dekády mája. Lastovičky, beloriľky, mucháriky či dážďovníky zdolávajú na ceste domov tisíce kilometrov. Prvoaprílová ochranná tradícia má počiatky v časech Rakúsko-uhorskej monarchie. Založil ju slovenský prírodovedec Oto Hermann (1835 – 1914), ktorý sa narodil, žil a pôsobil v Brezne. Prvýkrát sa deň vtáctva oslavoval v

roku 1900. Ľudia cítia s prírodou v ten deň popri vtácoch vyzdvihovali aj význam stromov. Dátumy jarných príletov operencov sledujú členovia Slovenskej ornitologickej spoločnosti/BirdLife Slovensko. Medzi prvými zavítajú drozdy, škovránky, cibíky, bociany a lastovičky. Popri týchto najznámejších posloch jari medzi sťahovavé vtáky patria aj orol kríľavý, prepeľica poľná, slávik i kukučka, tá prilieta na prelome apríla a mája. Medzi poslednými prilietava z Ázie hýl' karmínový. Na Slovensku má svoj domov viac ako 220 hniezdiacich druhov. Predstavte si svet bez sťahovavých vtákov – bez bocianov, husí, žeriavov, kačiek a ďalších operencov – aké smutné by to bolo na Zemi, píše sa v tlačovej správe TASR.

Zimné sčítanie vodného vtáctva

Pravidelné zimné sčítanie vodného vtáctva organizuje na celoštátnej úrovni Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko za účasti dobrovoľníkov od októbra do apríla. Sčítanie sa realizuje vždy v polovici každého mesiaca a zachytáva tak nielen zimovanie vodného vtáctva, ale aj neskorší jesenný a skorý jarný migračný termín. Členovia SOS/BirdLife Slovensko aktívni v okolí Michaloviec, najmä projektový tím podieľajúci sa na projekte LIFE „Ochrana bučiaka veľkého a chochlačky bielookkej v Chránenom vtáčom území (CHVÚ) Medzibodrožie na Slovensku“, ale aj niektorí dobrovoľníci sa pravidelne zúčastňujú sčítacích termínov v CHVÚ Senianske rybníky, CHVÚ Medzibodrožie, aj na Zemplínskej šírave. V priebehu zimy 2011/2012 zaznamenali niekoľko mimoriadnych výsledkov: spomeňme napríklad preukázanie zimných výskytov (december, január) bučiaka veľkého (*Botaurus stellaris*) v CHVÚ Medzibodrožie, výskyt veľkých zimných kríďlov husí (s prevahou husí bieločelých) na Zemplínskej šírave a v CHVÚ Senianske rybníky s kulmináciou v polovici januára, kedy celkový počet husí dosiahol až 17 000, ako aj výskyt bernikly červenokrkej (*Branta ruficollis*) v blízkosti Michaloviec v decembri 2011 či výskyt turpana tmavého (*Melanitta fusca*) na Zemplínskej šírave.

Jarné sčítanie vodného vtáctva v NPR Senné-rybníky

Pozoruhodný výskyt vodného vtáctva pokračoval aj skoro na jar. S príchodom oteplenia v prvých jarných dňoch ornitológovia zaznamenali veľmi výrazný jarný ťah vodných vtákov najmä v CHVÚ Senianske rybníky. Vnútny kalendár vtákov je neomylný a okamžite využívajú zmenu podmienok (oteplenie, dostatok potravy a pod.) a prilietajú zo svojich zimovísk na svoje hniezdiská, kým mnohé ďalšie smerujú na sever Európy a u nás ich môžeme v týchto dňoch zastihnúť len na prelete. Pri pravidelnom

sčítaní vodného vtáctva 19. marca bolo na území CHVÚ Senianske rybníky pozorovaných viac ako 20 000 jedincov vodného vtáctva, čo je zrejme najvyšší jednorázový počet za posledné roky. Najpočetnejšie boli opäť husi bieločelé (*Anser albifrons*) – krdle až do 17 000 jedincov, ktoré vyhľadávali najmä zamokrené lúky v okolí Senného a Blatnej Polianky, a sadali si aj na vodné plochy niektorých väčších rybníkov. Druhým najpočetnejším druhom je v súčasnosti žeriav popolavý (*Grus grus*), ktorého takmer 3 000-členné krdle nocujú najmä na lúčach a poliach v okolí Iňačoviec, odkiaľ sa v priebehu dňa rozlietajú za potravou po okolitej nižinej krajine. Veľmi pestré je aj druhové spektrum zúbkozobcov – až 18 druhov (vrátane už spomenutých husí bieločelých), z ostatných druhov spomeňme výskyt 180 husí divých (*Anser anser*), z toho okolo 10 – 15 hniezdiacich párov, 70 kačíc ostrochvostých (*Anas acuta*), ktoré sú inak zriedkavým transmigrantom, minimálne 21 chochlačiek bieločelých (*Aythya nyroca*) – zriedkavý hniezdič a migrant, a 1 kazarka pestrá (*Tadorna tadorna*). Pre jarný ťah kačíc býva charakteristické bohaté druhové spektrum druhov, 19. a 21. marca boli pozorované napríklad pomerne vysoké počty kačice divej, kačice chrapacky (*Anas querquedula*), kačice chrapky (*Anas crecca*), kačice lyžičarky (*Anas clypeata*), kačice hvizďárky (*Anas penelope*), zatiaľ nižšie počty kačice chriplavky (*Anas strepera*) a niekoľko jedincov potápača malého (*Mergus albellus*).

V CHVÚ Senianske rybníky sme pozorovali aj viacero druhov bahniakov, väčšina z nich na zaplavenej lúke Ostrovik, na ktorej sa výška hladiny ovláda pomocou stavidla. Za zmienku stojí pozorovanie 17 brehárov čiernochvostých (*Limosa limosa*), minimálne 15 kalužiakov červenonohých (*Tringa totanus*), 1 500 bojovníkov bahenných (*Philomachus pugnax*), 200 cibíkov chochlatých (*Vanellus vanellus*) prílet 1 kalužiačika malého (*Actitis hypoleucos*). Na poľných mlákach neďaleko Iňačoviec sa vyskytlo 30 kulíkov zlatých (*Pluvialis apricaria*) a zaznamenal sa prílet 1 kulíka riečného (*Chradrius dubius*), nad

Národnou prírodnou rezerváciou (NPR) Senné-rybníky sa zistil výskyt hvizdáka veľkého (*Numenius arquata*). Do NPR priletelo aj 12 lyžičiarov bielych (*Platalea leucorodia*). V CHVÚ Senianske rybníky si ešte zasluhuje pozornosť aj skorý prilet 1 trasochvosta žltého (*Motacilla flava*) už 19. marca. Výskyt vtáctva v takýchto počtoch podčiarkuje význam CHVÚ Senianske rybníky v celoeurópskom meradle. Ochrana územia spolu s revitalizačnými a manažmentovými opatreniami, ktoré tu SOS/BirdLife Slovensko realizuje, prináša pozitívne účinky na biotopy a mokradové populácie vtákov.

Zemplínska šírava – významná zastávka migrujúcich vtákov

Významnú zastávku počas migrácie predstavuje aj Zemplínska šírava, na ktorej posledné marcové týždne ustupuje ľadová pokrývka a zdržuje sa tu okolo 10 000 vodných vtákov. Najpočetnejšie sú čajky, z ktorých sa tu vyskytuje 1 500 – 2 000 jedincov s prevahou čajok smejivých (*Chroicocephalus ridibundus*) a čajok sivých (*Larus canus*), 6 000 husí bieločelých, 1 hvizdák veľký, 80 potápačov veľkých (*Mergus merganser*), 1 chochlačka bielooká (*Aythya nyroca*) a desiatky chochlačiek sivých (*Aythya ferina*) a vrkočatých (*A. fuligula*), potápače malé, 1 hlaholka severská (*Bucephala clangula*) a ďalšie vodné vtáky, vrátane rozličných druhov kačíc.

Kampaň na zaznamenávanie jarných príletov

SOS/BirdLife Slovensko realizuje každý rok kampaň zameranú na zaznamenávanie príletov sťahovavých druhov vtákov. Cieľom je popri osвете aj získavanie údajov o termíne príletov migrantov. Na stránkach www.vtaky.sk je možné pridávať prvé jar-né pozorovania, ktoré ornitológovia a ľudia zo širokej verejnosti zaznamenajú. Ide o dôležité údaje, na základe ktorých je možné v dlhodobom horizonte sledovať zmeny v migračnej stratégii rôznych druhov. Veľmi dobre zachytenými druhmi sú napríklad bociany biele (www.bociany.sk), ktoré žijú v blízkosti ľudí a ich prilet na jar je často ostro sledovaný a presne zachytený. Podobné sú lastovičky, belorítky, dážďovníky a ďalšie vtáky žijúce v osídlenej krajine, ktoré každý pozná. Vďaka tomu sa môžu zapojiť aj neornitológovia, ktorí dokážu tieto druhy rozoznať a poskytnúť nám svoje pozorovania. K zaznamenávaniu príletov môžu prispieť aj deti s pedagógmi v rámci medzinárodnej kampane Jar oživa – Spring alive na stránke www.springalive.net.

Samuel Pačenovský, Ján Gúgh

Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko

(Viac informácií: www.bnr.bg, fne-old.com/loi76/loi76_histoire.pdf, www.worldmigratorybirdday.org, www.unep.org, www.enviro.gov.sk, www.enviroportal.sk, www.vtaky.sk)

Vítanie žeriavov

V Chránenom vtáčom území Senianske rybníky sa koncom marca zastavili žeriavy popolavé (*Grus grus*) počas svojho jarného putovania na sever Európy. Migrujúcich vtákov ornitológovia predstavili všetkým záujemcom priamo v teréne v rámci exkurzie s názvom Vítanie žeriavov. Prilet na ich nocoviská pozorovali za súmraku z drevených vyhliadkových veží, ku ktorým sa dostali po náučnom chodníku z obce Lňačovce. Matej Repel zo Slovenskej ornitologickej spoločnosti/Birdlife Slovensko pre TASR uviedol, že toto turisticko-náučné podujatie organizujú na východe Slovenska každoročne v jarnom období, keď majú žeriavy v lokalite Senianske rybníky krátku zastávku s cieľom načerpať dostatok síl na ďalší let do Škandinávie. Miesta, odkiaľ vtáky

podobné bocianom štartujú svoj dlhý let, sa nachádzajú napríklad na severe Afriky či na Blízkom východe.

„Je to jediná možnosť v priebehu roka, keď sa pri Senianskych rybníkoch dajú vidieť žeriavy v takom hojnom počte a tak zblízka. Pri návrate na svoje zimoviská Slovenskom už iba preletia, nezastavujú sa na našom území, ale až v lokalite Hortobágy v Maďarsku,“ dodal Repel.

Z pohľadu migrácie a hniezdenia vodného vtáctva Senianske rybníky predstavujú najvýznamnejšiu ornitologickú lokalitu na Slovensku. Ornitológovia tu doteraz zaznamenali viac ako 280 vtáčích druhov, z toho približne 120 druhov na tomto území pravidelne hniezdi.

Významné zistenia v hodnotení životného prostredia SR (3)

Súčasťou komplexných hodnotení publikovaných v každoročne vydávanej Správe o stave životného prostredia Slovenskej republiky je aj sumarizácia **vplyvov jednotlivých hospodárskych odvetví na životné prostredie**. Tieto vplyvy sa prejavujú jednak vo forme čerpania prírodných zdrojov, ktoré hospodárske odvetvia pri svojom chode spotrebujú, zároveň aj vnášaním cudzorodých látok do prostredia vo forme emisií do ovzdušia, vypúšťaných odpadových vôd nesúcich znečistenie, produkciou odpadu. Inou formou vplyvov je napr. fragmentácia krajiny, vplyvy na prírodné prostredie, ale napr. aj nadmerná hluková záťaž.

PRIEMYSEL A ENERGETIKA

Energetická náročnosť priemyslu SR je veľmi vysoká. Je vysoko nad priemerom EÚ-27, ako aj susedných štátov. Podiel priemyslu na tvorbe HDP v roku 2010 bol 30,6 % v porovnaní s 26 % v roku 2000.

Z dlhodobejšieho hľadiska (2000 – 2010) došlo k poklesu vplyvu priemyslu na životné prostredie – poklesol odber povrchovej vody približne o 32 %, odber podzemnej vody pre potravinársky priemysel o 17,5 %, pre ostatný priemysel o 33,7 %. Znížilo sa znečistenie vypúšťané priemyselnými odpadovými vodami. Emisie CO z priemyslu poklesli o 12,6 %, emisie SO₂ o 43,6 %, NO_x o 46,8 %, tuhých znečisťujúcich látok (TZL) o 81,2 %. Emisie ťažkých kovov majú taktiež klesajúci trend, podobne ako ďalšie znečisťujúce látky. V roku 2010 poklesol podiel priemyslu na celkovom objeme vyprodukovaného odpadu zo 64,5 % v roku 2005 na 62,4 %.

Energetická náročnosť hospodárstva SR sa významne znížila ako dôsledok stability primárnych energetických zdrojov a rastu HDP, avšak je výrazne nad

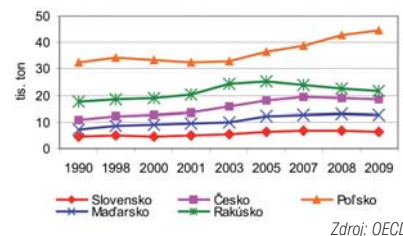
priemerom európskych členských štátov OECD. V porovnaní rokov 2000 a 2009 bol zaznamenaný jej pokles o 39 %. Celková konečná spotreba energie od roku 2000 kolísala. Po raste v roku 2006 do roku 2008 v roku 2009 nasledoval pokles o 8 %. Podiel priemyslu na celkovej konečnej spotrebe energie v roku 2009 bol 30 %, dopravy 21 %. Celková spotreba energie v doprave vzrástla v porovnaní s rokom 2000 o 60 %.

V roku 2010 bolo celkovo vyrobených 27 720 GWh elektrickej energie. Oproti roku 2009 to predstavuje nárast o 6 %. Najväčší podiel na výrobe mali jadrové elektrárne – 50,7 %, vodné elektrárne 19,1 % a tepelné elektrárne 17,5 %. Zvyšok pripadol na ostatné zdroje. Výroba elektriny z obnoviteľných zdrojov (OZE) rastie, v roku 2009 bol podiel elektriny vyrobenej z OZE 18,8 %.

DOPRAVA

Prepravné výkony osobnej dopravy v roku 2010 poklesli celkovo a okrem vodnej dopravy aj v jednotlivých druhoch dopravy. Prepravné výkony nákladnej dopravy v roku 2010 celkovo narástli a narástli aj v prípade železničnej a vodnej dopravy. Z dlhodobejšieho hľadiska – porovnania stavu v roku 2000 a 2010, došlo k nárastu výkonov osobnej dopravy len v leteckej doprave a výkonov nákladnej dopravy u cestnej a vodnej dopravy. Dlhodobý trend poklesu prepravených osôb MHD. Pokračoval dlhoročný

Celkové emisie skleníkových plynov z dopravy vo vybraných štátoch

trend nárastu vozidiel v cestnej premávke. V roku 2010 oproti roku 1998 došlo k nárastu vozidiel o 39 %.

Na celkových emisiách bilancovaných znečisťujúcich látok za rok 2009 je významný 29 % podiel dopravy na emisiách CO, 50 % podiel NO_x a 13 % podiel NM VOC. Na celkových emisiách TZL sa doprava v roku 2009 podieľala 13 % a emisiách SO₂ 0,37 %. Podiel dopravy na emisiách ťažkých kovov je cca 8,4 %. Množstvo emisií CO₂ z dopravy medziročne kleslo o 7,2 %, ale k roku 2000 zaznamenalo nárast o 32,6 %. Hluk pôsobí rušivo a pri zvýšenej intenzite môže spôsobiť zdravotné problémy. V mnohých oblastiach na území SR sú prekračované limitné hodnoty pre hlukové zaťaženie obyvateľstva. V roku 2010 bolo v cestnej doprave vybudovaných 13 749 m protihlukových stien a v železničnej doprave pribudlo 8 517 m protihlukových stien.

POLNOHOSPODÁRSTVO

Spotreba priemyselných hnojív v poľnohospodárskej produkcii v roku 2010 v porovnaní s rokom 2009 poklesla o 9,3 kg čistých živín na ha. Z hľadiska dlhodobejšieho trendu táto spotreba narástla v roku 2010 v porovnaní s rokom 2000 približne o 2 %. Spotreba pesticídov v roku 2010 v porovnaní s rokom 2009 narástla o 990 ton. Z hľadiska dlhodobejšieho trendu táto sa spotreba v roku 2010 v porovnaní s rokom 2000 zvýšila približne o 32 %.

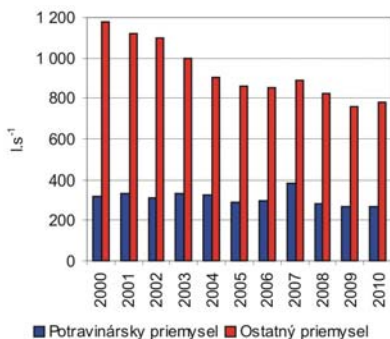
Z dlhodobejšieho hľadiska (2000 – 2010) došlo k poklesu vplyvu poľnohospodárstva na životné prostredie – poklesol odber povrchovej vody približne o 93,6 %, odber podzemnej vody o 31,1 % a znečistenie odpadovými vodami z poľnohospodárstva o 30,3 % v porovnaní rokov 2004 – 2010 po zmene metodiky v roku 2003. Pretrváva dlhodobý trend poklesu emisií jednotlivých skleníkových plynov z poľnohospodárstva. Emisie skleníkových plynov v časovom horizonte rokov 2000 – 2009 sa udržiavajú zhruba na rovnakej úrovni s miernymi výkyvmi v jednotlivých rokoch, pričom v porovnaní s rokom 2000 sa znížili o 12,3 %, emisie metánu (CH₄) klesli o 21 %, oxidu dusného (N₂O) o 7,3 % a emisie amoniaku (NH₃) o 22 %. V roku 2010 oproti roku 2005

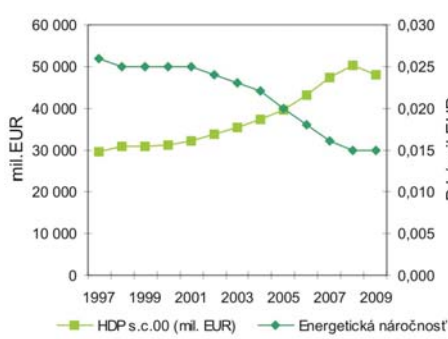
Foto: Thermo | solar

Najväčší solárny termický systém na Slovensku v Želiezovciach ušetrí ročne 60 % z celkového množstva spotrebúvaného zemného plynu na prípravu teplej vody vykurovaného objektu, čo predstavuje aj významné zníženie emisií CO₂

Vývoj v odbere podzemných vôd priemyslom

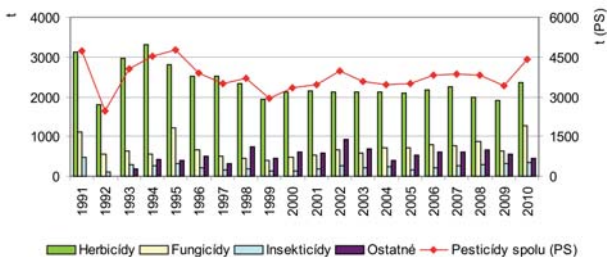

Vývoj energetickej náročnosti a HDP v SR

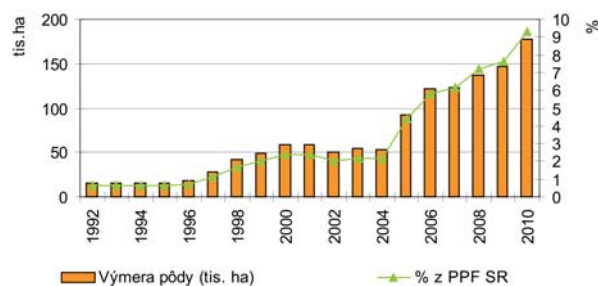

Vývoj spotreby pesticídov v SR

Zdroj: ÚKSUP

Vývoj výmery poľnohospodárskej pôdy obhospodarovanej ekologickým spôsobom hospodárenia a jej podiel na poľnohospodárskom pôdnom fonde

Zdroj: ÚKSUP

poklesol objem odpadu vyprodukovaného poľnohospodárstvom o 26,4 %.

V roku 2010 výmera poľnohospodárskej pôdy v systéme ekologického poľnohospodárstva dosiahla podiel 9,27 % z celkovej rozlohy poľnohospodárskej pôdy. SR tak splnila svoj cieľ, ktorý bol stanovený na podiel 7 %.

LESNÍCTVO

Štruktúra vlastníctva lesov sa stále mierne mení, pretože sa doposiaľ neukončilo usporiadanie vlastníctva a užívania lesov v zmysle reštitučných zákonov (6,7 % neidentifikovaných lesných pozemkov z celkovej výmery LP). Výmera lesných porastov je na Slovensku stabilná, pričom z dlhodobého hľadiska sa táto výmera zvyšuje a v súčasnosti predstavuje 41 % z celkovej výmery štátu. Pozitívne možno hodnotiť nárast podielu prirodzenej obnovy (od roku 2000 sa skoro strojnásobil a v súčasnosti predstavuje 39,1 %), čo má priaznivý vplyv pri presadzovaní trvalo udržateľného hospodárenia v lesoch.

Plošné zastúpenie listnatých drevín činí 60,2 % s najväčším zastúpením buku (31,8 %), dubu (13,2 %) a ihličnatých drevín 39,8 % s najväčším zastúpením smreku (25,3 %), čím sa postupne približujeme k cieľovému drevinovému zloženiu. Pozitívne sa

Výsledky monitoringu zdravotného stavu lesov SR za roky 1987 - 2010

Rok	Dreviny	Zastúpenie stromov v stupňoch poškodenia v %							
		0	1	2	3	4	1-4	2-4	3-4
1987	ihličnaté	11	36	41	11	1	89	53	12
	listnaté	26	47	22	5	0	74	27	5
	spolu	19	42	32	7	0	81	39	7
1997	ihličnaté	13	45	38	3	1	87	42	4
	listnaté	22	55	21	2	0	78	23	2
	spolu	18	51	28	2	1	82	31	3
2007	ihličnaté	5	58	36,1	1,1	0,3	95,3	37,5	1,4
	listnaté	19	65	14,9	1,7	0,0	81,5	16,6	1,7
	spolu	13	61,8	24,0	1,5	0,1	87,4	25,6	1,6
2008	ihličnaté	3	55,9	39,7	1,4	0	97	41,1	1,4
	listnaté	15	64,2	20,0	0,8	0	85	20,8	0,8
	spolu	10	60,7	28,2	1,1	0	90	29,3	1,1
2009	ihličnaté	2,1	55,2	40,7	1,5	0,5	97,9	42,7	2,0
	listnaté	14,5	61,0	23,8	0,7	0	85,5	24,5	0,7
	spolu	9,3	58,6	30,8	1,1	0,2	90,7	32,1	1,3
2010	ihličnaté	6	48	44	2	0	94	46	2
	listnaté	12	55	32	1	0	88	33	1
	spolu	10	52	37	1	0	90	38	1

Zdroj: NLC

Základným prvkom hodnotenia zdravotného stavu drevín je hodnotenie stavu korún stromov, konkrétne straty asimilačných orgánov (defoliácia). Na jej základe sa jednotlivé stromy zatriedujú do piatich stupňov (0 - 4) defoliácie, pričom rozhodujúci je podiel stromov v stupňoch 2 - 4, teda sa defoliáciou väčšou ako 25 % (stromy s nižšou defoliáciou sa považujú za zdravé).

Popis stupňov poškodenia hodnotených stromov:

- 0 - odlištenie stromov v rozsahu 0 - 10 % bez defoliácie (stromy zdravé)
- 1 - odlištenie stromov v rozsahu 11 - 25 % slabo defoliovane (stromy slabo poškodené)
- 2 - odlištenie stromov v rozsahu 26 - 60 % stredne defoliovane (stromy stredne poškodené)
- 3 - odlištenie stromov v rozsahu 61 - 99 % silne defoliovane (stromy silno poškodené)
- 4 - odlištenie stromov v rozsahu 100 % odumierajúce a mŕtve

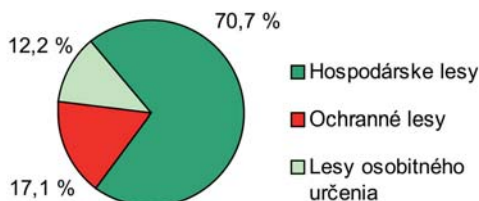
vyvíja aj plošné zastúpenie vekových stupňov, aj keď sa skutočné vekové zloženie lesov od normálneho (teoretického) čiastočne odlišuje. Zdravotný stav lesov Slovenska je v posledných rokoch stabilizovaný, ale naďalej ho možno považovať za nepriaznivý (38 % poškodených stromov k roku 2010), čo je horšia situácia ako európsky priemer. Najviac poškodenými drevinami sú dub, jedľa a smrek, najmenej hrab.

Foto: Michaela Mirázová

Prirodzený vývoj lesa bez zásahu človeka

Plošné zastúpenie kategórií lesov SR (%)

Zdroj: NLC

Zásoba dreva v lesoch SR sa kontinuálne zvyšuje a k roku 2010 dosiahla 462 mil. m³ hrubiny bez kôry, pričom priemerná zásoba dreva na hektár sa oproti roku 2000 zvýšila o 11,2 % na 239 m³. Ťažba dreva má dlhodobu zvyšujúcu tendenciu, od roku 2000 priebežne narastá z vyše 6,2 mil.m³ až na 9,2 mil.m³ v roku 2010. Vývoj ťažby je ale dlhodobovo ovplyvnený objemom náhodných ťažieb, ktorý sa pohybuje medzi 35 - 65 %. Využívanie lesov (podiel ťažby dreva na prírastku) na Slovensku môžeme hodnotiť ako trvalo udržateľné, činilo 82,5 % v roku 2010, nemalo by sa však ťažiť viac ako 60 % objemu prírastku.

Ing. Zuzana Lieskovská
Slovenská agentúra životného prostredia

Historické základy environmentalizmu a environmentálneho práva (XLVII.)

„Vznešené mesto (Kíš) narysovali a znamenite vybudovali, základy jeho položili bohovi veľkí...“

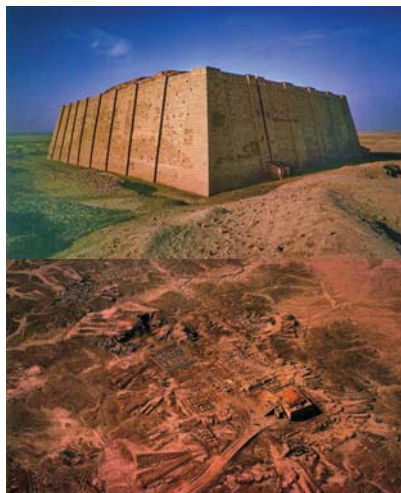
(Z babylonskej verzie *Legendy o Etanovi*, nájdenej v troskách Ninive)

Tam, kde sa prejavil v minulosti ľudský alebo prírodný ničivý faktor, meniaci natrvalo alebo dočasne životné prostredie na neživotné prostredie, ostali okrem nekropol/pohrebisk zvyšky zaniknutých sídiel, zväčša ako súčasť historických štruktúr krajiny, v ktorých dnes archeológovia nachádzajú kultúrne vrstvy a pamiatky po našich predkoch, resp. predchádzajúcich civilizáciách. Opustené sídla často tvoria už len zalesnené, zatravnené, kamenné alebo sutinou pokryté návršia vo forme sídliskových mohýl alebo násypov iného tvaru, budovaných už od kamennej doby. Prevažne vznikli úmyselným návršením skál, štrku a hlíny na environmentálne vhodných a bezpečných miestach s postupným zvyšovaním vrcholovej plošiny až o niekoľko metrov troskami budov (najmä z nepálených tehál – adobe) a zariadení, ale aj odpadom, alebo v prípadoch ich ohrozenia nepriateľmi alebo prírodnými živlami ďalším dovezeným stavebným materiálom. Takéto pahorky dosahujúce výšku až 40 m nad okolitým terénom vznikli najmä na územiach starovekých civilizácií na Blízkom východe (*tell/til/tilá*), v Strednej Ázii (*tepe/depe*), Egypte (*kôm*), Turecku (*hüyük*), Macedónsku (*tumba*), Tesálii (*magula*), ďalej na Balkáne, v Panónii i v strednej Európe, vrátane Slovenska. K najznámejším tellom v IRAKU patrí **Tell al-Ubaid** (dnes Abú Šahrain) na mieste Enkiho mesta E.RI.DU s 19 vrstvami osídlenia a 5 000 obyvateľmi, **Tell Uhajmir** s Tellom Ingharra na mieste Ninurtoho mesta KÍŠ, **Tell Abú-Habba** na mieste Šamašovho mesta SIPP.AR, **Tell el-Medina** na mieste mesta BAD.TIBIRA, **Tell Bismája** na mieste mesta ADAB, **Tell Nabí Júnus** a **Tell Kuyunjik/Kújundžuk** na mieste mesta NINIVE, **Tell Asmar** na mieste mesta EŠNUNNA, **Tell Džócha** na mieste mesta UMMA atď. Osobitný význam má **Tell al-Mukajjar** (počiatky okolo roku 6000 prnl.) na mieste Nanarovho mesta UR, ktorý počas 3. dynastie opevnili hradbami (1 025 x 685 m). V jeho intraviláne stál zikkurat (na pôdoryse 62,5 x 43 m; vysoký 20 m) postavený z adobe a na povrchu spevnený vypálenými tehliami a asfaltom. Blízko Innaninho a Anovho URUKU (dnes **Tulú al-Varká**), ktorý už v rokoch 3500 – 2900 prnl. zaberá osídlenú plochu cca 250 ha s Domom nebies Eanna, leží **Tell Awayli/Avajli** so sklodom zrna o výmere 200 m². Neďaleko už z halafského a obejského obdobia pochádza **Tell el-Obejd** s troskami zikkuratu (33 x 26 m), osídlený asi do roku 2500 prnl. (Halafská kultúra bola pomenovaná podľa **Tellu Halaf** – zvyšku aramejského sídla Guzana na sýrsko-tureckom pohraničí pri rieke Chabur). **Tell/Tepe Gaura**, vzdialený 4 km východne od Chursábádu (pôvodne opevneného akkadského kráľovského mesta **Dúr-Šarru-Kén**), na základni 80 x 60 m dosahuje výšku 27 m s 20 kultúrnymi vrstvami, od Halafskej až po Akkadskú kultúru (pomenovanú podľa Akkadu). V jeho strede objavili zvyšky členenej veľkej kruhovej stavby s priemerom 19 m. Väčší **Tell es-Sauvân** (na pôdoryse 230 x 110 m; vysoký 3,5 m) osídlený už okolo roku 5500 prnl. obsahuje len 5 vrstiev najmä Samarskej kultúry, ktorej predchádzala Hassúnska kultúra (6500 – 6000 prnl.) pomenovaná podľa **Tellu Hassúna** (na 200 x 150 m; vysoký 7 m) s prvou hričarskou pecou. Z akkadského **Dúr-Kurigalzu** (dnes Akarkúf) s sassitskou kráľovskou rezidenciou ostal dodnes až 60 m

vysoký zvyšok zikkuratu. Neďaleko Bagdadu sa nachádza aj niekoľko tellov opevneného akkadského sídla **Dúr-Samsu-Iluna** (dnes Chafáždí). Hlavné asýrske mesto **Aššur** (dnes Kalat Šarkán) spustošili babylonské a médske vojská v roku 616 prnl. po cca 1500-ročnej existencii. Rannú sumerskú históriu

Tell Kújundžuk – staroveké Ninive (Irak)

Tell Mukajjar – staroveký Ur a Zikkurat v Ure (Irak)

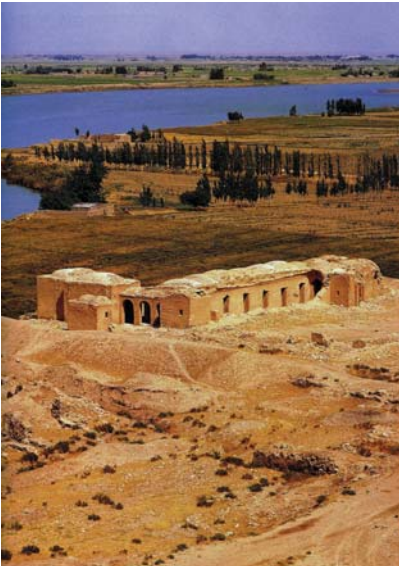
Tell Awayli (Irak)

Dúr-Kurigalzu (Irak)

dokladuje **Tell Džemdet Nasr** (dlhý 60 m, vysoký 6 m) súdobý s egyptskou Nakádou II. a maloázijskou rannou bronzovou dobou. Medzi ďalšie významné iracké sídliskové pahorky sa radí **Tell Chafáždí** asi 15 km východne od Bagdadu, mezolitický **Kárim Šáhir** a **Tell Kal 'at Džarmo** (na 90 x 140 m; vysoký 7 m) pri Kirkúku, **Tell Arpačija** dlhý 67 m a vysoký 5,5 m, v južnom medzriečí **Tell Ukajjir**. K najstarším epipaleolitickým natufským sídlam lovcov gaziel a zberačov obilia a strukovín na Eufrate (od 10. tisícročia prnl.) patrili napríklad **Abú Hurajra** a **Tell Mureybet**. O niečo mladšie (od 9. tisícročia prnl.) boli obce pastierov oviec východne od Tigrisu v podhorí iránskeho Zagrosu. Medzi staršie pastierske sídla odtiaľto sa radí iracký **Závi Čemi Šanidar** (od 11. – 9. tisícročia prnl.). Z IRÁNU ide napríklad o luristanský **Tepe Guran** so sedemmetrovou vrstvou neolitu s 18 horizontmi osídlenia, **Tepe Abdúl Hosein**, poľnohospodársky **Ali Koš** s až 33 sídliskovými vrstvami. K ďalším tellom patria napríklad **Tepe Jahjá**, **Tepe Sabz**, **Tepe Núše Džan**, **Tepe Sarab**, **Tepe Gijan**, **Tepe Feruchabad**. **Tepe Sialk** zahŕňa dve sídliskové mohyly vzdialené od seba 800 m, pričom severná s horizontmi I. – II. obsahuje 19 m vrstiev s 28 stavebnými fázami z obdobia 5. – 4. tisícročia prnl. a južná s horizontmi III. – IV. z 3. tisícročia prnl. Štvor metrová vrstva neolitu s troskami pravouhlých domov postavených z adobe tvorí základňu **Tepe Hissar** pri iránskom Damghane. V TURKMENISTANE **Namazga-Tepe** pri Kaachke zaberá plochu 70 ha. Vrstvy tejto sídliskovej mohyly vysokej 32 m pochádzajú zo 4. – 2. tisícročia prnl. Menší tell **Altyn-Depe** pri obci Meana (na 46 ha vysoký 22 m) predstavuje trosku sídla z 21. – 18. storočia prnl., ktoré charakterizovala centrálna štvorstupňová vežovitá budova (dlhá 26 m a vysoká 12 m) a plánovitá výstavba ostatných budov. Z PAKISTANU možno spomenúť sídliskovú mohylu **Amrí** a **Kullí** pri meste Kolva, z AFGANISTANU trinásťvrstvový sídliskový mohylu **Mundigak**, severovýchodne od Kandaharu, osídlený od 4. tisícročia prnl. Z územia Supani a Chate 6 600 osôb osídliло urartské **Erebuni** (dnes Arin-berd pri Jerevane v ARMÉNSKU), založené Argišťim I. (780 – 760 prnl.). Kultúru štátu Urartu v 8. – 7. storočí prnl. dokladuje **Altintepe** a 30 m vysoký **Norsuntepe** (urartský Supani, antický Sophene), osídlený od eneolitu asi do 6. storočia prnl. Tento charakterizuje vyše 35 vrstiev (29 len z rannej doby bronzovej) a na jeho vrchole veľká palácová stavba o výmere 25,6 x 14,8 m (z 3. tisícročia prnl.), ktorú objavili počas prieskumu pred výstavbou priehrady na Eufrate pri Kebane. Neďaleko preskúmali **Korucutepe** a **Arslantepe**. V EGYPTE dnes k najnavštevovanejším sídliskovým pahorkom určite patria **Kôm Ombo/Kawm Umbu** – pôvodne Sobekovo mesto Nubet/Embojet a **Tell el-Amarna** – pôvodne Achetaton/Akhenaten. Z ďalších tellov možno uviesť Vrch faraónov = **Tell el-Farain** (pôvodne starobylé Bútó), **Tell Basta** (pôvodne Pibaste/Búbastis), **Tell Mokdam** (pôvodne Leóntopolis), **Kôm el-Ahmar** (pôvodne starobylý Nechen/Hieracónpolis), **Kôm Dara** pri Manfolute, **Kôm el-Hiss**, **Kôm el-Dubbia**... V IZRAELI okrem uvedeného Jericha (dnešného **Tell at-Sultán** od 12. tisícročia prnl. do 4. storočia n. l., od 8. tisícročia za hradbami s 1 500 obyvateľmi) k najznámejším patrí Megiddo (**Tell el-Mutesellim** vysoký 20 m), vzdialený 30 km od Haify, osídlený od neolitu (4. tisícročia prnl.), opevnené za čias kráľa Šalamúna a zničené Asýřčanmi v roku 733 prnl. Asýřčania v tom istom roku zničili aj mesto Hazor/Chasorea/Hazatu (o rozlohe 92 ha), ktorý dnes pripomína už len **Tell el-Quedah/Kedah Tell Vakkás**.

Tell Charirí – staroveké Mari (Sýria)

V doline Jordánu vystupuje nad terén 30 m vysoký pahorok po bývalom meste Pella, známom už v 14. storočí prnl. pod názvom Pihilum. Do tohto mesta, ktoré sa rozvíjalo už v bronzovej dobe, sa nasťahovali kresťania z Jeruzalema po židovskej vojne v rokoch 66 – 70 n. l. Jeho ďalší rozvoj skončil vysídlením obyvateľstva po nástupe arabskej vlády (zanikla aj macedónska Pella, údajne hlavné mesto a rodisko Alexandra Veľkého Macedónskeho). Po pelišejskom Aškalóne pred 8 000 rokmi ostal Tell el-Chadra, po amorejskom Lakíši/Lachíši Tell ed-Duwejr. Ak nerátame osídlenie v okolí vrchu Karmel, po najstarších sídlach v Palestíne ostali napríklad aj Tell Eli, Tell Asvad, Gaza, Munhatta, Bejsamím. V JORDÁNSKU na okraji Ammánu objavili zvyšky mesta Ajn Ghazzal (z 8. – 6. tisícročia prnl.). K najvyšším tellom v SÝRII patria Tell Brák (na ploche 800 x 600 m) vysoký 40 m so zvyškami veľkého paláca (111 x 93 m), ktorého vonkajšie múry dosahovali šírku 10 m a vnútorné múry 2,2 – 3,3 m. Súčasťou tohto tellu sú aj vrstvy halafskej a obejdskej kultúry (6000 – 4300 prnl) asi mesta Navar/Nagar. V Tile Barsip (Tell Achmar) objavili hypogeum dlhé 5,4 m a vysoké 2 m. K výnimočným archeologickým objavom patrí Tell Charirí, ktorí predstavuje

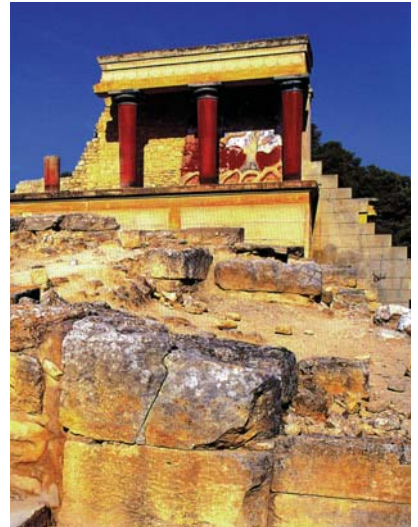

Ugarit – kolíska našej abecedy (Sýria)

Tell Brák (Sýria)

zvyšok zaniknutého mesta/mestského štátu Mari (už okolo roku 3000 prnl.). Len jeho palácový komplex (vyše 150 miestností s 26 m dlhou trónnou sálou) v čase spustošenia mesta babylónskym Chammurapim v roku 1760 prnl. zaberá plochu viac ako 2 ha. Sýrsky Tell Mardich (900 x 700 m, výška 13 m) bol v mladšej bronzovej dobe (2100 – 1600 prnl.) známy ako mesto Ebla, Tell Mišrifa ako Katna, Tell Nebi Mend ako Kádeš/chetitská Kinza, Tell Ašara ako Terka, Tell Riifa aT/Erfad ako aramejský Arpád (na 250 x 233 m vysoký 30 m). História už v súvislosti s vývojom písma a abecedy spomenutého mestského štátu Ugarit (dnes Ras Šamra) sa viaže na tell vysoký 18,5 m na rozlohe 35 ha (osídlený od 7. tisícročia prnl do zániku osídlenia okolo roku 1200 prnl po zemetrasení a požiari v 14. storočí prnl.), ktorý objavil roľník roku 1928. Pri Damasku sa nachádza na ploche 150 x 175 m Tell Ramad (od 7000 prnl.), na sýrsko-tureckých hraniciach Tell el-Djudaide/Džudajdá vysoký 30 m. Blízko sýrskych hraníc v ohybe rieky Orontes sa v TURECKU nachádza aj Tell Ačana – v minulosti starobylé mesto Alalach s mohutnými trojitými hradbami. Jeho výskum uskutočnil C. L. Woodley v rokoch 1937 – 1949, ktorý tu odkryl 17 vrstiev od medenej doby až po zánik roku 1194 prnl. počas vlády Asýrčanov. Sídlišková mohyla Alaca Hüyük (asi staroveká Arinna) v Anatólii bola permanentne osídlená od mladšej kamennej doby po otomanské obdobie. Predpokladá sa, že 25 m vysoký Tell Beycesultan pri meste Mentés, osídlený od neolitu (5. tisícročia prnl.) a obsahujúci 40 vrstiev, mohol byť v 2. tisícročí prnl. hlavným mestom štátu Arzava. Unikátnym náleziskom sa stal dvojtellový Čatal Hüyük neďaleko mesta Konya, objavený roku 1958, na ploche 13 ha s hrúbkou vrstiev 17 m, dokladujúcich spojitost kultúr paleolitických lovcov a poľnohospodárov. Výskum medenej industrie sa uskutočnil najmä na jej neďalekom nálezisku, ktoré predstavuje skupina na troch tellov Can Hasan (cca od roku 8. – 7. tisícročia prnl. osídleného asi 3 000 rokov). Z tohto obdobia pochádza aj Ašikli Hüyük, Suberde, neolitický a eneolitický „kultúrny most do Európy“ Hacilar pri Burdure, na CYPRE od roku 8100 prnl. Choiroktita s dvojitými ochrannými múrmi (180 m x 60 m) o hrúbke 2,5 m a výške 3 m. Pri Adane preskúmali kilikijský Karatepe. Pahorok Gözükule pri meste Tarsus osídlený od neolitu po obdobie nástupu islamu obsahuje 32-metrovú kultúrnu vrstvu. Obdobne 25 m vysoký Yümiük Tepe/Soguk Su Tepe (180 x 200 m) pri prístave Mersin, osídlený od roku 6300 prnl. asi do roku 1500 n. l., odkrýva vyše 33 horizontov. 20 m vysoký múr lemoval Kanéš (chetitský Néša – dnes 19 m vysoký tell Kültepe na ploche 550 x 450 m) a jeho palácový komplex na 13 ha – sídlo kráľa Anittu, 20 km severovýchodne od Kayseri pri obci Karahöyük. Jeho súčasťou bola aj kolónia asýrskych obchodníkov s obchodmi a skladmi – karum (emporium). Už predchetitský Alisar Hüyük nad meandrom rieky Kizil Irmak predstavuje asi ruiny mesta Ankuva alebo Kuššaru; Yassi Hüyük neďaleko Ankary trosky Gordionu (od roku 2500 prnl.), bývalého opevneného hlavného mesta Frýgie, ktoré obsadili Kelti a v roku 189 n. l. zničili Rimania. Neďaleko jazera Van sa nachádza Tiki Tepe; jazera Urmia Tepe Seavan a Yanik Tepe. Pri severnom toku Eufratu, neďaleko Karchemiša, za zmienku stoja Kurban Hüyük, Lidar Hüyük a Hassek Hüyük. Pahorok Hisarlik pri Čanakkale je dnes na základe výskumov H. Schliemanna a jeho nástupcov svetoznámy ako Trója (homérsky Ilios/Ilion), ktorá ovládala Dardanelský prieliv. Osídlili ho okolo roku 3000 prnl. V rámci 9 vrstiev (miest) tu určili 46 stavebných fáz a v siedmej vrstve z obdobia 1360 – 1100 prnl. až 1,5 m hrubé sídliškové deštrukcie. Napríklad okolo roku 1250 prnl. Tróju VI. postihlo zemetrasenie. To zničilo v roku 1304 aj mesto Halikarnásson (Bodrum), založené okolo roku 900 prnl., ale aj okolo roku 3000 prnl

Minojské hlavné mesto Knósson na Kréte (Grécko)

sumerské – urucké opevnené mesto pod Taurami – dnes Hassek Hüyük. GRÉCKE Poseidónovo mesto Heliké (2500 – 1000 prnl.) po zemetrasení zaliati tsunami. Ukazuje sa, že hlavné minojské mesto Knósson (existujúce už okolo roku 2000 prnl.) na Kréte nezničil výbuch sopky Théra (Santorini) v roku 1628 prnl. Pravdepodobne o jeho zánik, ako aj o úpadok ďalších krétskych miest, sa pričínili Mykény. Dokazujú to napríklad nálezy ich písma (B), ktoré nahradilo krétske písmo (A), resp. pôvodné hieroglyfické a fonetické písmo. V Grécku k známejším tellom patrí Argi Magula (pôvodná Argissa) v Tesálii pri meste Larissa. Sídliškový pahorok Lerna (180 x 160 m) na pobreží Argoského zálivu zahŕňa mohylu o priere 19 m z materiálu zničenej mohutnej jednoposchodovej opevnenej palácovej stavby z rokov 2283 – 2041 prnl.

„Sipparu, mestu prastarému, ktoré Pán všetkých zemí (Enli) pre vzácnosť jeho potopou nezaplavil, navzdory Šamašovi hradbu si zničil a rozvalil jej základy... Mesto Dér v pustatinu si premenil, ľudí, ktorí v ňom prebývali, vytrhal si ako trstinu...“

(Mýtus o Errovi, spísaný Kabit-il-Mardukom asi rok po morovej epidémii – mltánu v roku 765 prnl.)

RNDR. Jozef Klinda

Tell Mardich – staroveká Ebla (Sýria)

Trója (Turecko)

Indikátorové správy v oblasti hodnotenia životného prostredia

Odbor hodnotenia životného prostredia Slovenskej agentúry životného prostredia pripravuje špecifický typ správ, tzv. indikátorové správy o stave životného prostredia. Patria sem **sektorové indikátorové správy a indikátorové správy o zložkách a faktoroch životného prostredia**.

Publikovanie správ o stave životného prostredia a ich zverejňovanie je základnou požiadavkou prvého piliera Dohovoru (EHK OSN) o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovacom procese a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia (Aarhuský dohovor) z roku 1998, ktorým je prístup verejnosti k informáciám o životnom prostredí. Bez splnenia tohto predpokladu nie je možné navyše naplniť požiadavky zvyšných dvoch pilierov tohto dohovoru, ktorými sú: účasť verejnosti v procese rozhodovania týkajúcom sa životného prostredia a prístup verejnosti k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia.

Sektorové indikátorové správy

Sektorové správy sú správy o vplyve vybraných odvetví ekonomických činností na životné prostredie a o miere implementácie environmentálnych opatrení do príslušných sektorových politík. Odbor hodnotenia pripravuje od roku 2005 každé dva roky správy o vplyve šiestich sektorov na životné prostredie: **dopravy, energetiky, poľnohospodárstva, lesného hospodárstva a cestovného ruchu**.

Zavedenie pravidelného komplexného systému hodnotenia vplyvu sektorov na životné prostredie v podmienkach Slovenskej republiky je výsledkom implementácie tzv. Cardiffského procesu začatého na samite Európskej rady v roku 1998. Hodnotenie je v súlade s európskymi metódami zameranými na podporu implementácie environmentálnej politiky a jej integrácie do sektorových politík.

Prostredníctvom indikátorového hodnotenia sú v správach popísané vplyvy pôsobenia daného sektoru na životné prostredie, jeho tlaky, realizované opatrenia na nápravu negatívneho stavu a z neho vyplývajúce následky na zdravie človeka, diverzitu, kvalitu a funkčnosť ekosystémov a na vývoj tzv. kumulatívnych environmentálnych problémov. To umožňuje poskytnúť prierezový a zjednodušený pohľad na vplyv jednotlivých sektorov na stav a vývoj životného prostredia rôznymi cieľovými skupinám.

Kľúčové otázky

Sektorové správy sa snažia prostredníctvom súboru indikátorov usporiadaných podľa DPSIR modelu zodpovedať na kľúčové otázky:

Aký je súčasný stav a smerovanie sektora?

Zlepšuje sa vplyv sektora na životné prostredie?

Aké environmentálne opatrenia sú zavádzané do sektora?

Podporuje systém platieb v sektore zavádzanie environmentálnych opatrení?

Indikátorové správy o zložkách a faktoroch životného prostredia

Cieľom týchto správ je výberom vhodných indikátorov, ktoré sa usporiadajú do jednotlivých častí vyššie spomínaného kauzálneho reťazca, spoznávať a identifikovať stav predmetných zložiek, príp. faktorov životného prostredia a na základe

Model DPSIR

Pri spracovaní indikátorových správ sa vychádza z metodologických postupov integrovaného environmentálneho hodnotenia životného prostredia vypracovaných OECD a Európskou environmentálnou agentúrou (EEA). Metodika je založená na príčinnonáslednej (kauzálnej) súvislosti medzi činnosťou človeka a stavom životného prostredia pomocou DPSIR modelu. DPSIR je skratka zostavená zo začiatočných písmen jednotlivých častí cyklu:

- **hnacie sily** (driving forces – D), t. j. spúšťacie mechanizmy procesov v spoločnosti, ktoré vyvolávajú
- **tlak** (pressure – P) na životné prostredie, ktorý je bezprostrednou príčinou zmien v
- **stave životného prostredia** (state – S). Zhoršovanie stavu životného prostredia má zvyčajne za následok negatívny
- **dosah** (impact – I) na zdravie človeka, biodiverzitu, funkcie ekosystémov..., čo logicky vedie k formulovaniu opatrení a nástrojov v spoločnosti zameraných na eliminovanie, resp. nápravu škôd v životnom prostredí v poslednom článku tohto kauzálneho reťazca – ktorým je
- **odozva** (response – R).

Teoretickú základňu pre vypracovanie správ tvorí súbor environmentálnych indikátorov alebo indikátorov súvisiacich so životným prostredím usporiadaných v zmysle tohto modelu. Správy sú spracovávané v elektronickej forme za celé územie republiky.

Verifikované údaje

V správach sú použité verifikované štatistické údaje a informácie, ktoré pochádzajú jednak z podkladov Štatistického úradu SR, Ministerstva životného prostredia SR, odborných organizácií rezortu životného prostredia, z databáz ostatných ústredných orgánov štátnej správy a ich odborných organizácií, ako aj medzinárodných organizácií (EUROSTAT, EEA, Medzinárodná energetická agentúra a ďalšie).

ID	Názov	Jazyk	Typ systému	Stav	SR
24	Transport and its impact on the environment in the Slovak Republic 2010	angličtina	2010	národná	
23	Energy and its impact on the environment in the Slovak Republic 2009	angličtina	2009	národná	
22	Industry and its impact on the environment in the Slovak Republic 2009	angličtina	2009	národná	
21	Transport and its impact on the environment in the Slovak Republic 2009	angličtina	2009	národná	
20	Industry and its impact on the environment in the Slovak Republic 2009	angličtina	2009	národná	
19	Transport and its impact on the environment in the Slovak Republic 2009	angličtina	2009	národná	
18	Lesné hospodárstvo a jeho vplyv na životné prostredie Slovenskej republiky k roku 2009	slovenčina	2009	národná	
17	Poľnohospodárstvo a jeho vplyv na životné prostredie Slovenskej republiky k roku 2009	slovenčina	2009	národná	
16	Energetika a jej vplyv na životné prostredie v Slovenskej republike k roku 2009	slovenčina	2009	národná	
15	Doprava a jej vplyv na životné prostredie v Slovenskej republike k roku 2009	slovenčina	2009	národná	
14	Čistota vzduchu a jeho vplyv na životné prostredie v SR k roku 2009	slovenčina	2009	národná	
13	Prístup k jeho vplyv na životné prostredie v SR k roku 2009	slovenčina	2009	národná	

pozorovaných trendov vývoja (predovšetkým u ukazovateľov tlaku) aj prejedukovať perspektívy ich ďalšieho vývoja. Spracované sú správy o zložkách: **ovzdušie, voda, pôda, horniny, biota** a faktoroch: **zdravie, odpady**.

Enviroportál

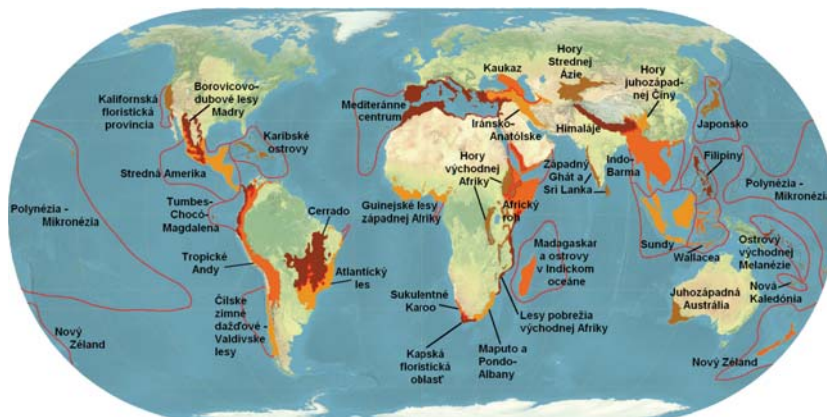
Indikátorové správy sú k dispozícii na internete v elektronickej forme na webovej adrese <http://www1.enviroportal.sk/spravy-zp/indikatorove-spravy/>. Aplikácia umožňuje interaktívne prepojenie správ s podrobne spracovanými individuálnymi indikátormi. Posledné sektorové správy sú dostupné aj v anglickom jazyku.

Ing. Slávka Štrofkeková, Slovenská agentúra životného prostredia

Ohrozenie a ochrana biodiverzity

Úbytok biologickej rozmanitosti, podmienený rastúcimi materiálnymi nárokmi našej civilizácie, patrí k najväčším súčasným globálnym problémom. Publikácia **Ohrozenie a ochrana biodiverzity** s podtitulom **Vybrané kapitoly z globálnych problémov** je sprievodcom, ktorý po vysvetlení základných pojmov, významu biodiverzity (a ekologickej komplexity) prezentuje stav rastúceho globálneho ohrozenia druhov, ale tiež terestrických, sladkovodných a morských ekosystémov Zeme, Európy a Slovenska. Približuje základné procesy úbytku a degradácie biotopov a ich hybné sily. Pristavuje sa pri cieľoch a štruktúre štátnej ochrany prírody a približuje významné svetové

Najohrozenejšie (horúce) centrá svetovej biodiverzity.

Zdroj: Copyright © CONSERVATION INTERNATIONAL 2009: Biodiversity Hotspots - Map of Hotspots. Reprodukované s povolením Conservation International, Arlington, USA. (www.conservation.org), <http://www.biodiversityhotspots.org/xp/hotspots/Documents/chihotspotmap.pdf>

a európske i domáce mimovládne organizácie. Venuje sa tiež otázkam ochrany biodiverzity, pričom kladie dôraz na otázky druhovej ochrany rastlín a živočíchov, územnej ochrany od globálnej po miestnu úroveň (vychádzajúc z práva platného v SR), načrtáva niektoré novšie trendy v ochrane biodiverzity (napr. certifikácia produktov) a prezentuje kľúčové medzinárodné dohovory na ochranu biodiverzity. Reflektuje tiež posun ochrany prírody k dynamickým modelom, chrániacim najmä pôvodné a prirodzené ekologické procesy.

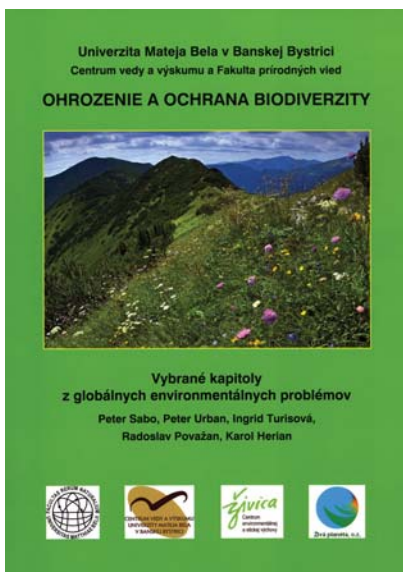
Posledná kapitola je venovaná zamysleniu nad otázkami v súčasnosti prevládajúceho vzťahu k prírode a potreby jeho zmeny, posunu paradigmy. Za doslovom nasleduje rozsiahla bibliografia a v prílohovej časti Charta Zeme a zoznam ilustrácií.

Publikácia nie je klasickým vedeckým dielom, ktoré analyzuje ohrozenie jednotlivých vybraných taxonomických skupín organizmov, cenná je však kom-

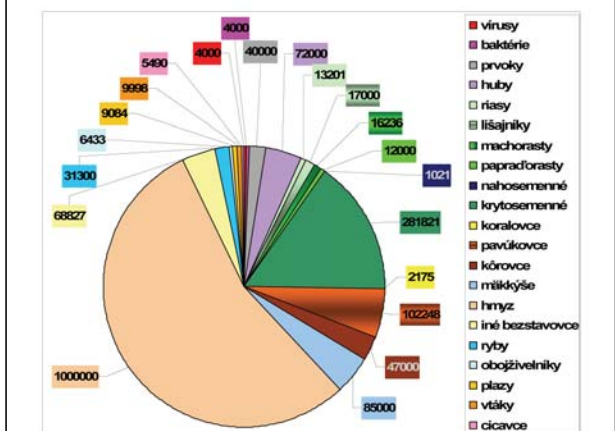
plexným poňatím širších súvislostí súčasného úbytku biodiverzity, ich hybných síl a možností ochrany, vrátane hodnotových aspektov. Publikácia je ilustrovaná kvalitnými farebnými fotografiami a grafmi (poskytnutými významnými svetovými inštitúciami), ktoré pomáhajú zrozumiteľne komunikovať príslušné témy.

Hoci ide o vysokoškolskú učebnicu, okrem študentov môže poslúžiť aj ostatným záujemcom o ochranu biodiverzity na všetkých úrovniach, pracovníkom orgánov a organizácií ochrany prírody a krajiny, mimovládnych organizácií, ako aj mnohým ďalším. Publikáciu je možné zakúpiť buď v elektronickej forme vo fy Bratia Sabovci, s. r. o., Copy Centrum FPV na Tajovského 40 v Banskej Bystrici alebo v knižnej podobe v predajni Živica, o. z., v Bratislave (www.zivica.sk), cena (s DPH) je 24 eur.

Sabo P., Urban P., Turisová I., Považan R., Herian K., 2011: **Ohrozenie a ochrana biodiverzity. Vybrané kapitoly z globálnych problémov.** Vydali Centrum vedy a výskumu a Fakulta prírodných vied UMB Banská Bystrica a Centrum etickej a environmentálnej výchovy Živica v spolupráci s o. z. Živá planéta, 320 strán, 187 ilustrácií, mäkká laminovaná obálka, šitá väzba.

Koľko druhov žije na svete?
Biodiverzitu spoluvytvára rozmanitosť génov, taxónov, biotopov a ekosystémov. Napriek rozpoznávaniu týchto úrovní je biodiverzita tradične najmä odrazom pestrosti organizmov. Jedným z jej významných ukazovateľov je preto počet a zastúpenie rôznych druhov organizmov na vymedzenej ploche krajiny. Z globálneho hľadiska bola biodiverzita Zeme pravdepodobne najvyššia na úsvite ľudskej civilizácie (WILSON 1995). Podľa súčasných odhadov žije dnes na Zemi 5 až 30 miliónov druhov, z čoho je vedecky opísaných približne 1,7 až 1,8 milióna druhov (REID a kol. 2005; GEO-4 2007; IUCN 2008). Z tohto počtu je viac ako 273 tis. druhov cievnatých rastlín, viac ako 70 tis. druhov húb, približne 13 tis. druhov rias, 40 tis. druhov prvokov, viac ako 4 tis. druhov baktérií, 4 tis. druhov vírusov, 1,25 milióna druhov bezstavovcov a viac ako 61 tis. druhov stavovcov.

Počty opísaných druhov v hlavných taxonomických skupinách.
© P. Sabo, 2009. Zdroj údajov: LÉVÉQUE & MOUNLOU 2003; IUCN 2009a.

Symbol ochrany horskej kveteny Álp a Karpát: horec Clusiov (Gentiana clusii), na Slovensku ohrozený druh (kat. VU)